

## הישיבה המאתיים-ותשעים-וארבע של הכנסת האחת-עשרה

יום רביעי, י"ב בשבט התשמ"ז (11 בפברואר 1987)

ירושלים, הכנסת, שעה 11:02

### א. שאלות בעל-פה

היו"ר ש' הלל: אני מתכבד לפתוח את ישיבת הכנסת. ולא רק שם, גם על עזרה כספית — — —

היו"ר ש' הלל:

חברת הכנסת גאולה כהן, את צריכה לסיים. זה לא נאום אלא שאלה נוספת. את צריכה לסיים את השאלות שלך בשתי דקות, ולא לנאום נאום.

גאולה כהן (התחיה):

אמרת שם, שאנחנו קרובים לשלום משהיינו אי-פעם בעבר. נוכח התביעות שלהם והתנאים שלהם לשלום, אני רוצה לשאול אותך: האם זה יכול להתקבל על הדעת שאנחנו כאמת קרובים מאוד לשלום מפני שנענית לרוב הדרישות שלהם?

היו"ר ש' הלל:

תודה. שאלה נוספת לחבר הכנסת שבח וייס.

שבח וייס (המערך):

אדוני ממלא-מקום ראש הממשלה ושר החוץ, לאור התשובה שלך על השאלתה של חברת הכנסת גאולה כהן וכצל דבריו של ראש הממשלה אתמול, כתשובה על הצעה לסדר-היום של חבר הכנסת יוסי שריד, אני מבקש לשאול אותך: האם עולה בדעתך תהליך כלשהו של שלום בעתיד שלא יעמדו במרכזו ירדן וקבוצות של נציגים פלשתינים? האם בכלל כאה כתשכון אפשרות להניע את ירדן לתהליך כלשהו, בלי וריאנט מסוים של ליווי בין-לאומי?

היו"ר ש' הלל:

תודה. שאלה נוספת לחבר הכנסת יאיר צבן.

יאיר צבן (מפ"ם):

אדוני שר החוץ, מאחר שסיפרת לנו כי הצגת באיטליה את עמדת ישראל כלפי תהליך השלום, ולנוכח הדברים שאמר כאן אתמול ראש הממשלה, רצוני שתבהיר לכנסת, האם הצגת את עמדת ישראל לגבי תהליך השלום ככזאת שכוללת גם את האפשרות של ועידה בין-לאומית, והאם דיווחת למנהיגים האיטלקים או האירופים האחרים שפגשת על מידה זו או אחרת של הסכמה שכבר הושגה עם חוסיין ועם מובארק כאשר לוועידה בין-לאומית כזאת?

היו"ר ש' הלל:

תודה. אדוני השר, בבקשה.

שר החוץ ש' פרס:

אני יודע שהדרך להרגיע את חברת הכנסת גאולה כהן היא להגיד שאין שלום, אין סיכוי לשלום, אין לדבר עם הערבים. צריך להפנות להם גב ולהגיד: אתם ג'יהאד, אנחנו ג'יהאד, ג'יהאד מול ג'יהאד ו"קדימה הפועל".

גאולה כהן (התחיה):

אני אמרתי את זה? את זה הוא אמר.

היו"ר ש' הלל:

אני מתכבד לפתוח את ישיבת הכנסת.

נתחיל בשאלות בעל-פה. לפנינו שאלתה בעל-פה מאת חברת הכנסת גאולה כהן לשר החוץ. בבקשה, חברת הכנסת גאולה כהן.

245. נסיעת שר החוץ לאיטליה

גאולה כהן (התחיה):

כבוד שר החוץ, אודה לך אם תשיבני:

1. מה היתה מטרת נסיעתך לאיטליה?

2. האם השארת שם מסר לחוסיין? אם כן — מהו?

היו"ר ש' הלל:

תודה. אדוני שר החוץ, בבקשה.

שר החוץ ש' פרס:

1. הנסיעה באה כמענה להזמנת המפלגה הסוציאל-דמוקרטית האיטלקית, מפלגה בעלת מסורת של ידידות עמוקה לישראל, לנאום בפני באי כנס יובל ה-40 שלה.

הביקור ברומא כלל פגישות מדיניות עם ראש הממשלה, שר החוץ ושר הביטחון של איטליה וראשי המפלגות. בכל השיחות הוצגה עמדת ישראל בקשר לתהליך השלום.

2. לא השארתי שם כל מסר ספציפי.

היו"ר ש' הלל:

רשות לשאלה נוספת לחברת הכנסת גאולה כהן.

גאולה כהן (התחיה):

אדוני שר החוץ, אינני יודעת מה נקרא מסר ספציפי. אבל אתה אמרת שם למנהיגי איטליה: תנו למלך חוסיין אוזן קשבת. אני מתארת לי שלא התכוונת לכך שישמעו אותו פיסית, אלא שיטו אוזן קשבת לתביעותיו של חוסיין. תביעותיו של חוסיין אינן סוד, הן נאמרות, והן נאמרו באחרונה גם בוועידה האסלאמית, בין השאר לערוך מסע של ג'יהאד מוסלמי. להתאחד למען מסע של ג'יהאד מוסלמי על ירושלים.

אני מתארת לי, שאומנם נפגשת עם חוסיין פעמים מספר בחשאי. אבל מדוע לא תופיע אתה עצמך, אולי כמו חבריך וכמו יושב-ראש ועדת החוץ והביטחון, בטלוויזיה של ירדן ותאמר — — —

היו"ר ש' הלל:

חברת הכנסת גאולה כהן, אני מבקש ממך לא להתפשט על פני ימים ומרחקים. הזמן קצר.

גאולה כהן (התחיה):

אני שואלת. אם אבן-יש לך מה לומר לחוסיין, יש לך גם דרך כמו זאת ששמענו עליה באחרונה בטלוויזיה הירדנית.

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):  
יש גם בעיות עם יצחק שמיר.

שר החוץ ש' פרס:

אני לא אמרתי שכל הבעיות נפתרו. ציינתי את הבעיות האלה, זאת הודעתי בכנסת, וזו נשארה המדיניות. אין שום החלטת ממשלה המתנגדת לצורה כזו של משא-ומתן. אם יש החלטות של הממשלה, הן בעד ועידה בין-לאומית כפתיחה. ההחלטה הזאת התקבלה ב־1977 עליידי ממשלה שלנציגי הליכוד היה בה כמעט רוב. היא מעולם לא בוטלה, איש לא יכול לבטל אותה, זאת עמדת ישראל כפי שאני מבין אותה. לכן יש לי מנדט, וכך אנהל את העניין.

אשר לעזרה הכלכלית: אני בהחלט בעד עזרה כלכלית למפעלים אזוריים. אני חושב שהם יקדמו את השלום. במסגרת פגישתי עם 12 שרי החוץ של הקהילייה האירופית פניתי והצעתי להם להקים ועדה שתחנן מפעלים אזוריים. יש מפעלים שהם מטבעם מפעלים משותפים, למשל, לירדן ולנו, בכלל זה באזור ים-המלח. ים-המלח הוא ים משותף לירדן ולישראל, ואין גאולה כהן או מישהו אחר יכול לבטל את העובדה הזאת. איך לפרנס את ים-המלח במים ואיך לקבוע את פניו — זו חייבת להיות החלטה משותפת של שתי המדינות. ובמקום לראות בעין רעה כל התקרמות לקראת יציבות, גם יציבות כלכלית, ולקראת שלום, אני אפעל במלוא כוחי כדי שמטרה זו תושג. את באופוזיציה ואני בממשלה, ואני פועל בהתאם למדיניות הזאת.

היו"ר ש' הלל:

תודה רבה.

שר החוץ ש' פרס:

עוד לא גמרתי.

היו"ר ש' הלל:

אני רק אבקש לצמצם.

שר החוץ ש' פרס:

סליחה, העניין רציני והבעיה היא לא צמצום.

היו"ר ש' הלל:

אדוני, אני פועל במסגרת התקנון המחייב אותי. אני פשוט

מבקש, במידת האפשר, ש — — —

שר החוץ ש' פרס:

אדוני היושב-ראש, אני מכבד את הערתך. יש שלוש

שאלות ואני משיב עליהן.

היו"ר ש' הלל:

בבקשה.

שר החוץ ש' פרס:

לשאלתו של חבר הכנסת שבת וייס: קיימת החלטת כנסת מפורשת בעניין פתיחת המשא-ומתן הישיר באמצעות פורום בין-לאומי. היא מעולם לא בוטלה ואיש לא יבטל אותה. אין שום החלטה בממשלה השוללת פתיחת משא-ומתן ישיר באמצעות ועידה בין-לאומית. נהפוך הוא, אם יש החלטה פוליטית של הממשלה, זו ההחלטה המחייבת פתיחת משא-ומתן באמצעות פורום בין-לאומי.

קריאה:

— — —

שר החוץ ש' פרס:

כן, ב־1977.

שר החוץ ש' פרס:

אני אומר, שכנראה זאת הדרך — — —

היו"ר ש' הלל:

חברת הכנסת גאולה כהן, שמעו את דבריך.

שר החוץ ש' פרס:

כשאת קמה ואומרת בכנסת, שאני הסכמתי, כנראה, עם חוסיין שיהיה ג'יהאד נגד ישראל — באמת, לאילו מרחקים את מפליגה? האם אינך יודעת את התשובה על השאלה? איזה מין ריבורים אלה?

גאולה כהן (התחיה):

— — —

שר החוץ ש' פרס:

אני מבקש לא להפריע לי. אדוני היושב-ראש, אני מבקש שלא יפריעו לי.

היו"ר ש' הלל:

חברת הכנסת גאולה כהן, את דיברת מעבר לזמן המוקצב, איש לא הפריע לך, אני מבקש שאח לא תפריעי עכשיו לשר החוץ וממלא-מקום ראש הממשלה. תשמעי את תשובתו באותה סבלנות שבה שמעו את דבריך.

שר החוץ ש' פרס:

ובכן, אני אמרתי לחברי באיטליה ובמקומות אחרים — ואני חוזר על כך גם בכנסת — שממשלת האחדות הלאומית היא בעד משא-ומתן ישיר לשלום ללא תנאים מוקדמים עם משלחת ירדנית-פלשתינית: ואני ביקשתי מהאיטלקים לעודד אותם לכן, ואמרתי גם שהכנסת החליטה באוקטובר 1986, שהמשא-ומתן הישיר יכול להיפתח באמצעות פורום בין-לאומי, ואין איש היכול לבטל את החלטת הכנסת, תהא דרגתו אשר תהא.

את דברי בכנסת הראיתי קודם לכן גם לראש הממשלה. היתה הצבעה בכנסת, היא המחייבת, ואף אחד לא יכול לבטל את זה בהבל פיו. זאת אמרתי, זו דעתי, היא לא ניתנת לשינוי והיא לא תשתנה, ובהחלט ביקשתי מן האיטלקים לתמוך בעמדה זאת.

לשווא מנסים לצטט אותי. אני עושה את האבחנה הבאה: אני נגד משא-ומתן במסגרת ועידה בין-לאומית: אני בעד משא-ומתן ישיר שיכול להיפתח בזמן מוגבל עליידי פורום בין-לאומי. זו דעתי, ויש להבחין בין שני הדברים. בהחלט אמרתי: לפגוש את המלך חוסיין, לעודד אותו בדרך זו.

עכשיו לגבי המלך חוסיין: בניגוד למה שאת אומרת, מוכן המלך חוסיין, לפי מיטב הכרתי, ללכת למשא-ומתן ישיר, לא משא-ומתן כול-ערכי, אלא במסגרת של ועדה גיאוגרפית ירדנית-פלשתינית-ישראלית, כשהמשא-ומתן הזה אינו מותנה במשא-ומתן אחר עם מדינות אחרות ואינו מותנה במשא-ומתן במסגרת ועידה בין-לאומית. אני תומך בזה, אני בעד זה, וזאת הודעתי — — —

גאולה כהן (התחיה):

— — —

שר החוץ ש' פרס:

מפני שעוד אין מסגרת של ועידה בין-לאומית, מפני שאין עדיין הסכם על משתתפיה, מפני שיש בעיות עם רוסיה, מפני שיש בעיות עם הייצוג הפלשתיני.

גאולה כהן (התחיה):

איפה השלום עם מצרים? איזה שלום עם מצרים יש? אני רוצה לדעת.

שר החוץ ש' פרס:

תפני למי שעשה את השלום.

גאולה כהן (התחיה):

— — —

שר החוץ ש' פרס:

יפה, ראינו אותך.

לשאלתו של חבר הכנסת צבן: היום לצאת בהתנגדות לפתיחת משאומתן באמצעות ועידה בין-לאומית זה, לדעתי, לקטוע את תהליך השלום באחריותנו אנו, כשכולם יפנו אצבע מאשימה כלפינו. על מה ולמה — רק כדי לעשות רושם בפנים? כולם יאשימו אותנו — בעולם הערבי, באירופה, בחוף הבית. לשם מה? אני רוצה להבין. האם אנחנו צריכים להצטייד כחזית הסירוב, כאלה השוללים את השלום או את תהליך השלום? האם אני מציע ויתורים כלשהם בטרם נפתח המשאומתן?

יאיר צבן (מפ"ם):

למי אתה אומר את זה?

שר החוץ ש' פרס:

אני משיב על שאלה של חבר הכנסת יאיר צבן.

מחמד ותד (מפ"ם):

אולי תביא את הנושא לדיון בממשלה.

שר החוץ ש' פרס:

ובכן, דיווחתי גם לקהלייה האירופית על עמדתה של הכנסת. הכנסת אינה כפופה לממשלה, אלא עומדת מעליה. גם הממשלה עצמה — אני חוזר ואומר — אם היא קיבלה החלטה בעניין זה, זוהי רק החלטה פוליטיבית. היא מעולם לא החליטה — ולאיש אין רשות לומר זאת בשם הממשלה — שהיא מתנגדת לפתיחת משאומתן ישיר באמצעות ועידה בין-לאומית.

היו"ר ש' הלל:

אני מודה מאוד לשר החוץ.

## ב. שאילתות ותשובות

3. מה הם הקריטריונים שלפיהם קובע המשרד במי לתמוך?

שר החוץ ש' פרס:

1. קבוצת "בית"ר ירושלים" אכן קיבלה סיוע בהיקף של 3,000 דולר לצורך נסיעתה למחנה אימונים בהונגריה.

2. לא היו פניות ולא היו מענקים כאלה.

3. משרד החוץ חומך באופן עקרוני בפעילות שיש בה כדי לקדם את קשרי החוץ של ישראל. אשר למתן סיוע כספי, כל בקשה נשקלת לגופו של עניין.

היו"ר ש' הלל:

רשות לשאלה נוספת לחבר הכנסת יוסי שריד.

יוסי שריד (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

האם אפשר להבין מזה שאם תהיינה בקשות נוספות של קבוצות כדורגל, יעזור להן משרד החוץ לנסוע?

על יתר הדברים, על אופי הוועידה — דיברתי בקיצור. אני רוצה רק להגיד: לוועידה הבין-לאומית לא תהיה הסמכות לעשות שלושה דברים — לכפות פתרון, לבטל הסכם שיושג בין הארצות והמדינות באזור, להתערב במשאומתן הישיר, ועל כן, כל הניסיון לתאר דרקון או שד הוא רק ניסיון לשלול את תהליך השלום ולסכנו ברגע קרטי לישראל.

עד עכשיו קידמה ישראל תהליך שלום, זכתה בהרבה מאוד נקודות ובהרבה מאוד כבוד, והיא לא שילמה על כך אפילו באינץ' אחד של אדמה. ואני מכבד את חברת הכנסת גאולה כהן. היא התנגדה גם להסכם עם מצרים ונשארה במיעוט.

יוסי שריד (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

הוקוס-פוקוס — — —

שר החוץ ש' פרס:

יוסי, "הוקוס-פוקוס" שייך ללקסיקון שלך. מוטב הוקוס-פוקוס מאשר לשים כל הזמן אורם על השפתיים.

מוחמד מיעארי (הרשימה המתקדמת לשלום):

זה היינו הך.

קריאות:

— — —

היו"ר ש' הלל:

מה אתם מחעריבים? את השאילתא הזאת לא אתם שאלתם. אל תתערבו.

שר החוץ ש' פרס:

הצנינות הזאת, אין שום הוקוס-פוקוס. קשה להגיע לתהליך שלום גם בגלל הערבים, חבר הכנסת יוסי שריד, כדאי שחרע את זה. אנחנו עושים מאמצים עצומים להתגבר על קשיים, ואחרי כהביל פיך מתאר את הדברים כאילו יש דרך פתוחה, וצריך רק להפעיל את המנוע ולנסוע. זה תיאור לא מדויק של המצב. אין שום הוקוס-פוקוס. קיים מאמץ כן. רציני, מחושב, עקבי, שאנחנו עושים, ואף הגענו להישגים שאינם הישגים של הוקוס-פוקוס או של cartoons, ואל תספר סיפורים לציבור. יצאנו מלבנון. הגענו להסכם בעניין טאבה, עיצבנו מדיניות ביהודה ובשומרון. זה אינו הוקוס-פוקוס. אלה מהלכים אמיתיים בכיוון השלום.

היו"ר ש' הלל:

אני מזמין את שר החוץ לעלות על הבמה ולהשיב על שאילתות רגילות.

2433. השתתפות משרד החוץ במימון נסיעת

"בית"ר ירושלים"

חבר הכנסת י' שריד שאל את שר החוץ ביום ח' בחשוון התשמ"ז (10 בנובמבר 1986):

בחדש ספטמבר 1985 יצאה קבוצת הכדורגל "בית"ר ירושלים" למחנה אימונים בהונגריה. כפי שנודע לי, השתתפה המדינה באמצעות משרד החוץ במימון הנסיעה בסך 5,000 דולר.

אבקש מהשר להשיב:

1. האם נכונים הדברים?

2. אם כן — אילו קבוצות ספורט זכו בעבר להשתתפות במימון נסיעות אימונים בחוץ-לארץ?

היו"ר ש' הלל:

אני מקווה שגם כדורגל וגם כדורים אחרים.

שר החוץ ש' פרס:

החלטה זו לא נתקבלה על-ידי, ואינני בטוח ששיקול דעתי במקרה זה היה אילו אני הייתי צריך להחליט. אני מסכים שאם נותנים לקבוצת כדורגל אחת, צריך לתת לכל קבוצות הכדורגל, ואני אומר שהמקרה הזה היה חריג. אני יכול רק לציין את העובדות.

2472. ערב חגיגי בישראל מטעם שגרירות צ'ילה

חבר הכנסת י' צפן שאל את שר החוץ ביום ט"ז בחשוון התשמ"ז (18 בנובמבר 1986):

נמסר בעיתונים, כי ב-5 בנובמבר 1986 נערך בתל-אביב ערב חגיגי מטעם שגרירות צ'ילה בישראל ובסיוע עיריית תל-אביב. כן נמסר בעיתונים, כי משרד החוץ המליץ בפני העירייה לסייע בארגון האירוע.

אירוע זה התקיים בחקופה שבה מציין העולם הדמוקרטי מלאות עשר שנים להפלת משטרו הדמוקרטי של אייזדה על-ידי הכת הפאשיסטית בראשותו של גנרל פינרשה.

אבקש לשאול:

1. מה היא העמדה שנקט משרד החוץ בפרשה זאת?
2. האם מוכן שר החוץ להודיע על הסתייגותו מאירועים חגיגיים מסוג זה?
3. מה עושה משרד החוץ ומה בכוונתו לעשות בעתיד כדי לבטא את עמדת ישראל ביחס לגילויים של שלטון פינרשה בצ'ילה?

שר החוץ ש' פרס:

1. מדובר בקונצרט של שלישייה קאמרית מצ'ילה. משרד החוץ לא המליץ בפני עיריית תל-אביב על קיום האירוע ולא היה לו כל קשר עם ארגון הקונצרט. הופעות השלישייה הקאמרית אורגנו על-ידי השגרירות הצ'יליאנית במישרין.

2. במקרה שבו מדובר אינני מוכן להביע את הסתייגותי.

3. מדינת ישראל משמיעה את קולה דרך קבע בכל הנוגע לחשיבות שמירת זכויות האדם, לתמיכתה במשטרים דמוקרטיים ולסלידתה מרודנות ומעריצות.

היו"ר ש' הלל:

רשות לשאלה נוספת לחבר הכנסת יאיר צפן.

מאיר וילנר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):  
התשובה הזאת היא ממש צחוק.

יאיר צפן (מפ"ם):

אדוני שר החוץ, ראש עיריית תל-אביב אמר לי בשיחה אישית, שהקונצרט הזה קיים בעקבות לחץ מצד משרד החוץ. מאחר שהוא עמד לקבל החלטה שלא לקיים את האירוע הזה.

האם מוכן שר החוץ לערוך בדיקה נוספת, כדי לדעת מי כאן אינו מדווח אמת לכנסת?

שר החוץ ש' פרס:

אני מצטער שלא הייתי נוכח בשיחה האישית שהתקיימה בינך לבין להט. אילו היית אומר לי זאת מראש, היית כודק. אבל, עם כל הכבוד לשאלתך, אינני מתכוון לכדוק זאת פעם נוספת. אינני רואה כל רע בכך ששלושה מוסיקאים באים, אפילו מארץ שאיננו מסכימים עם המשטר שבה, כדי לתת קונצרט קאמרי. כואו נשמור על פרופורציות.

יאיר צפן (מפ"ם):

זה היה קונצרט לציון אירוע — — —

2653. תמונות אישי ציבור בנציגויותינו בחוץ-לארץ

חבר הכנסת א' ויינשטיין שאל את שר החוץ ביום ט"ו בכסליו התשמ"ז (17 בדצמבר 1986):

שגריריה ונציגיה הרשמיים של ישראל מקבלים בחוץ-לארץ את אורחיהם, בין השאר, במשרדיהם.

בביקורי בחוץ-לארץ נוכחתי לראות, שאין אחידות בתמונות אישי הציבור הישראלים המוצגות בחדרים הנ"ל.

אבקש מכבוד השר להשיבני מעל בימת הכנסת:

1. האם יש מקום לכך שתמונות של אישי ציבור מ ישראל תוצגנה בחדרי העבודה הנ"ל?
2. אם כן — היש מקום לאחידות בתחום זה?
3. אם התשובה על שאלה 2 חיובית — אילו תמונות ראוי שתוצגנה בחדרים הנ"ל?
4. המוכן כבוד השר להורות לנציגויותינו בחוץ-לארץ לפעול בהתאם?

תשובת שר החוץ ש' פרס:

(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

1. חקנות שירות החוץ של משרד החוץ קובעות: "תמונות נשיא המדינה תהיה תלויה בחדר עבודתו של ראש הנציגות ובחדרי עבודה נוספים לפי קביעתו. תמונות נשיא המדינה יתמצא במסגרת מתאימה. נהוג לתלות גם תמונות ראש הממשלה ושר החוץ מימין ומשמאל, אך יש להימנע מלתלות תמונות נוספות באותו קיר. תמונות אישים ותמונות אמנותיות יתחלנה על קירות אחרים או תוצגנה על שולחן העבודה או כל מקום אחר".

2. גודל התמונות מותאם לגודל חדר עבודתו של ראש הנציגות.

3. ראה תשובתי על שאלה 1.

4. המשרד דואג להעביר תמונות הנשיא, ראש הממשלה ושר החוץ לכל נציגות כאשר היא.

2701. עתיד מפעל "מנועי בית-שמש"

חבר הכנסת ר' כהן שאל את שר החוץ ביום כ"ט בכסליו התשמ"ז (31 בדצמבר 1986):

בתוקף היותך ראש צוות השרים לעניין עתיד מפעל "מנועי בית-שמש", אבקש לדעת:

1. מה הן מסקנות הכיניים שלכם לגבי אפשרויות ההבראה של המפעל?
2. מה הוא יחס הצוות לעמדת חברת "פרט אנד וויטני", המאיימת בפרישה אם יימכר המפעל לתעשייה האווירית?
3. מה הם הקריטריונים שציב הצוות לכל רוכש אפשרי, והאם פיטורי עובדים שלא בהליכים רגילים יימנעו על-ידיכם?

שר החוץ ש' פרס:

1. ועדת השרים הטילה על השרים ארנס ויעקבי לבוא בדברים עם קונים פוטנציאליים לרכישת מניות הממשלה במפעל.

בעקבות המגעים שניהלו השרים, החליטה ועדת השרים למכור את חלקה של הממשלה ב"מפעל מנועי בית-שמש".

שאלו שלושה חברי הקונגרס האמריקני, הידועים בנטייתיהם הפרו-ישראליות ונמנים עם המפלגה הדמוקרטית — מל לוין מקליפורניה, לארי סמית מפלורידה ודוברט טוריסיללי מניו-גיורסי, כיום חברי הוועדה לענייני חוץ — את ראש הממשלה דאז, מר שמעון פרס, במפגש פרטי בירושלים, על-אודות הדוחות שישראל נהגה לשלוח נשק לאירן. לפי אנשי הקונגרס, פרס אישר להם אז, שהדוחות האלה הם לא נכונים.

הנני שואל את כבוד השר:

1. האם נכונה הידיעה של וולף בליצר על פגישתך עם חברי הקונגרס המזכירים?

2. האם נכון שהכחשת או כל משלוח נשק על-ידי ישראל לאירן?

שר החוץ ש' פרס:

1. נפגשתי עם חברי הקונגרס המזכירים בחודש יולי שעבר, לא באוגוסט.

2. שאלת משלוח נשק לא עלתה כלל בפגישה הנדונה. היו"ר ש' הלל:

רשות לשאלה נוספת לחבר הכנסת תופיק טובי.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):  
ברצוני לשאול, האם משלוחי הנשק לאירן עדיין נמשכים, או שהם הופסקו בעקבות הגילויים על הפעולה הזאת?

שר החוץ ש' פרס:

אינני יודע על משלוחי נשק לאירן.

מתתיהו פלד (הרשימה המתקדמת לשלום):  
חשאל את עמירם ניר, הוא יספר לך.

2703. הצבעת ישראל באו"ם בעניין האמברגו על ניקרגואה  
חבר הכנסת ח' רמון שאל את שר החוץ ביום כ"ט בכסליו  
התשמ"ז (31 בדצמבר 1986):

שגריר ישראל באו"ם התנגד להצעת החלטת בעצרת הכללית, שהתנגדה לאמברגו של ארצות-הברית על ניקרגואה. ההצעה קראה לבטל את האמברגו ולפעול בשיתוף פעולה כלכלי עם ארצות אמריקה המרכזית. השגריר נתניהו היה היחיד שהצביע נגד ההחלטה.

אודה לשר אם ישיב:

1. מדוע תומכת ישראל הלכה למעשה באמברגו על ניקרגואה?

2. האם אפשרית פגיעה במעמדה ובכמותה של ישראל בקרב אומות העולם עקב הצבעה זו?

3. מדוע תומכת ישראל באמברגו אמריקני על ניקרגואה אך מתנגדת לצעדים דומים כלפי המשטר הגזעני בדרום-אפריקה?

4. האם הצבעתו של שגריר ישראל באו"ם משקפת את עמדת משרד החוץ בנושא?

שר החוץ ש' פרס:

1. ניקרגואה תמכה בעבר בכל ההצעות להטלת אמברגו על מדינת ישראל, וזו סיבה מספקת.

2. התשובה שלילית. אין עולם אחד — יש עולמות הרבה.

3. מדינת ישראל שוקלת כל מקרה לגופו של עניין.

ולמנות את מר גיורא גזית, בליווי נציג משרד האוצר ונציג משרד הביטחון, לנהל את המשאומתן בשם הממשלה. המלצות בניינים אלה אושרו על-ידי הממשלה בישיבתה ביום 12 בדצמבר 1986.

2. אין מתנהל משאומתן עם התעשייה האווירית לרכישת המפעל.

3. ועדת השרים הנחתה את מנהלי המשאומתן כדלקמן:  
א. הרוכש יתחייב שהמפעל יופעל לתקופה של חמש שנים לפחות, ושמשפר המועסקים בו לא יפחת ביותר מ-25% מרמתו הנוכחית; ב. יוכיח כי הרוכש יבצע את ההשקעות הדרושות כדי להתאים את המפעל לדרישות בעתיד; ג. הרוכש ייתן לממשלה ערבויות מתאימות להבטחת התחייבויותיו.

עוד החליטה ועדת השרים, כי מנהלי המשאומתן יביאו את מסקנותיהם לאישור ועדת השרים.

היו"ר ש' הלל:

רשות לשאלה נוספת לחבר הכנסת רן כהן.

רן כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):  
אדוני ממלא-מקום ראש הממשלה, אני מבקש לדעת, האם הסכמה שרוכש אפשרי יפטר עד 25% מהעובדים, כלומר קרוב ל-200 איש, איננה מופלגת?

האם הדיבורים בשבועות האחרונים על סיוע לעיירות הפיתוח וביחישת ככלל, שנאמרו ברובם בדיון נגד התקציב, קשורים בתוכנית עניינית כלשהי, או שמא היו הם רק אחיות עיניים והונאת הבריות?

שר החוץ ש' פרס:

לשאלה הראשונה: אם העובדים לא יהיו דרושים, לדעתי יש לפטרם. אי-אפשר להחזיק עובדים אם אין להם עבודה. יש לפטרם לפי הפרוצדורה המקובלת בפיטורים כאלה, כלומר תוך משאומתן עם ההסתדרות ועם ועד העובדים. אין כאן שום שרירות לב. אני התרשמתי גם שוועד העובדים עצמו מודע לבעיה.

לשאלה השנייה: בכל מקרה הממשלה חפסיד, כנראה, כ-70 עד 90 מיליון דולר בקשר למפעל "מנועי בית-שמש". זה סכום כפול בערך ממה שנדרש לחק"ם. עם זאת, אני חושב שיש לסייע לעיר היפה הזאת, בית-שמש, ולמפעל החשוב שלה ולהצילם.

אשר לערי הפיתוח, לדעתי הבעיה המרכזית היא להביא מפעלים עתירי מדע וידע לערים האלה. הבעיה המרכזית בערי הפיתוח היום היא מקורות תעסוקה בכלל ומקורות תעסוקה לדור הצעיר בפרט. בתוך תקציב המדינה מוקצה סכום של 210 מיליון שקל לעידוד התעשייה כחלקה של הממשלה, כאשר בדרך כלל מגיע חלקה לשליש מההשקעה הכוללת, כלומר, מדובר על השקעה כוללת אפשרית של כ-600 מיליון שקל. אם ניתן עדיפות לערי הפיתוח בנושא זה, אפשר יהיה לקדם שם הקמת מפעלים.

בהיותי ראש הממשלה הקמתי ועדת מנכ"לים שבדקה את המצב בכל עיר, כדי לראות היכן קיימים כיסי האבטלה ולחת טיפול נקודתי לכל מקום. הדבר אכן הביא תועלת לא מבוטלת.

2702. ידיעה ב"ג'רוסלם פוסט" בעניין משלוחי הנשק לאירן  
חבר הכנסת ת' טובי שאל את שר החוץ ביום כ"ט בכסליו  
התשמ"ז (31 בדצמבר 1986):

כתב ה"ג'רוסלם פוסט" בארצות-הברית, וולף בליצר, דיווח בעיתונו ב-4 בדצמבר 1986, שבחודש אוגוסט שעבר

5. האם בדעת משרדך לפעול למנוע מקרים דומים בעתיד? אם כן — כיצד?

תשובת שר החוץ ש' פרס:  
(לא נקראה). נמסרה לפרוטוקול)

1. התשובה שלילית.

2. כל עיר או מועצה מקומית רשאית לכתוב כרית עם ערים בעולם לפי שיקוליה.

מרכז השלטון המקומי הוא הגוף המופקד על יצירת קשרים בין ערים בישראל לבין ערים בעולם.

3 — 5. אני מציע להפנות שאלות אלה לשר הפנים.

היו"ר ש' הלל:

אני מודה לממלא מקום ראש הממשלה ושר החוץ על תשובותיו על השאלות.

תשובות על שאלות שהוגשו לשר שחל תכאנה קצת יותר מאוחר.

דוד מגן (הליכוד):

אני מבקש רשות להצעה לסדר.

היו"ר ש' הלל:

מיידי. לפי סדר היום, אנו צריכים לעבור להצעות אי-אמון. אך תחילה אתן אפשרות לחבר הכנסת דוד מגן להעלות את ההצעה לסדר.

דוד מגן (הליכוד):

אדוני היושב ראש, התופעה ששרים מזלזלים במוסד השאלתא ואינם באים לענות על השאלתא במועד שנקבע על-ידי נשיאות הכנסת הולכת ונפוצה.

אני מציע כי שר האגריה, אשר לא הגיע במועד כדי לענות על השאלות, לא יענה עליהן היום, וייקבע מועד אחר. כך שחברי הכנסת יוכלו להחכונ.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):  
אתה מעניש את השואלים.

יאיר צבן (מפ"ס):

את מי אתה מעניש?

היו"ר ש' הלל:

תודה. נא לא להפריע. הוא שאל אותי ולא אתכם.

לצער העמוק, אני ער לכך, שיש שרים רבים המזלזלים בשיבות הכנסת באי-נוכחותם. במקרה הזה שצינת הנסיבות אחרות. היתה אלי פנייה מצד שר האגריה, מאחר שהוא יושב עכשיו בדיון בעניין החקציב, מתוך ניסיון למצוא פתרון לבעיית החקציב, שגם הוא חלק מעבודתנו, והוא ביקש — ואני הסכמתי — שהתשובות שלו על השאלות הכתובות כאן תינתנה במשך היום ולא עכשיו. לכן, הטענה שלך נכונה. המקרה איננו נכון, ואני מקווה שאכן שרים ישימו לב להערתו הנכונה של חבר הכנסת דוד מגן, שמוטב להם להיות נוכחים לעתים קרובות יותר בכנסת. בצורה מסודרת יותר וזמן רב יותר.

4. הצבעת שגריר ישראל באו"ם בנושא ניקרגואה משקפת את עמדת משרד החוץ בנושא זה.

2759. קריאת ראש עיריית בית-לחם להפסקת מעשי אלימות חבר הכנסת ש' וייס שאל את שר החוץ ביום ה' בטבת התשמ"ז (6 בינואר 1987):

ראש עיריית בית-לחם קרא להפסקת כל מעשי האלימות באזורנו לתקופה של שנה. תגובת ממלא מקום ראש הממשלה ושר החוץ על קריאה זאת היתה חיובית.

שאלות:

1. אילו צעדים מעשיים עומד לנקוט שר החוץ על-מנת להדגיש ביתר שאת את נכונותה של ישראל למימוש הצעה כזאת?

2. האם ניתן לגרור את אש"ף להסכם כזה?

שר החוץ ש' פרס:

1. בדעת הממשלה לעשות כל מאמץ אפשרי לקידום תהליך השלום, לקראת משאומתן ישיר בליווי בין-לאומי. עצם קידומו של תהליך השלום הוא הערכה הטובה ביותר נגד הידרדרות אלימה באזור.

2. התשובה שלילית.

היו"ר ש' הלל:

רשות לשאלה נוספת לחבר הכנסת שבת וייס.

שבת וייס (המערך):

אדוני ממלא מקום ראש הממשלה, לקראת אפשרות ריאלית של פתיחת שיחות שלום בווריאציה זו או אחרת, האם אתה מבחין בהתגבשות של קבוצת מנהיגות ערבית כשטחים, שתהיה שותפה למשאומתן כזה?

שר החוץ ש' פרס:

אני מכיר מנהיגים ביהודה ובשומרון שאכן דוגלים במשאומתן ישיר, ועכשיו, לדעתי, הבעיה היא לא העדר מועמדים להנהגה אלא קיום טרור המאיים עליהם. האויב הגדול ביותר של השלום באזור הוא ארגוני הטרור, ואש"ף כראשם.

2834. כרית ערים תאומות בין יבנה לפרורכו שבארצות-הברית חבר הכנסת א"י שפירא שאל את שר החוץ ביום כ"א בטבת התשמ"ז (22 בינואר 1987):

בעיתון "המודיע" פורסם, כי משרד החוץ ארגן כריתת כרית ערים תאומות בין העיר יבנה לעיירה פרורכו, הסמוכה לסולט-לייק-סיטי, כרית יוטה שבארצות-הברית.

אודה לך אם תשיב לי:

1. האם הדברים נכונים?

2. מי אחראי לארגון ערים תאומות?

3. על סמך אילו קריטריונים נבחרו הערים?

4. לאור הסעדה הציבורית סביב הפעילות המיסיונרית של המורמונים בארץ ובעולם, האם אין טעם לפגם בכחירת עיר מורמונית לכריתת ברית ערים תאומות?

## ג. הצעת סיעות מפ"ם, התחיה והתנועה לזכויות האזרח ולשלום להביע אי-אמון לממשלה

### בשל יחסה לכנסת ולהליכי חקיקה בנושא תקציב המדינה

אלעזר גרנות (מפ"ם):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, בשם סיעת מפ"ם אני קורא לכנסת להביא אי-אמון בשתי ממשלותיה של ישראל: ממשלת הליכוד וממשלת המערך. בכל אחת מהן לחוד ובשתייהן כאחת.

מצב דברים בלתי חוקי זה שבו פועלות, זו בצד זו, שתי ממשלות הנלחמות זו בזו, המשתקות זו את זו ועוקפות זו את זו כענייניה הקיומיים והתינוניים ביותר של המדינה — גורם בהכרח לחורבן הדמוקרטיה, להרס המדינה ולפילוג העם.

על כן אני קורא לכנסת להביא להחלטותיה של שתי ממשלות בלתי חוקיות אלו, שאף לא אחת מהן אינה מייצגת רוב חוקי בכית הזה, ושמידינות שתייהן אינה נתמכת על-ידי הרוב בכנסת — על-ידי הבעת אי-אמון בממשלה המתחזה להיות ממשלת האחדות הלאומית.

"אחדותה" של ממשלה זו אינה אלא בדחיה גרועה, ואילו "אחריותה הלאומית" היא מחזה תוגה הנפרס לעינינו יום יום — בבתי-החולים המשוועים לתרופות ולתקצוב פעילותם האלמנטרית בהצלחת חיי אדם; במערכת החינוך המתפוררת; בשדר קצבאות הגמלאים ובעיקור הביטחון הסוציאלי; בהרס המגורים היצירניים במשק ובהרחבת תמלוגיו של ההון הספקולטיבי; בהעשרת העשירים ובדלדול הכנסותיהם של המשתכרים אל צרור נקוב; בעליית הירידה ובירידת העלייה; בדרוש המתמשך והמסוכן בכיצת הסכסוך האזורי, תוך שיתוק כל יוזמה לקראת שלום מוסכם עם שכנינו.

ממשלה שהעומד בראשה מכריז, כי שר החוץ אינו מוסמך לייצגה כלפי אומות העולם — ומפלגתו של שר החוץ גומלת לו בהכריוה, כי ראש הממשלה אף הוא נעדר סמכות זו — ממשלה כזאת איננה זכאית להתקיים יום אחד, וכנסת שלא תגרום כי ממשלה זו לא תוסיף להתקיים אף היא איננה ראויה לדקה נוספת אחת של קיום.

שר התחבורה ח' קורנר:

למה חייבת שבוע אחד? יכולת לעשות זאת בשבוע שעבר.

אלעזר גרנות (מפ"ם):

אני מבין, אדוני, שאתה "מתאם השטחים" של שתי הממשלות האלה, וכפי שאני מבין, אתה וראי גם תשיב לנו, לכן אשמח, אדוני השר, אם תאזין לדברי ותגיב עליהם רק כשיגיע תורך.

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, על מה היתה הצעקה הפעם? מפלגת העבודה נדחקה באיוולתה לפניה דחוקה, כשהציגה את התביעה לתמיכה בסקטור היצרני ביותר של מדינת ישראל כתביעה סקטוריאלית, או גרמה לכך שתביעה זו תוצג כתביעה סקטוריאלית.

התנועה הקיבוצית מייצרת בהיקף של 2.25 מיליארדי דולר בשנה, שהם 5% עד 7% מהתל"ג — התוצר הלאומי הגולמי; היא מייצאת 750 מיליון דולר בשנה, שהם 7% עד 8% מכל הייצוא של ישראל. הגידול השנתי בייצוא של התנועה הקיבוצית כפול מהממוצע במשק. זאת תנועה שמשקיעה והשקיעה כשנה האחרונה 170 מיליון דולר בייצוא.

הסקטור היצרני הזה נפגע גם בעקבות מדיניות בלתי נכונה שלו, שאף לה יש שורשים בשבע שנות קיום ממשלות הליכוד,

היו"ר ש' הלל:

אנחנו עוברים עתה להצעות אי-אמון.

יוסי שריד (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):  
מי עונה?

יאיר צבן (מפ"ם):

מי עונה?

היו"ר ש' הלל:

רגע, דיה לשמחה בשעתה, קודם יתחילו ויישמעו ההצעות.

קריאות:

— — —

היו"ר ש' הלל:

חברי הכנסת, אם אינכם רוצים להעלות את ההצעות, אתם רשאים לא להעלות אותן.

יוסי שריד (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):  
אנחנו רוצים להעלות, אבל — — —

היו"ר ש' הלל:

אני מצטער.

יוסי שריד (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):  
אדוני היושב-ראש, אני מבקש.

היו"ר ש' הלל:

אני מצטער, איני נותן שום רשות דיבור.

אני מזמין את חבר הכנסת אלעזר גרנות לעלות לדוכן.

לפני כן אני רק רוצה לציין שני דברים: ראשית, נמצא כאן שר שיכול להשיב מטעם הממשלה, אם הוא מתנדב. אני רוצה לומר לחברי הכנסת, שאם הם רוצים להסתלק מהצעות האי-אמון, אני אקבל את הבקשה בדצון, אם לא, זכותה של הכנסת להעלות הצעות אי-אמון או כל נושא אחר בין שהממשלה נוכחת ובין שהיא אינה נוכחת, ואני מציע שלא נעשה אוכסטרופקציות לעצמנו. הכנסת תקיים את דיוניה לפי סדר-היום הקבוע.

בבקשה, חבר הכנסת אלעזר גרנות.

אלעזר גרנות (מפ"ם):

אדוני היושב-ראש, כרשותך ועם כל הכבוד, הצעת האי-אמון איננה באה להביע אי-אמון באופוזיציה, והבעיה אינה רק בעיית הממשלה. יושבת עכשיו סיעה להתייעצות בנושא שאנחנו דנים בו. האם לא מוטב היה לתכוע מהסיעות שלא לקיים ישיבות-סיעות בזמן ישיבת הכנסת — וזאת שמכותך המלאה — ולהביא אותן לכאן? נדמה לי שבעניין שלפנינו זכותו של חבר הכנסת שמביע אי-אמון היא לדבר אל מי שהוא פונה אליו ולא אל כיסאות ריקים.

היו"ר ש' הלל:

אני חוזר ומרגיש: יש כרגע שני שרים, וכל אחד מהם לחוד ושניהם ביחד מוסמכים להשיב על כל הצעה המופנית אל הממשלה, לרבות הצעת אי-אמון. אני מבקש שאנחנו נמשיך כסדר-היום הרגיל. בבקשה.

ועכשיו מתנהל שם המשאומתן. אם כן לקבל את התנאים או לא לקבל את התנאים. ואיזה תנאים הם אלה? — זאת עסקה. עסקה של תמיכה בסקטור יצרני ממדרגה ראשונה, שהממשלה חייבת בה למען מדינת ישראל, מול סחיטה. זאת העסקה.

אתמול שמענו את הדברים. תמלתי היום על מלאי מקום ראש הממשלה, שטען כאן בביטחון ובטון הפירמטיבי, שהוא מייצג את ממשלת ישראל כשהוא נוסע לאיטליה ולארצות-הברית. הלוא כולנו זוכרים את התמונה הזאת, שבה ראש הממשלה לשעבר מופיע במצרים וגומר הסכם אחד עם מובארק, שהוא מתח להסדר שלום, ועידה בין-לאומית בתנאים מסוימים כפתח למשאומתן ישר. שבועיים לאחר מכן, שר החוץ לשעבר, שהיום הוא ראש הממשלה, מופיע באומות המאוחדות ומדבר נגד ועידה בין-לאומית. עכשיו שר החוץ מופיע וממשיך לדבר על ועידה בין-לאומית, וראש הממשלה, שהיה שר החוץ, מכחיש אותו — והכול מתוך הפחד הנורא הזה מפני מלכודת השלום שטומנים לנו.

מה שקרה בשנים האחרונות בארץ הזאת הוא, שבמקום מדיניות יש לנו לאומנות המעורבת בפונדמנטליזם דתי — תעורבת מסוכנת מאין כמוה, שלא יכולה לחלץ עם משום מצב של מלחמה שהוא נתון בה. עכשיו, נוסף על התעורבות הזאת עוד מרכיב אחד, מרכיב הפרנויה הלאומית; הפחד שכולם ירדפים אותנו, העולם כולו נגדנו.

ממשלת אחדות לאומית — איזו בדיחה. אבל הבדיחה הזאת היא בדיחה מסוכנת. מפני שמדובר בנו. איך אומרים ביידיש? דער נאר איז אונזער: אנחנו השוטים, שנותנים לכם להמשיך ולשתק כאילו בכללים הפרלמנטריים, כאילו בדמוקרטיה, ולרושש את הארץ הזאת ולהביא אותה אל פתח של מלחמה חדשה ולעוות את כל הנורמות שעליהן נבנתה המדינה.

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אלה מדברים על התנועה הקיבוצית ואלה מדברים על ההתנחלויות, ורוממות ההתיישבות בטיפולם. כשנה שעברה מלאו — ואני עוד אגע בדבר הזה בכנסת — 50 שנה להתיישבות "חומה ומגדל": 40 שנה לעליית 11 הנקודות בנגב. לא היתה מדינת ישראל ולא היתה הכנסת כאן, בירושלים המשוחררת, אלמלא 55 הנקודות של "חומה ומגדל": לא היה לנו גליל ולא היה לנו נגב. ממשלת האחדות הלאומית לא הזכירה את האירוע הזה. למי לא מקיימים יובלות כאן? חרפה וכושה, גם לבית הזה.

מאיר שטרייט (הליכוד):

למה אתה לא העלית את זה?

אלעזר גרנות (מפ"ם):

אמרת לי שזה יעלה בשבוע הבא. חיקיתי שזה יעלה. היו רק כמה אירועים ביוזמתם של אותם יישובים, אתם אחראים להתנחלות, אתם אחראים להתיישבות, אתם אחראים לשלמותה של ישראל, אתם אחראים לביטחונה של ישראל — עורבא פרח, מתחזים אתם, כולכם.

אדוני היושב-ראש, אם לא יהיה בכנסת זו הכוח המוסרי לגאול את מדינת ישראל מממשלת השחוק הלאומי הזאת, גם הכנסת הזאת לא תוכל להישיר את מבטא אל העם. הגיע הרגע שבו הכנסת תבטא את בכורתה, שבו תשיקול הלאומי יגבר על השיקול המפלגתי הסקטורי, שבו יד תפסיק לרחוץ יד, וידיהם של הישרים בעם יעשו להקמתה של ממשלה שהעם הזה ראוי לה.

אני מציע אפוא שהכנסת תביע אי-אמון לממשלה הזאת, תחסרה, תנעדרת, ותיתן לעם ישראל ממשלה אחרת.

שהרסו את החשתיים היצרניות במשק: שקיימו מדיניות כלכלית של "אכול ושתה כי מחר נמות": שבע שנות דולצ'ה-ריטה של ממשלת הליכוד הליברלית, שרוששו את העם מנכסים שנצברו במשך ארבעה דורות.

ואני אומר: טעו ראשי התנועה, שביקשו להבטיח אותו הצבר בדרכים שאינן נאותות להם, אבל דרכים אלה חויבו כמידה מסוימת על-ידי המשק הזה. בשתי שנותיה של ממשלה זו, בעקבות מדיניות של ריבית רצחנית, חפחו וחובתיו של כל המגזר היצרני, ושל התנועה הקיבוצית בכלל זה, בשיעורים מדהימים, שעמדו למוטט את כל קיומו של המגזר היצרני הזה. במקום שיקום מי שהיה ראש הממשלה, והיום הוא ממלא-מקום ראש הממשלה, ויאמר: אנחנו האחראים למדיניות הזאת, שהיו לה הישגים, שבהם היא משתבחת, אבל ההישגים האלה הושגו בעליל במחיר פגיעה חמורה בסקטור היצרני; אנחנו — ממשלה שכאזה ואומרת שצריכים להביא היום לתנופת צמיחה — אתמול, לכן שהסקטורים היצרניים במשק יוכלו להגיע לצמיחה הזאת, יוכלו להתפרץ אל הצמיחה הזאת, וזאת לא יוכלו לעשות בלי שנוייע בידם, מתוך ראייה לאומית אחראית.

והלוא הדברים נעשו. מה היתה התמיכה שניתנה ל"אלסינט"? האם רק התנועה הקיבוצית עמדה בשער? בעזרת-מצח, במצח נחושה מופיעים אנשים, שלא נטעו עץ בארץ הזאת, שלא הקימו מפעל בארץ הזאת, שזרקו 2 מיליון דולר, שם, בשטחים; שהתפוקה היצרנית שלהם היא 30 מיליון דולר לשנה — אותם מעמידים מול התנועה הקיבוצית?

ומפלגת העבודה עומדת מבושת, ואיננה יודעת מה להשיב. לזה רחקתם אותנו? וכי לא ידעתם, שעה שניהלתם את המדיניות הזאת, שלא תהיה פגיעה במשק היצרני? לא שיערתם שכל המפעלים היצרניים יגיעו למקום שהגיעו? מה ציפיתם שיהיה אחר כך? נראה שציפיתם למה שמתחולל היום: יסתדרו. לא מדיניות גלויה ובורה, אלא הסתדרות, מסתדרים; חלוקת שלל, במקום לקבל את המגיע בכבוד ובגאון.

זה רק סימן למה שקורה. ובא יושב-ראש ועדת הכספים של הכנסת, ובגלל עלבון — ואינני בא להגן על מי שעלב בו, מותר לאדם לשמור על כבודו ולחבוט את עלבונו — אבל באיזה מין נוהל של גביר בעיירה הוא משתק את כל הפעולה, והממשלה הזאת מבזה את הכנסת.

לפני כן עמד כאן ממלא-מקום ראש הממשלה והכריז לפנינו, שהממשלה כפופה לכנסת. איזו בדיחה? הממשלה מבזה את הכנסת. הממשלה מונעת הליכים נאותים וחוקיים של קבלת הכרעות. וזאת ממשלת אחדות לאומית? לא בליכוד ולא כמעריך יש אחדות. וודאי שאין אחדות בין שתיים.

אני רוצה לדעת מי מייצג את מפלגת העבודה בתחום החברתי והכלכלי? ממלא-מקום ראש הממשלה, או מזכיר ההסתדרות? האם אתם חושבים שכך אפשר לנהל מדינה? רק הליכוד מכלכל את המדינה? האם רק ראש הממשלה מכלכל את המדינה ואת העם כשהוא טוען שלשר החוץ אין סמכות לייצג את הממשלה, כשאדם מופיעים ביום אחד בשתי מדיניות? הרי זו בוקה, מבוקה ומבולקת.

ומה נתתם בידי אלה, שבשבע שנים הפכו את עיירות הפיתוח לעיירות הקיפוח, שלא בנו מפעל יצרני אחד בעיירות הפיתוח. הם הפכו למגני עיירות הפיתוח. השר דוד לוי — לכו לבית-שאן ותשאלו מה הוא השקיע שם. מגני השטחים, מגני עיירות הפיתוח, ותנועת העבודה עומדת עלובה ומבושת,

היו"ר ד' בן-מאיר:

תורה. רשות הדיבור לחבר הכנסת גרשון שפט, ואחריו — לחבר הכנסת יוסי שריר.

גרשון שפט (התחיה):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, סיעת התחיה מגישה היום הצעת אי-אמון בממשלה על נושא שהוא בנפשנו — ההתיישבות בארץ-ישראל.

זה קרוב לשבועיים או רואים את הריצות סביב קרקס התקציב, וההצגות בו מתקיימות יום יום עם רפרטואר קבוע: בשעה 07:00 — השחזות סכינים של שני חלקי הקואליציה, הצהרות חגיגיות, מלוות באיומים, על פירוק הממשלה. בשעה 08:00 — ישיבת שרינו מחליטה לא לוותר. ב-10:00 — הנהלת הקואליציה מחליטה לעשות מאמצים ליישור ההדורים. בחדרים בוועדה מצומצמת, שבה מותר לומר את האמת שלא אומרים לציבור. במשך היום — הופעות יחיד בפני פורומים שונים, והכנות לקראת ישיבות הסיעה בערב. ובסיעות — כל הלוליינים והאקרובטים למיניהם מראים את יכולתם בהשמצות, במלים חריפות, מכפישים ערכים יקרים לכולנו, ולאחר הכרזות חגיגיות מטילים על ועדה מצומצמת לנהל משאיומתן בלילה. ב-21:00 בערב, בטלוויזיה —

שבח וייס (המערך):

יש טלוויזיה?

גרשון שפט (התחיה):

— ברקים ורעמים, הטחת האשמות, הולך להיות משבר. בחצות — יש סיכוי להסדר, כולם מוותרים עד 07:00 למחרת, ויחזרו חלילה.

צריך להפסיק את הקרקס הזה. יש להסיר את הבושה הזאת. יש לומר את האמת לציבור.

היו"ר ד' בן-מאיר:

היכן קונים כרטיסים לקרקס הזה?

גרשון שפט (התחיה):

אין יעלה על הדעת, שבמסגרת התקציב המוגש עלי-ידי הממשלה לא יהיו סכומים מינימליים לשמירת ההתיישבות וההתנחלות ולפיתוחן ברמה שבה יוכלו חושבניהן לשאת את עצמם. מדובר ביישובים בגולן, בשומרון, בכקעה, ביהודה ובחבל-עזה.

אמירה סרטני (מפ"ם):

והנגב לא חשוב?

גרשון שפט (התחיה):

גם הנגב חשוב, וגם הגליל חשוב.

בשביל הכול יש כסף, במידה זו או אחרת, ורק בשביל ההתיישבות אין. ואני יודע שגם מגורים אחרים משועים למשאבים, אבל איפה הפרופורציה?

אני רוצה לקבוע, שאין הברל עקרוני בין פריסת חובות, כדי למנוע התמוטטות, לבין עזרה תקציבית ליישובים צעירים, שבלי העזרה הם יתמוטטו.

הממשלה עזרה ל"סולל-כונה", הממשלה עזרה לקבלנים פרטיים, הממשלה עזרה לקופת-חולים. מרוע היא עזרה להם? כי היה חשש להתמוטטות כללית. כל פריסת חובות יש עמה עזרה מתקציב המדינה, לאחד פחות, לשני יותר. הממשלה הקציבה לעיריית באר-שבע עשרות מיליוני שקלים לאיוון תקציבה ולפירעון חובות שנעשו ללא הצדקה ובניגוד להנהיית

משרד הפנים. ומדוע אישרנו זאת? כי עיריית באר-שבע עמדה בפני התמוטטות. אבל כאשר קיימים עשרות יישובים שלא עסקו בספקולציות, שלא הלכו לבנקים ולא לקחו הלוואות בריבית רצחנית, שלא העלו את רמת החיים, שקיבלו תקציבים מועריים כדי לשמור את ראשיהם מעל המים — יישובים אלה לא יכלו להתפתח, לא יכלו ליצור מקורות פרנסה ותשתית מינימלית, ולכן הם נמצאים היום במצב קשה. במצב כלי אפסרי.

האם בגלל העובדה שהתנהגו בצמצום ובצנע מגיע להם שיקפחו אותם לעומת האחרים? האם לא מגיעים להם כביש, מים, חשמל, מוסדות חינוך ומוסדות ציבור, כמו לכל היישובים האחרים, שקיבלו זאת כבר מזמן?

הוגשו תוכניות, הוצעו הצעות והתנהלו דיונים כבר מזמן. רק לאחרונה הוגש תוכיר מסכם לעזרה בשיעור של 90 מיליון שקל. לכן אינני מקבל את הטענות שהושמעו. שעדיין צריך לבדוק את העניין. את הפרטים ייתכן שצריך לבדוק, אבל את המכלול, את עניין ההתיישבות ביהודה ובשומרון, בגולן ובקבעה עדיין צריך לבדוק?

אני מצטער על שחברו כאן שלוש מגמות: מגמה אחת, המתנגדת לכל התיישבות, מכל סוג שהוא, מעבר ל"ק הירוק" — זו מגמה מסוכנת, המטפסת כרעל בדיונים ובכלי התקשורת, וסביבה מתקיימת פעילות ענפה בציבור. המגמה השנייה — עזרה כן, אבל, חס ושלום, לא ליהודה, לשומרון ולחבל-עזה. לשם — לא זו לא ארץ-ישראל, שם לא יושבים יהודים. המגמה השלישית, של האוצר — לתת פחות ככל האפשר. אני יכול להבין את האוצר, כל עוד אין במדיניות שלו משום אפליה.

המסוכן ביותר הוא, ששלוש המגמות פועלות במשותף, וכל אחת מהן מסכיבת שלה, והן חוברות יחד כדי למנוע עזרה ופיתוח מחבל ארץ שלמים, מעשרות אלפי יהודים שכאו להתיישב שם בתהליך הגשמת החזון הציוני. אני שואל את השותפים בממשלה זו, הליכוד, המפד"ל: האם אתם מסכימים לזה? האם אתם נותנים ידכם לתקציב זה?

יש לציין לשבח חברים מן הליכוד בוועדת הכספים, שלא נתנו יד למגמות אלה, שפעלו ופועלים, ואני מקווה שיפעלו ביתר עוז גם בעתיד. לסכל עיוותים מסוכנים אלה. אבל איפה ראש הממשלה, איפה שר האוצר, איפה שרי הליכוד? מה קרה לכם? איפה שרי המפד"ל?

אדוני ראש הממשלה, ואני מצטער שאינו נמצא כאן, אתה עומד ערב נסיעתך לארצות-הברית, ואנו מאחלים לך מקרב לב הצלחה בשליחותך. שמענו אתמול בסיפוק את התייחסותך השלילית לוועידה הבין-לאומית. אמרת, בצדק, שאתה מייצג את הממשלה אף שקיימים חילוקי דעות, ושדבריו ומעשיו של שר החוץ אינם מכטאים את דעת הממשלה.

אני פונה אליך, עכשיו, אדוני ראש הממשלה, בעניין ההתיישבות ביהודה, בשומרון ובחבל-עזה והמשך ההתנחלות. בהסכם הקואליציוני יש סעיף המדבר על עיבוי ועזרה ליישובים קיימים, ומדוע לא לומר זאת בגלוי ולפעול בקשר לכך גם באמצעות התקציב? הרי יש גם הסכם על יישובים חדשים. מה עם זה? בתקציב הזה אין אף לא פרוטה ליישוב חדש. האם אתה מסכים לזה, והאם אתה נותן יד לכך? האם זהו המסר שאתה רוצה להביא לווישינגטון?

צריך להחליט על תקציב מוגדר ליהודה, לשומרון, לחבל-עזה, לבקעה, לגולן, לרבות יישובים חדשים, עוד לפני

להגיע להסדרים שיממשו את הרעיון הציוני, וכל אחד יכול להבין אותו כפי שהוא רוצה להבין. אנחנו מבינים אותו כהמשך ההתיישבות, אין אפשרות להפסיק את ההתיישבות כשם שאין אפשרות להפסיק את העלייה. אני מתפלל מאוד על שיש צורך בכל המשא-ומתן הזה בכל הוויכוחים הפנימיים הללו סביב דברים שהם כל כך ברורים.

אני פונה לאנשי הליכוד ולאנשי המפד"ל, שאינם עוסקים, לדאבוני, בעניין הזה — יש להם, כנראה, דברים אחרים להתעסק בהם — עמדו בחוקף על העניין הזה, כי זה חלק ממהותם. לא מדובר על ויכוחים סקטוריאליים לא מצד זה ולא מצד זה. אלה הם שימות לאומיות של כולנו, מי שמסכים פחות ומי שמסכים יותר.

לכן, תקציב המדינה חייב להביא זאת בחשבון. לא ייתכן תקציב שאינו מביא זאת בחשבון. אני פונה לשרי הממשלה, ובפרט לראש הממשלה ולשר האוצר: עמדו על העניין הזה, כי הוא בנפשנו. לא ייתכן שמצד אחד תבואו לציבור כמגני ההתיישבות, כאנשים שעושים את הכול למען ההתיישבות, ומצד שני הדבר לא ישתקף בהקמת יישובים חדשים ובתקציב ההתיישבות.

אני רוצה לסכם: אני רואה שהדברים האלה מתנהלים בדרך שבה היו צריכים להתנהל. אפילו גיעו לאיזה הסכם — הסכם זה יהיה מזערי ולא יענה על הבעיות. הוא יהיה בבחינת מיקד-וממכר, ובסופו אולי ינתן משהו, אבל לא מה שהייתי מצפה שתביא לכנסת הזאת ממשלה שיש לה גיבוי של 95 חברי כנסת.

לכן, אדוני היושב-ראש, אנחנו מגישים את הצעת האי-אמון מפני שאין לנו אמן בממשלה כזאת, שאינה יודעת את סדרי העדיפויות. שאינה מכלכלת את מעשיה בתכונה, ושחושבת רק איך היא יכולה להמשיך לתיות יחד, בלי לקדם את הרעיון הציוני שלשמו היא נבחרה.

היו"ר ד' בן-מאיר:

תודה רבה. רשות הדיבור לחבר הכנסת יוסי שריד.

יוסי שריד (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת הנכבדים, נודמן לי לשמוע לפני שעותיים ועשר דקות את מהדורת החדשות של השעה 10:00, והמתח שהרג אותנו כימים האחרונים הולך ונמוג בהדרגה.

אלעזר גרנות (מפ"ם):

עכשיו יושב הליכוד — — —

יוסי שריד (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

לא חשוב, בשעה 13:00 יהיה אותו דבר. אני אומר זאת בלשון סני נהור, כי שום איש בירידת לא העלה על דעתו שהאנשים הטובים האלה יסכימו להיפרד מן העיניים שמהלכים עליהם שיכון באדי החלב, אם המתח לא עבר עד עכשיו, הוא יעבור עוד מעט.

ומה אני שומע במהדורת החדשות של השעה 10:00? אני שומע שני דברים עיקריים: קודם כול, שהולך ונמצא בהדרגה הניסוח המתאים, לו היו נוכחים כאן אנשי מפלגת העבודה, הייתי שואל אותם — והנה אני רואה שחבר הכנסת מרדכי גור כנס — האם זה עניין של ניסוח? מה אתם רוצים להחביא מאחורי הניסוח הזה, לעזאזל? האם זה עניין של ניסוח או שזה עניין של תמיכה מפורשת בהתנחלויות כגדה המערבית? מה יהיה אחרי הניסוח — תומכים או לא תומכים? נעתיים

צאתך לארצות-הברית. אני מבקש ממך להורות לנציגי הליכוד, לשר האוצר ולחברים אחרים, לפעול בהתאם לכך.

היו איומים בבחירות. מדוע יש להיבהל מזה? האם הציבור לא יבין זאת? אדרבה, נלך אל העם ונראה. אין בזה כל סכנה, ואל יבהילו את הברווזים.

אני רוצה להתייחס במסגרת זו גם לעניין העזרה לתק"ם. אמרתי לפני שבוע בכנסת, שתוכנית ההבראה, שגיבשה בידד עם האוצר, מקובלת עלי ועל כל מי שמתייחס ברצינות ובהערכה לתנועה הקיבוצית. תוכנית זו כרוכה, נוסף על עזרה ממשלתית, גם בהשקעה עצמית, בהורדת רמת החיים ובעזרה הדדית. יש לאפשר לתנועה זו לצאת מהמצוקה הרצינית שאלה נקלעה.

כמו כן, יש להכין תוכנית רצינית גם לתנועה המושבית, ואולי שם הבעיה היא יותר חמורה. שם המצב הוא יותר קשה. כי הוא נוגע באושיות תנועה זו. נפגעו שם לא רק ענייני המשק אלא המסד החברתי שעליו מושתת מושב העובדים. יש להכין את התוכנית, ויפה שעה אחת קודם.

אני מסכים להתקפות, לעתים שלוחות הרסן, נגד התנועה הקיבוצית בתור שכזו. אמרתי לאחדים מחברי, שהם עברו את הגבול בהתקפותיהם. אין להתקפותיהם בסיס אמיתי, ואין להן גם הצדקה מבחינת העניין שבו אנחנו נרים. כל אחד יכול לטעון את טיעונו בלי להשמין את הצד השני.

בתק"ם עשו שיגאות חמורות, שיגאות כלכליות ואידאולוגיות, שזכו לביקורת פנימית לא קטנה גם מבית. מחוללי הרעיון הקיבוצי לא שיערו, כי בניהם או נכדיהם המצויים בעמדות כלכליות מרכזיות יעסקו בהשקעות ספקולטיביות ובלתי אחראיות בעשרות ואולי במאות מיליוני דולרים — לרבות הקיבוץ הארצי — כסף שתכריהם צברו ביושר ובעבודה קשה.

הזכרתי בשבוע שעבר, ואני חוזר על כך היום, שאני שמח כי לקיבוץ הדתי לא היתה יד בזה. לא התפתינו להשתתף בחגיגה מבישה זו, ונראה שלא במקרה נקט הקיבוץ הדתי מדיניות כלכלית אחרת.

אני שמח לציין, שהתק"ם הסיק מסקנות אישיות ותנועתיות, וכיום הם הולכים בדרך נכונה יותר ומהדקים את התגורה. אבל, כנגד זה, אין כל זכות לחלק מאנשי התק"ם להשתמש בסממאות בנוסח: התיישבות ביהודה, שומרון ועזה על חשבון עיירות הפיתוח. הדבר פועל כיום כבומרנג נגדם. חלק מן הסענות המושמעות נגד התק"ם הן פועל יוצא מן ההסתה הפרועה שהיתה נגד יישובי יהודה ושומרון. אין להצדיק זאת בשום מקרה.

לא ללכוד ייחשבו לתק"ם ביטויים שהושמעו במרכז שלהם השבוע. כגון: הממשלה הסתכנה עם עצמה בפרשת התק"ם, בגלל המנוולים הפאשיסטים; או — "נבלות הם ראשי גוש אמונים"; או — "הם נוהגים כמו חזירים". האם ביטויים אלה מוסיפים לעניין? יש צורך בוויכוח ענייני, חמור ככל שיהיה, בלי גידופים, בלי שיקוצים ובלי דברים כגון אלה שנאמרו.

נקיים את הוויכוח — הוא קיים, ואי-אפשר להסתיר אותו — אבל נקיים אותו בכבוד הדדי ולא תוך השמצות. שמענו השמצות אחרות, שמענו השמצות על אישים, כאן בכנסת, שמענו אותם במקומות אחרים, ואני חושב שדי לנו עם זה. מספיק עם ההשמצות הללו, כי הן לא מוסיפות לעניין. יש צורך

ככירי מפלגת העבודה והתק"ם, מה לא עושים למען הכסף הזה, שצריך לכזא? איזו חנופה, איזו התבטלות, איזו מסכנות, התנועה הגדולה הזאת, שתמיד נוהגים לומר עליה "התנועה המפוארת", איך היא מופיעה כאשר היא פושטת ידה? "ידלין: כצלה לא מכיר מסירות ר' אברהם לתק"ם."

"ככירי מפלגת העבודה והתק"ם יוצאים מגדרם כדי לרצות את יושבי ראש ועדת הכספים אברהם שפירא ולפייס את זעמו שהגיע לשיאים שלא נודעו עד כה, בעקבות החוזה ירכ סחטן שהעניק לו סגן שר החקלאות"; "מאז נודע ברכים השתלחונו של כ"ץ-עוז בשפירא, רגשו הרוחות לא רק אצל שפירא ומקורביו, אלא גם במערך ובתק"ם, שנהגו תמיד להפגין יחס של כבוד והוקרה כלפי יושבי ראש ועדת הכספים"; "אהרן ידלין, למשל, השמיע דברי סניגוריה נלהבים על פעילותו של שפירא למען התק"ם."

אבל, רבותי, אחמול באמת היתה פגישה מרגשת — אני מוכרח לומר שללבי היא נגעה, היא גורמת להתפעמות — בין אהרן ידלין לישעיהו פרי, ביוזמתם באו לפגישה עם מר שמיר בלשכתו בכנסת, שמעתי שהיו שם דברי קילוסין וחיבובין, שלא כולם מתפרסמים, לצערנו כמובן, בעיתון, כי העיתונות רוצה תמיד לפרסם רק את הדברים הרעים, אם כבר בהזדמנות אחת מקלסים, משבחים ומפארים זה את זה — זאת לא מתפרסמים.

השיחה החלה בהעלאת זכרונות — הכול כאשר באים לבקש עזרה, ידלין ופרי הגדירו את הסתבכות הקיבוצים כטעות של השקפה, ראש הממשלה הסכים אתם, שלא צריך היה להגיע למצב של עשיית כסף מכסף, ריבונות של עולם, ראש הממשלה, יצחק שמיר, אומר לראשי התנועה הזאת — שתמיד אנחנו קוראים לה "התנועה המפוארת" — ואומר זאת בעדינות, בניופה של טקט, צריך לומר לשבחו של ראש הממשלה: עשיית כסף מכסף — לא הייתם צריכים להגיע לזה, התנועה הגדולה הזאת, תנועת העבודה.

דובר על השינויים התברחיים, הכלכליים, באמת, דוק של נוסטלגיה וסנטימנטליות משוך על הפגישה המלכת הזאת, ואני אומר, ריבונות של עולם, אם העדיית שכעדיית של תנועת העבודה, השאור שכעיסה, מדברים כך אל ראש הממשלה, מה הטענות שיש לכם? או שמא אתם רוצים לקבל קודם כול את ליטרת הכשר ואחר כך ליצור את המשכר?

זו אינה רק ממשלה של עצה רעה, זו ממשלה של הדוגמה הרעה, זו ממשלה מחרפת ומגדפת, זו ממשלה מסיתה ומדיחה, שמחזירה את ישראל לימים האפלים ביותר של 1981, ימי רבי המסיתים מנחם בגין, שקרע את העם הזה, שקרע את החברה הישראלית לגזרים ולשסעים.

עוזי לנדאו (הליכוד):

בהסתה אתה עברת את כולם.

יוסי שרד (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

רבי-מסיתים, שהציג את אנשי התנועה הקיבוצית כנהנתנים ומבלי עולם, כמיליונרים בבריכות; ועכשיו חוזרים אל הימים האפלים של 1981, אולי ביתר חומרה, כאשר זו הממשלה שבזכותה צריכה היתה לרחף רוח אחרת על פני הארץ, אז מה עשיתם, אם רוח אחרת אין על פני הארץ? אחר כך עוד באים בטענות, למה יש לבני הקיבוצים "ראש קטן", למה הם לא הולכים בהתלהבות רבה כל כך לצבא, למה הם לא הולכים רבים כל כך לקורס קצינים, וזאת כאשר כך מציגים אותם, דמעות תנין, אם זה מה שאומרת עליהם מנהיגות המדינה —

לתביעה של ההתנחלויות או לא נעחרים לתביעה של ההתנחלויות?

כאשר אני שומע מה הוא, הניסוח הזה — הרי ברור לחלוטין שמדובר בהיענות לתביעה של ההתנחלויות, אז מה שמעון פרס חושב לעצמו, שהוא יאחז את עינינו כל הזמן? האם אנחנו איננו יודעים שדווקא בחקופתו נאחזו בגדה המערבית 18,000 — 20,000 מתנחלים חדשים? לא היו שנתיים כמו השנתיים של שמעון פרס מבחינת ההתנחלות, אז מה עניין ניסוח לכאן?

שולחים את האיש, רב המנסחים, שאין לנגד עיניו אלא עקרונות ברורים, מוצקים, ועליהם הוא מוכן להמית את עצמו, את רפי אורי, לחלץ את המפלגה הגדולה הזאת מן המצר, כדי למצוא ניסוח — ריבונות של עולם.

והדבר השני: מתכנסים האנשים האלה, שרי המערך, וכל אחד מהם בוודאי אדם נבון, וכולם יחד — איזו נלעגות, ואומרים: אחמול אמר ראש הממשלה בכנסת, שאין שר החוץ מבטא אלא את דעתו כאשר הוא מדבר על ועידה בין-לאומית, רבותי, עכשיו אנחנו נגמול לו כגמולו: גם ראש הממשלה, כאשר הוא יוצא לחוץ-לארץ, אינו מבטא אלא את דעתו שלו, אי לאותו גיחון, משל מדובר היה בגן ילדים, ראש הממשלה מייצג את דעתו, שר החוץ מייצג את דעתו.

אני שואל את עצמי, לפעמים: האם אנחנו איננו מפרזים בהגשת הצעות איאמון בממשלה? ואני משיב לעצמי: איך נפגר אחרי הממשלה עצמה? הרי זו ממשלת האי-אמון המתמיד, היא נושמת איאמון, היא חיה באי-אמון, משום שכל יום שוד וכל יום שבר.

אני שואל, האם אנחנו יכולים להגיש פחות הצעות איאמון מאשר הממשלה מגישה לעצמה? מה היא אומרת על עצמה בכל יום? מה אומר כל אחד משותפיה על השותף האחר? על הממשלה עצמה? עוד לא היתה במדינת ישראל ממשלה כזאת, שהביעה חזון והבט איאמון בעצמה.

חסרונותיה של ממשלה זו היו ידועים מלכתחילה, אבל אמרו שיהיה לה, כנראה, יתרון אחד, ומהו אותו יתרון? שרוח אחרת תרחף על פני הארץ, תהיה רוח חדשה, כי הרי את חסרונותיה ידענו, והיום אנחנו יודעים אותם עוד יותר מכפי שידענו, אבל אמרו שתהיה רוח אחרת בארץ, אני שואל: איזו רוח מרחפת עכשיו? רוח רעה שמשבחת את הכול, לא משבחת הרים — היא משבחת אנשים, היא משבחת ערכים, היא משבחת נורמות, היא משבחת כל כך הרבה דברים שנבנו ככל כך הרבה עמל.

איזו רוח חדשה? מה אתם אומרים איש על רעהו? האם אמרה אייפעס האופוזיציה לממשלה או על אנשים בתוך הממשלה "נגנסטרים"? זוהי רוח המשבחת ערכים ומשבחת נורמות, זו אינה רק ממשלת העצה הרעה, זו גם ממשלת הדוגמה הרעה, ממשלה המשחיתה ומכללה כל חלקה טובה, וזרעת פירוד וזרעת ייאוש ומפזרת רעל של ציניות ושל אפורטוניזם.

אני מוכרח לפנות שוב לחברי מפלגת העבודה: האמת היא, שכבר היו הבוקר אותות מבשרי טובה, שאומנם אנחנו עומדים לפני יישור של המשכר, באמת ראיתי הבוקר כותרת ב"מעריב", הנקראת כמו אגדה חסידיה, ואתה קורא זאת ומתמלא בוש, "ידלין: כצלה לא מכיר מסירות ר' אברהם לתק"ם", כך כתוב, חשבתי שמדובר במסירות נפש, בקידוש השם — "לא מכיר מסירות ר' אברהם לתק"ם".

לך", חיים רמון ישמור לרן תיכון ודן תיכון ישמור לחיים רמון, זה לקיבוצים וזה להתנחלויות, ולא חשוב מה הניסוח שרפי אדרי, המנסח החדש, ימצא. מנסח חדש, אני כבר נתקף געגועים לגלילי, וזכרוננו לברכה. רפי אדרי, מנסח חדש.

אני שואל אתכם: האם אי-פעם, כשהסתכלתם על עצמכם בראי, חשבתם, למשל, מה חושבים עליכם כערי הפיתוח? אתם חושבים שהאנשים כערי הפיתוח אידיטיים? הרי עכשיו אישרתם חקציב, ישבתם בממשלה. פתאום התברר שבתקציב אין כסף לערי הפיתוח? אין בכלל או אין מספיק. התפתחה תחרות. מה. הם אידיטיים? אתם כל כך חכמים והם אידיטיים, הם אינם יודעים שאתם משלמים מס שפתיים? האם זה טוב שיחייסו למנהיגות הלאומית במין ולזול כזה, כאשר הם מכירים אתכם והם יודעים כמה אתם קלי ראש וכמה אתם קלי דעת, וכמה אתם אופורטוניסטים? — כי הרי אתם אישרתם את התקציב. איך אתם נותנים עכשיו לזה יד?

אני אומר, כל זה ייגמר בקרוב. אם לא נגמר במהירות 10:00, ייגמר במהירות 12:00 — בכלל, הדברים מתחילים ונגמרים אצלנו במהירות, או ב־13:00 או ב־14:00 — וכל אחד יקבל את מה שהוא רצה, ניסוח כזה או ניסוח אחר. חצי תביעתו בידו או יותר מתצי תביעתו, ומשטר החלוקה יתגוג את ניצחוננו. אבל אתם משאירים מאחוריהם הריסות, הריסות — ממשלה הדוגמה הרעה.

אני, שלא היתה לי דעה טובה על הממשלה הזאת מלכתחילה, אמרתי: טוב, בדברים אלה ואלה ואלה היא לא יכולה לעשות, היא לא תעז לעשות. אבל, בתחום היחסים הפנימיים היא אולי תעשה באמת משהו. זו אחת הממשלות המשתיתות ביותר במדינה. ואת ההריסות שאתם משאירים מאחוריהם מי יוכל לשקם אחר כך?

היו"ר ד' בן-מאיר:

תודה. חברי הכנסת, שר התחבורה יענה בשם הממשלה.

יאיר צבן (מפ"ם):

בשם שתי הממשלות או רק בשם ממשלה אחת?

היו"ר ד' בן-מאיר:

חיכך נשמע.

שר התחבורה ח' קורפו:

אדוני היושב-ראש, נכנס נכבדה, כדי לנמנע כל ספק, אני מציע להסיר את שלוש הצעות האי-אמון בממשלה.

חבר הכנסת גרנות דיבר על הזלזול בכנסת מצד הממשלה. נדמה לי שאין ביטוי רב יותר לזלזול בכנסת מאשר התופעה הזאת של הצעות האי-אמון חדשות לבקרים.

אם הורגלנו לכך מצד סיעות קטנות, יכולנו לפחות להאמין שהסיעה הגדולה באופוזיציה תנהג בצורה יותר מכובדת ולא תצטרף למחול הוט של פזמון האי-אמון על כל שטות.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

שטות?

יאיר צבן (מפ"ם):

— — —

צ'רלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

— — —

היו"ר ד' בן-מאיר:

חבר הכנסת צ'רלי ביטון, אתה רשום לרשות הדיבור.

כנים של מיליונרים המשתכשכים בבריכות — מדוע ינהגו כבעלי "ראש גדול"?

זו ממשלה של חטוף ואכול. של חטוף כפי יכולתך, של אכול ושחה. חמדי, כאשר אני נזכר או כשאני רואה את ועדת הכספים, עולה לנגד עיני תמונה מתוך סרט של פליני, או מתוך סרט של בונואל, על איזו סעודה אחרונה. לראות את כל האנשים האלה יושבים בוועדת הכספים, כאשר באמצע השולחן אתה רואה הרי של מה? הרי של כסף והרי של בשר וכל אחד שולח לשם את ידו כדי לקחת ולחטוף. אתה רואה תמונה מתוך סרט של בונואל. של הסעודה האחרונה של ועדת הכספים. סעודה שאין בה כל קדושה. יש בה ההיפך מקדושה, יש בה רק טירוף חושים. לא הייתי רוצה להגשים ולדבר על ימים אחרונים. אבל בלי שום ספק כך נהגו לנהל את העניינים בפומפיה וכך רקדו על הסיפון של ה"טיטניק".

זו ממשלת הדוגמה הרעה, זו ממשלה של "אל תהיה צודק, היה חכם". אתה לא צריך להיות צודק בתביעתך. אין שום קשר בין התביעה הצודקת לבין היכולת שלך לקבל מה שמגיע לך. היה חכם. ומי הוא החכם? החכם הוא זה. אתה יכול לומר עד מחתרתיים שצריך לרדת מהנהג — ואתה שם על הגג.

ומי זה החכם? החכם הוא זה שמאמץ לעצמו פטרון פוליטי. מי שיש לו פטרון פוליטי. בממשלה, בוועדת הכספים — הוא יקבל את גמולו. הוא יקבל את מה שמגיע לו ואת מה שלא מגיע. ובעיקר את מה שלא מגיע. אל תהיה צודק, היה חכם. יש לך פטרון פוליטי, יש לך אפוטרופוס — תקבל.

אבל מה יעשו — אני שואל את הדוגמה הרעה — מה יעשו אלה שאין להם אפוטרופוסים? ומה יעשו אלה שאין להם פטרוניים? מה יעשו, נניח, סתם עניים במדינת ישראל, שאין להם אפוטרופוסים בממשלה, שהם אינם קבוצת כוח — מי יודע איפה הם בכלל, מי יודע איפה הם מתחבאים, בעד מי הם מצביעים. הם לא יכולים לחולל משבר, הם לא מתראיינים בשום טלוויזיה.

זו ממשלה של ראשי משפחות — דון אחד, ודון שני, ודון שפירא, שכנציגה של ממשלת הדוגמה הרעה הוא אומר: אמרו כאן אומר כנביר — אומר כנביר, אומר כראש משפחה, אומר כדון, דון שפירא, דון אברהם: עד שאני לא אקבל את חלקי — כמו שיושבים שם במשפחות כשיש של כל המשפחות — אני לא אפתח את שערי הדמוקרטיה. שערי הדמוקרטיה נעולים. תכואו — השערים נעולים. שערי הוועדה שלי נעולים. מה תעשו לי? אני אקבל את חלקי.

זו ממשלה שמעודדת ירידה החוצה, ירידה חיצונית אולי, וירידה פנימית — אלה שאינם יורדים. היא שוכרת את הסולידריות, את ההזדהות ואת רוח היחידה.

תמיד אומרים על העם הטוב הזה, העם הנהדר הזה — הוא קודם כול מסכן — שהוא מוכן לקורבנות. ודאי שהוא מוכן לקורבנות. אנשים מוכנים לקורבנות. הם מוכנים לקבל קורבנות כאשר הם רואים מה הם צריכים לשלם, נניח, למערכת החינוך. הם מוכנים לקורבנות כאשר הם יודעים כמה הם מחויבים במערכת הבריאות. ואלו הם קורבנות גדולים. הם מוכנים לחסר מעצמם, אבל כאשר הם רואים את ממשלת הדוגמה הרעה, כאשר הם רואים שיש — זה לא נכון שאין, רק צריך לדפוק על השולחן או להפוך את השולחן או רק צריך שיהיה לך שם נציג, בסעודה האחרונה הזאת של ועדת הכספים, ואז תקבל את הכסף. זאת אומרת, זה לא נכון שאין כסף. יש כסף ויש כסף קל, ויש כסף של "שמור לי ואשמור

רצית, אבל זה התקציב המינימלי. כפי שניתן לכל תחומי הפעילות האחרים. זה איננו נכון שתחום זה הונוח. הנכון הוא שלא היה אפשר להקצות לו משאבים רבים יותר בשל מגבלות תקציביות.

"הסעורה המפוארת", שתיאר אותה חבר הכנסת יוסי שריד, היא פלייטון יפה, אבל במציאות נטלה הממשלה הזאת על עצמה הרבה מאוד מגבלות, ובהרבה מאוד תחומים, וכל אחד יודע בתחומו הוא כמה המחנק התקציבי מכביד ואינו מאפשר לו לעשות את הדברים הפשוטים, האלמנטריים, שהוא היה רוצה לעשותם. אבל המגבלות שנטלה על עצמה הממשלה, היא לא נטלה אותן בשביל "חטוף ואכול", אלא כדי שיהיה מה להשאיר לדורות הבאים. הממשלה הזאת תיבחן על כך בסוף תקופת כהונתה, ואני רוצה לראות קרדיט כזה, כפי שהממשלה הזאת תציג בעתיד.

אין טעם להתווכח על כל להטוטי הלשון שהועלו כאן. אלה טובים לפלייטונים, אולי אפשר להשתמש בהם גם לשידורים פה ושם, אבל אין להתייחס אליהם כרצינות. באותה לשון אפשר היה לומר גם את ההיפך. בכשרון כזה אפשר היה לומר גם את החיוב.

אני מציע להסיר את שלוש ההצעות, שהן קנטרניות בלבד, מסדר-היום, ואני מבקש מהכנסת, שתמצא את הדרך הנאותה לייצב את עצמה באופן שלא תהיה מופקרת לכל רוח, כאופן שלא כל סיעה קנטרנית תטלטל אותה טלטלה כזו, וכל התוכנית של השבוע תרד לטמיון בשל הפרצות הקיימות בתקנון הכנסת.

הי"ר ד' בן-מאיר:

תודה לשר קורפו.

יאר צבן (מפ"ם):

— — —

יוסי שריד (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

— — —

הי"ר ד' בן-מאיר:

חבר הכנסת יוסי שריד.

יוסי שריד (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אם אתה שואל אם אני מסכים להסיר את ההצעה — לא.

הי"ר ד' בן-מאיר:

אני אינני שואל אותך שום דבר. אני מבקש שלא חפריע עכשיו, זה הכול.

חברי הכנסת, ועדת הכנסת קבעה חמש דקות לכל נושא בדיון, ואני מבקש מהנואמים להקפיד על כך. כיוון שיש לפנינו היום דיון ארוך על נושא זכויות האדם, שגם הוא דיון חשוב, ועל דרוס-אפריקה, וגם בנושא זה רשימת הדוברים ארוכה.

רשות הדיבור לחבר הכנסת יגאל כהן, ואחריו — לחבר הכנסת חיים רמון.

יוסי שריד (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

מה קורה עם התקציב, אדוני היושב-ראש?

הי"ר ד' בן-מאיר:

כאשר יהיה לנו מה להודיע על התקציב, חוקה עלינו שנודיע.

יגאל כהן (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני רוצה לומר לגבי הצעת האי-אמון בנושא התקציב, כי אנחנו תומכים בהחלט

שר התחבורה ח' קורפו:

נדמה לי שצורקים אלה שאומרים שסיעת מפ"ם היא סיעה קטנה, כי שיש או חמישה מהמקומות שלה שייכים למפלגה אחרת.

הנימוק שהעלו — — —

אלעזר גרנט (מפ"ם):

יש לך גם נימוקים ענייניים?

שר התחבורה ח' קורפו:

כן, לא נופלים מאלה שלך. הבלים אפשר לומר בלי סוף, ואפשר לומר אותם כפתוס, אפשר לומר אותם בשקט, אפשר לומר אותם בטון זה או בטון אחר — הם לא משתנים, הם נשארים הבלים.

הי"ר ד' בן-מאיר:

סליחה, אדוני שר התחבורה.

חברי הכנסת, ריכרו עכשיו שלושה דוברים ותקפו את הממשלה בצורה לא כל כך עדינה, ואיש לא הפריע להם. נא לא להפריע כאשר עונים. זה הכול. נא לא להפריע.

שר התחבורה ח' קורפו:

נכון שהכנסת לא יכלה השבוע לקיים את סדר דיוניה כפי שנקבע מראש. נכון שחוק התקציב, אשר צריך היה להיות מאושר בסיומו של השבוע שעבר, לא יכול היה להתאשר בשל ויכוחים שנפלו בין שתי הסיעות המרכיבות את הממשלה. אבל, מה הרבותא בכך? האם זו פעם ראשונה שקורה דבר כזה? עוד לא קרה דבר כזה בכנסת? עוד לא אירע בכנסת שחוקי תקציב מוגשים ברגע האחרון, כשנייה האחרונה, ודיונים נערכים במהירות הבזק, ויושבים ומאשרים חקציבים מפליגים, כאשר אין אפילו שהות לעיין בהם? אתם לא ישיבתם כממשלות כאלה?

יאר צבן (מפ"ם):

מחזה כזה עוד לא היה.

שר התחבורה ח' קורפו:

הממשלה הזאת עשתה את המאמץ, ואולי זה אחד המקרים הבודדים של הגשת התקציב במועד הקבוע בחוק. עדיין עומדים לרשותה חודשיים לדיונים. היא רצתה לאפשר לוועדות הכנסת להגשות את עבודתן ואת כל מערכת החקיקה, גם את התקציב, גם את החוקים הנלווים. במועד. היא עשתה מאמץ להביא את החוקים לקריאה ראשונה עוד בשבוע שעבר. אירע משהו. נכון, היתה בקשה מצד סיעה גדולה בממשלת האחדות הלאומית לשנות כמקצת את המסגרת התקציבית, דבר שנעשה מדי פעם בפעם בכל המשרדים על-ידי ועדת הכספים של הכנסת. במקום שההלך הזה יהיה לאחר שהחוק יעבור את הקריאה הראשונה, נעשה ניסיון להשיג את השינוי הזה לפני כן. אין כזה שום פגיעה, אין כזה שום סטייה מהנהל ומהחוק. הכול לגיטימי. יש רק פגם אחד — שהכנסת לא מצאה את האפשרות למלא את ימי ישיבותיה בחוקן אחר ולהשאיר את הדיון בתקציב המדינה למועד מאוחר יותר.

חבר הכנסת שפט: אין לשכוח שעוד לא היה עשור כמו העשור האחרון מבחינת שינוי מפת הארץ על-ידי יישובים והתנחלויות. אני לא זוכר הרבה יישובים שקיבלו פיתוח וקידום כפי שקיבלו היישובים ביהודה ובשומרון. לא צריך לעבור מקיצוניות לקיצוניות.

גם בתקציב הנוכחי, במשרדים, משרדיין ומוכבט תקציב, אומנם לא גדול, אומנם לא כפי שרצינו, אומנם לא כפי שאתה

אבל, לא יעלה על הדעת שניתן ידיו לאפליה, כאשר מאש נאמר לנו: אנחנו מפרשים אחת את ההסכם הקואליציוני. יש הסכם קואליציוני, יש קווי יסוד, וקושרים את קווי היסוד להסכם הקואליציוני לגבי חוק התקציב.

היו"ר ד' בן-מאיר:

חבר הכנסת יגאל כהן.

יגאל כהן (הליכוד):

אני גומר.

היו"ר ד' בן-מאיר:

אתה כבר גמרת.

יגאל כהן (הליכוד):

כפי שהובאו בקשות הסיוע לכל המגזרים האחרים, יובאו גם הבקשות לסיוע למגזרים אלה, לאחר בדיקה ולפי קריטריונים, וועדת הכספים תתייחס אליהן, כפי שהיא התייחסה לבקשות של המגזרים האחרים. לאפליה לא ניתן את ידיו. להונאה ולהולכת שולל ולשיטת ה"סלאמי" לא ניתן את ידיו. יש לאשר את תקציב המדינה כפי שהוא, מיד, אפילו היום, לשאר הנושאים — אם יש לכם כוונות טהורות, תעמידו אותן במבחן היום, ואל תלכו בשיטת ה"סלאמי".

היו"ר ד' בן-מאיר:

תודה לחבר הכנסת יגאל כהן. רשות הדיבור לחבר הכנסת חיים רמון, ואחריו — לחברת הכנסת חייקה גרוסמן.

חיים רמון (המערך):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, על מה ולמה רגשנו ומדוע פרץ המשבר, שאם הוא יאפיין את המשך עבודת הממשלה, ייתכן שהממשלה הזאת באמת מיצתה את עצמה ואינה ראויה להמשיך ולכהן?

מה קרה? חברי סיעת הליכוד בוועדת הכספים פעלו בדרך של גנגסטריזם פשוט.

יאיר צבן (מפ"ם):

אתה יושב בממשלה אחת עם גנגסטרים?

חיים רמון (המערך):

באה הממשלה והגישה בקשה פשוטה, שנבדקה במשך שמונה חודשים. כולם ידעו שיש בקשה כזאת, כולם ידעו שהיא נבדקה, כולם ידעו מה היה התק"ם מוכן להקריב למען ההסדר הזה, ואף אחד לא דיבר על זה. אחרי שנדונה הבקשה הזאת, אחרי שהתקציב אושר, אחרי שהכול נגמר, והנושא של התק"ם הוא חלק מהתקציב, פתאום נזכרים — במה? לכאורה נזכרים בעיירות הפיתוח. איזה שקר, איזו פסאדה. כל כך עניינו אותם פתאום עיירות הפיתוח? איפה הם היו לפני חודש, לפני חודשיים? כל הכוונה בהעלאת העניין של עיירות הפיתוח הייתה לחזור לימים האפלים של 1981, להמשיך ולהסית.

ואיך נפתר המשבר? האם יש כאן דאגה לעיירות הפיתוח? על מה רצים ויושבים? ועל מה דיבר חבר הכנסת יגאל כהן? הוא דיבר רק על יהודה ושומרון. הוא אמר: לא להפלות בין יהודי ליהודי. הבה נבדוק את רמת השירותים במצפים בגליל לעומת רמת השירותים ביהודה ושומרון. הבה נבדוק, כאותם אזורים שיש בהם בעיות, האוכלוסייה פוחתת. בבקעה היא פחתה: בגב ההר מספר האנשים ירד. איפה הוא עולה? למי רוצים לסיע? ליישובי "חמש דקות מכפר-סבא", ששם רמת השירותים היא מהגבוהות בארץ? איזה שוויון מדומה זה, בין אריאל לבין עיירות הפיתוח? אריאל היא אזור פיתוח א' פלוס, וגם ירושלים היא אזור פיתוח א' פלוס. האם זה שוויון? האם ילך

בהצעת התקציב כפי שאושרה על-ידי הממשלה, לרבות החוקים שעליהם הסכימה הממשלה כחלק מהמסגרת של התוכנית הכלכלית.

אנחנו חשבנו, שאסור לעשות שום התניה לגבי התקציב. אבל, בפעם הראשונה מעמידים אותנו בפני עובדה, שלא יאושר התקציב עד אשר לא יאושר סיוע למגזר כזה או אחר. כרגע זה אמרנו, שיש מגזר שלא פתוח חשבו וחיוני ורחוק לסיוע לו, כמו עיירות הפיתוח ויישובים במצוקה. לגבינו, בקטגוריה של עיירות פיתוח ויישובים במצוקה נכללים יישובים ביהודה, בשומרון ובחבל-עזה. לא רצינו להתנות את הדברים זה בזה. אמרנו רק לחברינו מהמערך: אל תמנעו מאתנו יכולת לסיע גם למגזרים האלה, ואזי גם המגזר שאתם ביקשתם לסיע לו, מקובל עלינו שנסייע לו. אבל זה לא צריך להיות תנאי לאישור התקציב. כאשר התנו זאת באישור התקציב, אמרנו כי אנו רוצים הסכם שיכלול גם סעיף של סיוע למגזרים אלה.

אנחנו גילינו התאפקות תקופה ארוכה מאוד, וסייענו להרבה מאוד מגזרים בסכום המגיע ל-976 מיליון שקל מעבר לתקציב לשנת הכספים 1986. כל הנושאים האלה שהובאו לוועדת הכספים, הן לפי בקשת שר האוצר והן לפי החלטת הממשלה, הקואליציה בוועדת הכספים, המערך והליכוד, אישרו אותם. ביקשנו שגם הנושאים, שאנחנו רואים אותם חיוניים, יאושרו בלא כל התניה על-ידי הקואליציה, אם יובאו על-ידי הממשלה, או על-ידי שר האוצר. לא מקובל עלינו שרק מגזר אחד יחזיקו כבן-ערוכה ויאמרו: למגזר הזה נסייע רק לפי הליך של קווי היסוד, שהוא נוגד את ההסכם הקואליציוני. כלומר, למגזר הזה נסייע לפי קווי היסוד של הממשלה, קרי — נעביר את הנושא לממשלה או לקבינט ואזי ניצור תיקון, והנושא הזה לא יטופל או לא יהיה אפשר להעביר אותו.

בקווי היסוד של הממשלה אכן נאמר, שלגבי יישובים חדשים הממשלה תחליט, אבל לגבי יישובים קיימים נאמר, שהממשלה הזאת מתחייבת לסיוע לפיתוחם ולהרחבתם. את זאת רצינו לשמר ולקיים. נאמר שם גם לגבי יישובים חדשים, ששישה יוקמו בשנה הראשונה ושאר היישובים מתוך ה-27 שאושרו על-ידי הממשלות הקודמות יוקמו במהלך הקדנציה. במודע שיאושר על-ידי הממשלה, ואני מצפה שזה יהיה מהר ככל האפשר, אבל לא התנינו דבר בדבר.

לכן, כאשר עלה עכשיו הנושא על סדר-היום, הסכמנו גם לנוסחה מרחיקה לכת. איננו רוצים שיינתן סתם סיוע. בלא בדיקה ובלא קריטריונים. כל סיוע שיתבקש על-ידי שר האוצר, לפי בדיקה על-ידי אנשי מקצוע, לפי קריטריונים, ויובא לוועדת הכספים, יאושר. לרבות נושא חיונים וקיומם של היישובים ביהודה ובשומרון. לא יעלה על דעתנו להפלות בין יהודים ליהודים, לא להאחר לקיים שירותים אלמנטריים כמו מעון, כיתה, גנן, אמבולנס, כביש גישה, אספקת מים וחשמל, שירותים שיש בכל יישוב בארץ-ישראל, יהודי וערבי כאחד. לייבש את היישובים ולמנוע מהם את קיומם — גם על גולנים נאמר שהם גולנים יהודים — לזה לא ניתן את ידיו.

לכן אמרנו לידידנו במערך: את נושא היישובים החדשים יש לנו זכות להעלות בממשלה. אנחנו נתבע את זה, זה תואם את קווי היסוד, וזכותם להתנגד, וזכותכם לבקש שלא לקשור את שני הנושאים זה בזה. לגבי היישובים הקיימים — בכל פניה של שר האוצר תטפלו, כפי שאנחנו טיפלנו ב"סולל-כונה", בקופת-החולים, בארגוני הקניית, וכפי שאנחנו מתכוונים לטפל בנושא התק"ם ובנושא המושבים. לגבינו, כל המגזרים האלה הם חיוניים וחשובים למדינת ישראל.

ולידיד מהאופוזיציה, שדואגים כל כך: לא היתה שום עסקה בעניין הזה. הליכוד חזר בו מכל דרישותיו שאנחנו נעשה עסקה. לא הסכמנו לעסקה ולא נסכים לשום עסקה. נושא התק"ם היה מחוץ לעסקה, הוא ימשיך להיות כזה, ואנחנו לא נעשה עסקה בנושא של יהודה ושומרון. נמשיך להתנגד לכל עיבוי משמעותי באזורים האלה.

גאולה כהן (התחיה):

עשיתם את העסקה הזאת כשחתמתם על קווי היסוד.

היו"ר ד' בן-מאיר:

חורה רבה. רשות הדיבור לחברת הכנסת חייקה גרוסמן. ואחריה — לחבר הכנסת יובל נאמן.

חייקה גרוסמן (מפ"ם):

אדוני היושב ראש, כנסת נכבדה, עוד לא היה איאמון מוצדק כל כך כמו האיאמון הזה. ואני חייבת לומר, שצר לי ועצוב לי בימים אלה, גם אם אני מתנגדת לכל מה שכתוב בתקציב שהגיש שר האוצר. אבל, אתם הגשטם איאמון לשר האוצר שלכם, אז מדוע אנחנו לא צריכים להגיש איאמון לממשלה שכך מתפקדת, שזאת דרכה? למה נזכרתם כל כך מאוחר בכל התביעות האלה?

אני מוכרתה לומר, זו ממשלה שבה כשאחד אומר לילה — השני אומר יום; כשאחד אומר יום — השני אומר לילה; בסוף הם יתפשרו כנראה על שערן הקיץ שייגמר באוגוסט.

אני חושבת שזה ביזיון לכנסת, ושלא יקום ראש הממשלה ויט"ף מוסר לכנסת. לא המלים קובעות פה, המעשים קובעים.

חברי המערך, אתם נדבקתם כמו תאומים סיאמיים. הגיע הזמן שיבוא מנתח הגון ויפריד ביניכם.

מרדכי וירשובסקי (שינוי — מפלגת המרכז):

— — —

חייקה גרוסמן (מפ"ם):

הרי אתם ערבבתם מין בשאינו מינו ונוכחתם לאחר מעשה בדבר לא מוצדק, לא נחוץ. ואתם יודעים שסתם הקמתם צעקה, כי אינכם יכולים להבחין בין תנועה קיבוצית שנמצאת בצרות לבין מגזר אחר. התנועה הקיבוצית אינה רק תנועה שמייצרת סחורות: היא מייצרת הן סחורות והן ערכים. וצריך לפעמים לעזור, כפי שעוירים למפעלים. גם ל"אתא" היו מוכנים לסייע כדי שהמפעל לא ייסגר. האם היה זה עניין של מדיניות כלכלית? האם היה זה עניין של תקציב?

אני מוכרתה לומר, שאילו הסכסוך ביניכם, בין שני הגדולים, היה מגיע לכנסת על בסיס של חילוקי דעות עקרוניים — נחא, אני חושבת אומנם, שבסופו של דבר עומד מאחורי הסכסוך עניין שקשור בחילוקי דעות עקרוניים. אבל אינכם רוצים להודות בזה, לא במה שהיה אתמול בקשר לוועידה הבין-לאומית, ולא בקשר לשאלה מהו ההבדל המהותי, החוקני, בין התנהלויות לבין ההתיישבות העובדת. הכול מצטמצם באיזה סכום של כסף? את הוויכוח הגדול אתם לא מעזים לקיים, כי אז השותפות תתפרק.

שבח וייס (המערך):

אנחנו מקיימים אותו כל העת.

חייקה גרוסמן (מפ"ם):

אני מצטערת לומר, אבל בין התנאים שהמערך העמיד להצבעה על התקציב לא היה תנאי שקשור בעוול החברתי הנורא הכלול בתוך הדפים האלה של התקציב. למה אינכם

מישהו לירוחם כאשר הוא יכול ללכת לאריאל, מרחק של רבע שעה או 20 דקות נסיעה מתל-אביב? האם הוא ישקיע בירוחם, יקים בה מפעל?

כל יישובי "חמש דקות מכפר-סבא" נוגסים מהפוטנציאל האנושי של עיירות הפיתוח. יש הגירה שלילית מעיירות הפיתוח. האנשים שחושבים בכלל לעקור ממרכז הארץ, עוברים — במקום ללכת לעיירות הפיתוח — לאותם יישובים שמקבלים את ההטבות המפליגות כיחס לעיירות הפיתוח.

גם השוויון, שבו מדובר, בין ירוחם לבין אריאל הוא שוויון מדומה. קיימת העדפה ברורה של אריאל והמקומות הרומים לה, בקרקע, בכעלות על הקרקע, בסיוע בשיכון, בסיוע למפעלים. ככול יש עדיפות עם. אז מדוע מיחמם כאן חבר הכנסת יגאל כהן, כאילו דין אריאל, יישוב פיתוח, כדין קריית-שמונה?

חברי הליכוד, בהחזיקכם בעמדה הזאת אתם האויבים הגדולים ביותר של עיירות הפיתוח. בהעדפה הזאת של יהודה ושומרון אתם גורמים לחיסולן של עיירות הפיתוח. כ-45,000 נפש גרים ביישובי "חמש דקות מכפר-סבא". כל הפוטנציאל הזה נגול מעיירות הפיתוח, ואתם הגוללים. אז אתם באים עכשיו ומעמידים פנים כאילו אתם דואגים לעיירות הפיתוח, כאשר כל כוונתכם להמשיך ולשפר את רמת-החיים ביישובי יהודה ושומרון? את זה אתם מעמידים מול התנועה הקיבוצית? אני הצעתי שאת אותם תנאים שנוחנים לתק"ם ייתנו ליהודה ושומרון, כלומר, וירידה ב-20% את רמת החיים בבקשה. אבל כל מטרת הסיוע היא לא להוריד ב-20% את רמת החיים ביישובים אלה, אלא להעלותה ב-20%.

מה רצו חברי הליכוד? במה התחיל הוויכוח? האם הוא התחיל במה שפחות-איריות סוכם היום? לא ולא. הוא התחיל בזה שאמרו: כל מה שהתק"ם מקבל — אנחנו רוצים. מסגרת מול מסגרת, בלי לכרוך. אם התק"ם מקבל 100 מיליון, אנחנו רוצים 100 מיליון; אם התק"ם מקבל 50 מיליון — אנחנו רוצים 50 מיליון.

שר התחבורה ח' קורפו:

— — —

חיים רמון (המערך):

אני מדבר על חברי הליכוד בוועדת הכספים. אינני מדבר על השר קורפו. אינני מדבר על שר האוצר, ואינני מדבר על חבר אחד או שניים בוועדת הכספים. זאת היתה התביעה האולטימטיבית בישיבה הראשונה, וזה מה שנאמר לנו: אנחנו רוצים מסגרת מול מסגרת. האם זו אינה סחיטה?

ומה רציתם אחר כך? באותה ההזדמנות רציתם שאנחנו נעניק לשר נסים, בניגוד לקווי היסוד של הממשלה, carte blanche בנושא יהודה ושומרון; שבכל בקשה ששר האוצר יגיש בנושא יהודה ושומרון — אנחנו נדון וכמוכן נאשר אותה, כי לליכוד יש רוב בוועדה.

מה פתאום? הממשלה הזאת הוקמה על בסיס ההסכמה שלא משקיעים ביהודה ובשומרון אלא באישור הממשלה. חבר הכנסת יגאל כהן לא ציטט באופן מדויק, והוא יודע את זה. נכון שבהסכם הקואליציוני נאמר שנמשיך לפתח ונשקיע, אבל היקף הפיתוח — ועל המלים "היקף הפיתוח" היה ויכוח של שבועות, וישבו ימים ולילות כאשר הוקמה הממשלה — היקף הפיתוח ייקבע על-ידי הממשלה במליאתה, וניתן יהיה להעביר את זה לקבינט. האם על זה אתם רוצים לוותר? על זה לא ויתרנו ולא נוותר.

מ"פאשלה". זה שלא נערך המאבק קודם כול בתוך הממשלה עצמה. על-ידי אותם שרים שבתקציביהם הדבר צריך היה להופיע, שהיו צריכים לדאוג מראש שיהיה תקציב כדי להמשיך ולבצע את תוכנית ההתיישבות — זו רשלנות ולא מדובר רק על עיבוי ההתיישבות הקיימת, אלא גם על המשך תהליך ההקמה, על הקמת אותם שישה יישובים בשנה, לפחות, שמשמעת בעצם מקווי היסוד של הממשלה, עד שתגמר התוכנית של 27 היישובים המאושרים. זה לא נעשה. טוב שקמו לפחות חברי הליכוד בוועדת הכספים של הכנסת, ובמאבק מאולתר, כאשר הופיע עניין התק"ם, עשו את שלהם. עכשיו, אל תחלישו אותם.

אנחנו שומעים שהפשרה שהוסכם עליה עכשיו היא פשרה שבה, שוב, לא עומדים מאחורי ההתיישבות החדשה. כל מה שמוסכם הוא, כפי הנראה, רק דברים שהם בתחומם של משדר הפנים או בתחומים אחרים הקשורים במועצות ובמקומות השונים — אולי חובות כלשהם — אבל שום דבר לא ניתן להתיישבות החדשה עצמה. זה לא ייתכן. במאבק כזה צריך למצות את העניין עד הסוף.

וכאן אני רוצה לומר לחברי הליכוד, אדוני השר וחברת הכנסת מהליכוד היושבת כאן: השמועות מוושגטון נשמעות כבשוורת איו. אין כל ספק שהבוקר שמענו לראשונה שסוף סוף, מרוב רצון ללחץ, הצליח שר החוץ להטיל עלינו לחץ. כשיטה של בלימה בלבד זה לא ילך. אני חושב שאין ברירה וצריך לחשוב על האפשרות למנוע את האסון על-ידי ישיבה ביחד בממשלת אחדות לאומית. לבלום כל צעד בכיוון השלילי — את האפשרות הזאת כבר הפסדנו. למעשה זה התחיל עוד מעניין טאבה, כשהבלימה נמשכה, נמשכה, אבל כסופו של דבר התחלקם. היום אותו דבר מתרחש בעניין הוועידה הבין-לאומית. למרות דבריו הברורים של ראש הממשלה אחת, אנחנו מבינים שמאחר שהוא לא אמר דברים כאלה שנה שלמה, דברים שיכול היה לומר, היום בארצות-הברית התחיה פתאום נקתה. ארצות-הברית אינה יכולה להיות יותר נציגת ישראל, ולכן היה צפוי שהדבר הזה יבוא, ואתם תמצאו היום בתהליך של נסיגה.

חשבו היטב והבינו את הקרקע שלשלב הבא. לא תהיה ברירה. צריך יהיה ללכת לבחור הישראלי ולהסביר לו, שמדובר באמת בשלמות המולדת, ויש לערוך את המאבק, על כל פנים, אל תותירו עתה בשום פנים ואופן בעניין הזה של ההתיישבות החדשה, שאם לא כן, יהיה זה כאילו הסכמתם שוב לצעד מכריע בכיוון ההוא. רק ההתיישבות חדשה היא כמו מחט שמפוצצת את הבלון, גם של הוועידה הבין-לאומית, ולכן כל כך נלחמים על העניין של ההתיישבות החדשה. אפילו אם יהיו מעט יישובים חדשים, חשוב שהם יקומו.

**היו"ר ד' בן-מאיר:**

תודה. רשות הדיבור לחבר הכנסת צירלי ביטון, ואחריו — לחבר הכנסת רן כהן.

**צירלי ביטון** (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, זה שבועיים מטלטלים את המדינה ואת הכנסת במאבק מביש בין הליכוד למערך, המונע את אישורו של התקציב לשנת 1987.

ראשית, עלי לציין, למען הסר ספק, כי אנו זה כבר חדלנו להתייחס ברצינות לחוק התקציב המוכא לאישור הכנסת מדי שנה בשנה, והסיבות לכך ידועות: מעבר למחלוקת התהומית שיש בינינו לבין הממשלה על סדרי העדיפויות הראויים ואופן ניצול המשאבים האנוניים, הכעיה היא שחוק התקציב הפך

שמים לב לזה שהולכים לשחוק את קצבאות הויתקה? למה אינכם שמים לב לזה שמספר האנשים הזקוקים להבטחת הכנסה ולהשלמתה גדל פי שלושה? אין זה קרה? זה לא קשור בשכר הנמוך, שנשחק? הרי כל עניין הביטוח הלאומי כלול בתוך התקציב. למה לא העמדתם את התנאי הזה? אין תחמתם בכלל על כל החוקים האלה, שרצו להעביר אותם כמה?

גם צורת הגשת התקציב, גם הניסיון לעקוף את הכנסת כמטרד — הרי הממשלה מכניסה גול עצמי יום יום, שעה שעה. מה שקרה היום, לפי מה שידוע לי, זה מה שנמסר לי — אולי נקבל גם אינפורמציה מוסמכת — המערך מציע שהקואליציה תצביע על כל מה שמציע שר האוצר. בא הליכוד ואומר: לא, מה שמציע התקציב.

**שר החקלאות א' נחמקין:**

לא שר האוצר. מה שמציעה הממשלה, לא שר האוצר. הדבר עבר החלטת ממשלה, זה של הממשלה.

**חייקה גרוסמן (מפ"ם):**

אני מודה לך מאוד. באמת הייתי מבקשת לדעת מה קורה.

זה לא נעים לי, אינני רוצה לבקש פה לפטר את יושב-ראש ועדת הכספים, אבל הוא היה צריך להתפטר, כי לשום יושב-ראש ועדה אין זכות לשחק ועדה רק כיוון שהוא אינטרסנט — אולי מוצדק אולי לא מוצדק, זה לא מעניין. מאז קיומה של הכנסת לא קרה שיושב-ראש ועדה שיתק את עבודת הוועדה רק משום שלא נענו לתביעות שלו. לא ייתכן דבר כזה, זה ביוזם הכנסת מכל הצדדים. שמעתי שיושב-ראש הכנסת קרא אותו לסדר, אבל לא שמעתי שהוא התרגש מאוד מזה.

**שר התחבורה ח' קורפו:**

כבר היו מקרים — — —

**חייקה גרוסמן (מפ"ם):**

אדוני היושב-ראש, אין מה לעשות. שאלו פעם יהודי איזו מלה הוא היה בוחר לתיאור מצב כלשהו לו נתנו לו לגשת למיקרופון. הוא אמר: אני הייתי אומר "אוי". גם אני אומרת כך.

**היו"ר ד' בן-מאיר:**

אפשר לאמר גם "געוואלד". תודה רבה.

רשות הדיבור לחבר הכנסת יובל נאמן, ואחריו — לחבר הכנסת צירלי ביטון.

**יובל נאמן (התחיה):**

כבוד היושב-ראש, חברי הכנסת, דברי מכוונים, בשלב הראשון בעיקר, לשני חברי הליכוד הנוכחים. אדוני השר, הממשלה הזאת נכונה בעצם על מעין משחק של משיכת חבל, ובקבוצה שלהם יש יותר זריזים. הם סוחכים מדי פעם לכיוון שלהם, של המערך, ועל כך עוברים בשתיקה. כשהיה צריך להוסיף כסף ל"סולל-בונה", ועכשיו צריך לתת לתק"ם, ואנשי המערך איימו שהם לא יצביעו בעד התקציב אם לא יסדירו את עניין ההקצבה לתק"ם — זה עובר בשקט. כאשר קמה התנגדות מהכיוון שלכם, מהכיוון הלאומי, התמונה אחרת לחלוטין. יש פה בעצם הרבה יותר זריזות והרבה יותר ריכוז מאמץ במשיכה בכיוון של המערך מאשר במשיכה בכיוון של הליכוד.

לחברי הליכוד הנוכחים אני רוצה לומר: אינני מבין כיצד חברי הממשלה מטעם הליכוד לא דאגו מראש לכך שיהיה סעיף לגבי המשך ההתיישבות בתקציב עצמו, כי אז כל הוויכוח היום לא היה עולה. קודם כול, זה יותר גרוע

והעומדים על משמר ביטחון המדינה, הם אשר מוכרים אותה לפרץ האמריקני ומפקידים את עצמאותנו וגורלנו בידי הממשל היושב בבית הלבן.

חברי הכנסת, זהו הוויכוח האמיתי הקיים בתוך העם הזה. כל ההתכתשויות המילוליות שבין הליכוד למערך אין מוסבות אלא על שרירי הממלכתיות העלובים שמותירה להם וושינגטון. אין ויכוח בין הליכוד למערך על כך שמדינת ישראל חייבת לתפקד כבסיס אמריקני במזרח התיכון וכשדה ניסויים ענק לתעשיית הנשק הזאת. השאלה אם בין מלחמה למלחמה יעבירו כמה מיליונים לקיבוצניקים, לאחר שאיבדו כמה מיליונים בעסקות הסיבוכיות של בלאס, או למתנחלים של צמא הישיע — השאלה הזאת כבר מומן איננה מעניינת איש במדינה. כולנו רואים שהוויכוח הזה בין הליכוד למערך עובר מעל לראשו של האיש ברחוב, אשר רק משתומם מדוע זה הם טורחים כלל להתווכח, כאשר ממילא הקופה הציבורית נמצאת בידיהם והם עושים בה ככתוך שלהם, כמימים ימימה.

היו"ר ד' בן-מאיר:

תודה רבה. רשות הדיבור לחבר הכנסת רן כהן — איננו באולם. רשות הדיבור לחבר הכנסת מרדכי וירשובסקי, ואחריו — לחבר הכנסת מוחמד מעצארי.

מרדכי וירשובסקי (שינוי — מפלגת המרכז):  
אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני חושב שמפלגות האופוזיציה טעו טעות גדולה, בכך שהגישו את הצעות האי-אמון לממשלה. הרי כל האי-אמון שלהם נגד הממשלה הוא כאין וכאפס לעומת האי-אמון שיש לממשלה בתוך עצמה.

למעשה, תמיד אמרו: מוכן שבנושאים מסוימים יש חילוקי דעות בין הגופים הגדולים היוצרים את ממשלת האחדות, אבל במה שנוגע לכלכלה, לא יכול להיות ויכוח; לכן הקמנו אותה, בגלל לבנון ובגלל הכלכלה. ואולם, אם התקציב צריך להיות ביטוי כלשהו להבראתה של הכלכלה במדינת ישראל, אנחנו רואים שהבסיס ההגיוני לאיחוד, הגדול כל כך והלא-אידיאולוגי כל כך, בין המערך לליכוד אינו קיים. הרי עכשיו רואים שהצד הכלכלי איננו משמש דבק, ולכן אפשר להגיד שיש משבר קשה מאוד בממשלה ויש בה אי-אמון הדדי.

זה עשרה ימים אנחנו חיים ממהדורת חדשות אחת לשנייה: יש משבר, אין משבר, יש הסדר, אין הסדר, וכל שר מתנבא בגרסה משלו.

אולם, אדוני היושב-ראש, חברי כנסת נכבדים, אני רוצה לציין, שאילו היה באמת ויכוח אידיאולוגי בין הליכוד והמערך, או בין שני המחנות הגדולים בתוך הממשלה, אני הייתי מוכן לראות אותו כדבר חיובי. אילו התנהל באמת ויכוח על ההתנהלות, אילו היה באמת ויכוח על השאלה איך לקדם את תהליך השלום, הייתי רואה זאת כדבר חיובי. זאת, כתנאי שכצד ראשון היו עושים את מה שהמחנה שאני משתייך אליו רואה כחיובי. כלומר מפסיקים את ההתנהלות ואת כל המעשים שהם, לדעתי, בבחינת בכייה לדורות.

אבל, המערך איננו מתנגד לתיהא האומרת שההתנהלות הן דבר רע, מסוכן ולא טוב, אלא הוא אומר, שעכשיו אין לזה תקציב וצריך להביא בחשבון את הקדימות ולא לקשור את הנוהר לקיבוצים בעזרה להתנהלות, משום שהעזרה לקיבוצים כבר אושרה על-ידי שר האוצר, ואת כל יתר הדברים צריך לעשות במסגרת התקציב. אני אינני מאושר מהוויכוח הזה, כי הוא איננו ויכוח אידיאולוגי אלא ויכוח בין סוחרים על קופה ריקה.

לאות מתח, ואין לו שום משמעות מעשית. ההגבלות שהחוק אמור להגביל את הממשלה וההיסטונים שאמורים להיות בו אינם יכולים לפעול ולהשפיע. מאחר שהממשלה הפסיקה לפני שנים רבות להתייחס למסגרות התקציב שקבעה לעצמה.

כידוע, עקיפתו של החוק מבוצעת בצורות שונות, אך בעיקר באמצעות הנוהג הנפסד המכונה "תקציב נוסף". הפיקוח של הכנסת נשלל על-ידי ניסוח סעיפי תקציב כוללניים בשמות שונים ומשונים, המהווים מסגרת להעברת כספים ולתקצוב גופים ופעולות שהשתיקה יפה להם. הממשלה יכולה גם לשמור לעצמה, במיוחד בכל הנוגע לזוועה הקדושה המכונה "ביטחון המדינה", סעיפים נכבדים של תקציבים וחלוקתם באמצעות אנשי שלומה ועושי דברה בתוך ועדות הכנסת, אותן ועדות אקסקלוסיביות שהכול יודעים מי ומי רשאי לשבת בהן.

חברי הכנסת, לאחר שהבהרתי את עמדתנו בנוגע לחוק התקציב עצמו, אחזור לנושא. דהיינו המאבק המר הניש כן הליכוד למערך, כביכול על נושאים אידיאולוגיים ולמעשה על הכסף.

במסגרת המאבק הזה הופרחו כרגיל, על-ידי שני הצדדים, כל הססמאות הרגילות וכל הדמגוגיה המוכרת, שנועדה להעטות אופי מהוגן ולגיטימי לשוד ולגזל המשאבים הלאומיים. הצדדים מטילים זה בזה קיבוצים והתנהלות, וכמובן, חובה לשרבב לקלחת גם את עיירות הפיתוח. מצד אחד טוענו, כי הממשלה והעם חייבים לפצות את הקיבוצים על הנוזקים שנגרמו להם בתקופת האינפלציה והריבית המשתוללת בעת שלטון הליכוד. אך האם רק הקיבוצים סבלו מן האינפלציה והריבית? האם מפעלים פרטיים ועצמאים קטנים, שנהרסו ונמחקו כליל, הם לא סבלו? האם השכירים שרדפו כאחוזי אמוק אחרי אחוזי ריבית מטורפת על ה"אויברדרפט" בכנק וניסו לשווא לתכנן תקציב משפחתי חודשי ממשכורת שחוקה, שערכה ירד מדי יום, האם הם לא סבלו מן האינפלציה והריבית? מי יפצה אותם?

לעומת זאת, יש כמובן ההתנהלות, את עיירות הפיתוח נשאיר בצד, שהרי איש אינו מתכוון ברצינות להעביר להן יותר מאשר פירורים, אם בכלל יישארו כאלה.

אז, כמובן, לא מעניין אם הליכוד רוצה באמת לסייע להתנהלות או שאין זה אלא ספח מן המאבק בתוך הליכוד על הבכורה. את הטיעונים המצחיקים הללו נשאיר לאנשי המערך. אותנו מעניין שהכול מביא שוב ושוב לאותה תוצאה: הקצאת משאבים לאומיים יקרים ורבים לפנטזיות של משוגעים וקנאים חשוכים. על חשבון רווחתו וצרכיו המנימליים של ציבור הפועלים. נוסף על הבזבוז המעוות, יש בכך, כמובן, גם כדי להרחיק את השלום ולהנציח את הכיבוש, את הדיכוי ואת הנישול. ולכל זה קוראים בשם הקוד: "יישוב ארץ-ישראל".

חברי הכנסת, העילה להגשת הצעות האי-אמון היא הזלזול בכנסת ודחייתו של אישור חוק התקציב בשל המאבק המפלגתי בין הליכוד למערך. אני כשלעצמי הייתי מוכן ומזומן לעבור על כך לסדר היום, אילו ידעתי שבסופו של דבר יביאו הצעת חוק שיש בה חשובה, אפילו חלקית, לצרכים ולקדימות של עם ישראל. הייתי מוכן להשלים בחוסר כריזה עם העיוות של גזילות קטנות לגופים מקורבים שונים, אילו היו מסירים מעל גבו של העם את הגיבנת הנוראה של תקציב הביטחון המנופח ואת הגידול הממאיר של ההתנהלות, הגורמים לכיזיון של קיבוץ נדבות מארצות-הברית ולאובדן העצמאות הלאומית. אלה המחיימים להיות הפטריסטים הקיצוניים

סיפורים. הסיפור על האדמירל הטורקי שאמר: "מלטה — יוק" מזכיר את עמדתו של יצחק שמיר בקשר לוועידה הבין-לאומית. ואילו מצבו של שמעון פרס דומה למצבו של אותו אדם שהתערב עם חברו בראותם מרחוק דמות בצבע לבן. האחד טען שזאת חסידה והאחר ניחש שזאת כבשה. כשהתקרבו לדמות, החלה זו להתעופף. המשיך בעל גרסת הכבשה בשלו: זאת כבשה. אף שהיא מתעופפת באוויר זה מקורו של הפתגם בשפה הערבית: "עזוי וזלו טארת".

המצב בעניין התקציב אינו שונה. קבוצות שונות עומדות בפתח כדי לזכות מראש בנתח ממנו. הפטרונים מדברים על התק"ם, ההתחליות, הישיבות. אך לסקטור הערבי, המהווה 17% מאורחי המדינה והמשוער לעזרה כלכלית בכל התחומים — אין אבא ומתעלמים ממנו כליל. אפילו קולם של חברי הכנסת הערבים והערביסטים בשתי המפלגות הגדולות המרכיבות את הממשלה — נרם, ואין שומעים אותם. הדיבורים של השר ארנס ואחרים על טיפול בעניין הדרושים והצרכים, שאין רואים בהם ערכים, מאשרים את ההרגשה כאילו לא מדובר פה בתקציב של המדינה, שצריך לשרת את הצרכים של כלל האוכלוסייה ושל כל האזרחים והסקטורים. שוב: ערכים — יוק.

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, הסקטור הערבי זקוק בדחיפות להקצבה של 100 מיליון שקל למטרות הבאות: 1. שיפור ושיקום התקלאות הערביות; שאינה נהנית מתמיכה מכל מקור שהוא. זאת לצורך הקמת תשתית ראויה. הקצבות מים, הרחבת גידולים לייצוא ומיכון מתאים; 2. פתרון הבעיה של מחסור בכ-2,500 חדרי לימוד בבתי-הספר הערביים, כדי שהתלמידים יוכלו ללמוד בתנאים אנושיים, לא בצריפים רעועים, בבתי הרוסים ואף מתחת לעצים; 3. הקמת תשתית תעשייתית בערים ובכפרים הערביים וסיום עניין תוכניות המתאר לבנייה ולתעשייה, וכמרכיב השוואת התקציבים ברשויות המקומיות ובסקטור הערבי לאלה שבסקטור היהודי, כדי שיוכלו לתפקד ולתת שירותים מתאימים; 4. העברה בדחיפות של סך 4 מיליון שקלים לעיריית אוס-אל-פחם, כדי להציל את החושבים ואת תלמידי בתי-הספר מתרפת התמוטטות טוטלית ולמנוע בעוד מועד את התפשטותן של מחלות ומגפות המאיימות על בריאות התושבים ומסכנות את חייהם. מדובר, אם כן, בהעברת 100 מיליון שקל לסקטור הערבי, שהזנחה במשך כל השנים, והגיעו מים עד נפש.

נכון שהצבעתנו נגד התקציב אינה מהווה כל איום ואף אינה מעוררת התעניינות, אבל אני אומר: אם המצב הנוכחי ימשך ואם הקצבה זו לא תאושר, יציגו 700,000 אזרחים ערבים, בדרכם שלהם, נגד הממשלה ונגד מדיניות האפליה שהיא נוקטת נגדם, דבר שיהיה לו לכל הדעות השלכות מרחיקות לכת ואף הוות אסון על מכלול היחסים בין שני העמים במדינת ישראל ובאזור כולו.

היו"ר ד' בן-מאיר:

תודה רבה. אני מצייץ אותך לשבח, דיברת ארבע דקות. זה רק מראה שאפשר לומר הרבה דברים גם בארבע דקות.

רשות הדיבור לחבר הכנסת אברהם יוסף שפירא, ואחריו — לחבר הכנסת אברהם ורדיגר; ובהיעדרו — לחבר הכנסת אהרן אבוהצירא; ובהיעדרו — לחבר הכנסת מאיר כהנא, אחרון הנואמים בדין זה.

אברהם יוסף שפירא (אגודה ישראל):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני חייב לומר, שהעובדה שלא הביאו עד עכשיו את התקציב לקריאה ראשונה

אילו התקיים ויכוח אם צריך להקים התחליות במדינת ישראל, או נאמר אחרת: אילו היה מתקיים ויכוח אם צריך להיכנס לתכתיביה של דניאלה רייס, שאת צעקותיה שמעתי הבוקר ברדיו, או שצריך לנקוט מדיניות נכונה ולומר שיש לעצור את התהליך המסוכן הזה של ההתחליות — הייתי מברך על הוויכוח ועל המשבר והייתי אומר שהעובדה שהתקציב מתמממה היא אולי תופעה שלילית לגבי עצם קיומה של ממשלה, שצריכה לסיים את העניינים בתוכה ולהביא את התקציב לאישור הכנסת, אבל הייתי רואה בכך מאבק אידיאולוגי חיובי וקונסטרוקטיבי הקשור בעתיד מדינת ישראל.

אולם, מה שקורה היום, אדוני היושב-ראש, אינו ויכוח אידיאולוגי אלא ויכוח של "מאכערים", ויכוח על כסף. בסופו של דבר, יסתיים הוויכוח הזה בכסף, ורק הסכום ומספר הנהנים גדלו. מספר הסובלים — עם ישראל, מדינת ישראל — גדול כבודאי יותר ממספר העסקנים ושולחיהם שיהיה מזה.

לכן, המצב שבו אנו נתונים הוא מצב אינדיקטיבי של האומה לשעה זו. מי שציפה לראות דרך הדיון על התקציב בבואה אמיתית של מה שמתרחש במדינה התאכזב, כי הדיון על התקציב, אדוני שר התחבורה — המייצג הבודד של הממשלה כאן — היה דיון עצוב וריק, בחושך, כלי התעניינות, בלי עניין וכלי מתח. לא התקיים הדיון הממצה והנוקב שהיה צריך להתקיים לגבי דמותה ותדמיתה של המדינה. בוויכוח המתקיים כאן היום אנחנו רואים דרך מראה מעוותת — אבל מי שמעוות יותר, לעצמי הרב, זו המציאות שלנו — את מצב החברה ואת המציאות הפוליטית במדינת ישראל. אנחנו רואים שבדיון על הצעת איאמון אין הממשלה מיוצגת, חלקיה יושבים ומתווכחים כצורה מאוד עלובה ומחפשים נוסחות כדי לצאת ממצב שאליו נקלעו, לבדם, בלי שזה יביא לפתרון, או להתמודדות עם נושאים אמיתיים, אלא רק לדיון אין אפשר להוציא מהציבור יותר כסף.

אין זה חשוב אם ארים אצבע או לא ארים אצבע. אני, כחבר הקואליציה, לא אצביע נגד הממשלה, אבל אני מוכרח להגיד שהתנהגותה היא הצבעת האיאמון המסיבית ביותר שראיתי בבית הזה מאז אני משרת בו.

היו"ר ד' בן-מאיר:

תודה. רשות הדיבור לחבר הכנסת מוחמד מיעארי, ואחריו — לחבר הכנסת אברהם שפירא; ואם לא יהיה באולם — לחבר הכנסת אברהם ורדיגר.

מאיר כהנא (תנועת כך):  
ואם הוא לא יהיה?

היו"ר ד' בן-מאיר:

דיה להיעדרות כשעתה.

ין כהן (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אדוני היושב-ראש, אני מתנצל שאיחרתי.

היו"ר ד' בן-מאיר:

גם אני מתנצל, אבל אינני יכול לתת לך עכשיו את רשות הדיבור.

מוחמד מיעארי (הרשימה המתקדמת לשלום):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, הממשלה הזאת, לנוכח כל הניגודים והסתירות במדיניותה, בין שני ראשיה ובין שתי מפלגותיה — עומדת כיום בפני שוקת שבורה.

העמדות בעניין הוועידה הבין-לאומית מזכירות שני

הי"ד ד' בן-מאיר:

תודה. רשות הדיבור לחבר הכנסת אברהם ורדיגר — איננו באולם; חבר הכנסת אהרן אבוזצירא — איננו באולם. רשות הדיבור לחבר הכנסת מאיר כהנא, אחרון הנואמים. בבקשה.

מאיר כהנא (תנועת כך):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, נציגי המדינה בכנסת יושבים ודנים על כלכלת המדינה היהודית, הכלכלה הקולקלת, שנפשו קצה בה. מבול של מלים. מלים מחוסרות הבנה הכי יסודית.

לא לימין ולא לשמאל, לא לממשלה ולא לאופוזיציה, שמץ של הבנה בכל מה שנוגע לכלכלה יהודית ומה היא המסילה היהודית, ומה היא המסילה הישרה שרק היא תבטיח לעם היהודי בארץ היהודים כלכלה מוצלחת ומבורכת. יש של מלים, ומכולן לא נשמעת המלה האחת, היחידה, שרק היא עניינית לכל הנושא של ברכה כלכלית לעם היהודי, והמלה — השם, הקדוש ברוך הוא, אלוהי ישראל, מנהיג העולם, גור הברכות, או חסד-שלום הקללות, ימין ושמאל רק חול וחולין. אין תורה, אין קדושה.

מה אמר שלמה המלך? — אל תט ימין ושמאל, הסר רגלך מרע. ודאי שחייבים לעבד תוכנית כלכלית נכונה, להקים בניין כלכלי, אך בניין ללא יסוד, ללא בסיס, חייב להתמוטט, וככה עם כל התוכניות הגבוהות של הממשלה ושל האופוזיציה. תוכניות כלכליות שאינן מבוססות על היסוד היהודי, ועל "צדיק באמונתו יחיה", "ודרכת בו", על שיבה לאביו שבשמים, לשמירת תורה ומצוות, לקבלת עול מלכות שמים — תוכניות כאלה יתמוטטו, יתפוצצו, וישאירו אחריהן עם ומדינה הרסים, נחרבים.

ללא תורה, ללא קבלת עול מלכות שמים ומצוות לא ייתכן בניין יהודי, למרות כל התחכום והתבונה המדומים — אם השם לא יבנה בית, שנוא עמלו כונו בו; כי אין תוכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד השם.

המדינה מתפוררת, וכל התחבולות וכל התוכניות לא יעזרו לנו. "בחייך יוטל את הגורל ומהשם כל משפטו". מה שיהיה אתנו אינו עניין של מקרה. קברניט הספינה הוא הקדוש ברוך הוא, ואין חוכמת הלך שריר, ואין תכונה הכסיל גרנות לנגד השם, ומהגאולה לא תצא הגאולה.

לא אלמן ישראל. יש הגה ויד המכוונת אותו. יש מנהיג, יש השגחה, יש תוכנית, יש כורא עולם ומדריכו. ויש תפקיד לעם היהודי, ועל-פי נאמנותו או בגידתו בו יביא עלינו הקדוש ברוך הוא שכר אדיר או עונש מר, והוא חוק ברזל שממנו אין מנוס.

הי"ד ד' בן-מאיר:

תודה רבה. חברי הכנסת, אנחנו ניגשים להצבעה. יש לנו שלוש הצעות איאמון לממשלה. מי בעד אישור הצעות האיאמון — ירים את ידו. מי נגד?

ה צ ב ע

הצעת סיעות מפ"ם, התחיה והתנועה לזכויות האזרח ולשלום להביע איאמון לממשלה  
לא נתקבלה.

היא בושה גדולה, זה מאוד לא יפה. דוחים את זה משעה לשעה, כאשר התקציב רומז על אינפלציה, כאשר כבר יש בו — כפי שאמרתי בדיון על התקציב, בעת שחשבנו שמביאים אותו לקריאה הראשונה — גירעון של 3.5% ככל שיענוס להוסיף על התקציב, יביא הדבר לאינפלציה גדולה יותר.

כשהעלו את הבקשה של התק"ם, ראיתי שהאוצר בדק את הנושא ולמד אותו: הוא החזיק את זה כמה חודשים. ראיתי בכך בקשה לפריסת חובות, בעצם בקשה להלוואה, להלוואה צמודה לאינדקס ונושאת ריבית, כמקובל במשק כאשר אנשים מוציאים הנפקות, אבל לאחר שהגיעו טיעונים מכל הצדדים, ואני בטוח שאלה טיעונים הכואכים לכל אחד — מדובר על אזורים הפיתוח, על יהודה ושומרון — אין אני יכול שלא להביע צער עמוק על היחס שמגלה השלטון כלפי מוסדות התורה; וכשאני אומר שלטון, אני מתכוון לליכוד ולמערך.

שלא יהיה ספק: אני לא ביקשתי גרוש לתוספת. כי כיושב-ראש ועדת הכספים אני אחראי לקופת האוצר ומכיר אותה. ואני יודע שאין לה מאפה לתת. כל מי שרוצה לקבל תוספת יגרום לאינפלציה דוהרת.

כל מה שביקשתי לא ביקשתי כשם אגודת-ישראל גרידא, אלא כשם כל אותם יהודים שמוסדות התורה חשובים להם. אני חושב שהיו הרבה יהודים דתיים שהצביעו בעד הליכוד, בעד התחיה ובעד המפד"ל.

אני מדבר על כך שלא מכבדים הסכמים קיימים עם מוסדות אלה, ועל-פי ההסכמים הקיימים לקחו מהם בערך חצי ממה שמגיע להם. הם משלמים מיליוני דולרים בעד ריבית קצוצה, ולא מדובר רק בשייכות ובכוללים, אלא גם בסמינרים וב"בית יעקב", בתלמודי תורה ובחינוך העצמאי.

המצב הזה ירוע גם לראש הממשלה וגם למר שמעון פרס. מר פרס מכיר את המצב. כי לא פעם אחת דיברנו על כך.

לא יעלה על הדעת שמפלגות יעשו הסכמים חדשים על רברים שלא היו, יוסיפו אותם לתקציב, כל עוד לא מכבדים הסכמים קיימים. לא מכבדים הסכמים קיימים בדבר הקדוש ביותר, ואני חייב לומר, שבשבילנו מוסדות תורה אינם קדושים פחות מכל דבר אחר. אצלנו זה מתחיל משם. אני רוצה שיהיה ברור שלא מדובר על תוספת.

מה כואב לי? השר קורפו, אתה חלק מהקואליציה. בשעה 10:45 אמרו שמחקיקת ישיבה של הנהלת הקואליציה, והיום יצביעו על התקציב. כל הזמן דנים, על מה? על התק"ם, על יהודה ושומרון ועל אזורים הפיתוח.

אני שומע שחבר הכנסת יוסי שריר דיבר בציניות על העזרה שלי לקיבוצים. על חבר הכנסת שריר לדעת, שהוא אינו מייצג לבד את הקיבוצים. אהרן ידלץ ויהושע פרי, שעוסקים בזה והיו אצלי 20 פעם לפני שהעניין הגיע לוועדת הכספים. יודעים איך אני מתייחס לעניין הקיבוצים. אינני רוצה להתייחס לאותם אנשים שרירי בהתנהגותם לרמה הקיימת בשוק. אבל לא היה אחד, גם בליכוד וגם במערך, שאמר לי: החלטנו שכל דבר חשוב לך, אף שאתה לא מבקש תוספת, אתה רק מדבר על כך שיש לכבד הסכמים קיימים, אנחנו רוצים להגיד לך שיחד החלטנו שלא נתנים לך. אפילו את זה לא אמרו לי. לא דנים בזה, ואני חושב שאין חילול השם יותר גדול מזה. אני מקווה שהיהודים יזכרו שמוסדות תורה נשאים בגלות במדינה של יהודים. תודה רבה.

## ד. חילופי גברי בוועדות הכנסת

היו"ר ד' בן־מאיר: של הכנסת לחילופי גברי בוועדות מטעם סיעת המערך: חברי הכנסת, אנחנו ממשיכים בסדר־היום. הודעה לחבר הכנסת שבח וייס. בשם ועדת הכנסת.

שבח וייס (בשם ועדת הכנסת): הבקשה היא מיום 27 בינואר, והיום אני מביא אותה אדוני היושב־ראש, חברי הכנסת, הנני מבקש את אישורה.

## ה. הודעת יושב־ראש ועדת הכנסת

שבח וייס (בשם ועדת הכנסת): הרני מתכבד למסור לכנסת את ההודעה הבאה:

ועדת הכנסת החליטה בישיבתה ביום ג' בשבט התשמ"ז, 2 בפברואר 1987, לקבוע את הוועדות שידונו בהצעות לסדר־היום דלהלן:

- ועדת החוץ והביטחון — 1. "הצורך בבדיקת כל התקציבים הניתנים על־ידי הממשלה ביהודה ובשומרון" — מאת חבר הכנסת יגאל כהן; 2. "השקעות הממשלה בשטחים המוחזקים" — מאת חבר הכנסת חיים רמון.
- הוועדה לענייני ביקורת המדינה — "הגילויים האחרונים בדבר החשדות לעבירות על חוקי הבחירות שביצעו מפלגות במערכת הבחירות ולאחריה" — מאת חבר הכנסת מיכאל איתן.
- ועדת החינוך והתרבות — "ממצאי מבקר המדינה על האניברסיטאות" — מאת חבר הכנסת אוריאל לין.
- ועדת הכלכלה — "הנטל הכבד בתשלומי המשכנתאות של משפחות עולים, זוגות צעירים ומשפחות ברוכות ילדים" — מאת חבר הכנסת אברהם ורדיגר.
- הרכב הוועדה המשותפת של ועדת הכספים וועדת החוץ והביטחון שתדון בנושא "מצבם ומעמדם של הברואים בישראל" — מאת חבר הכנסת יעקב ז'אק אמיר. ועדה זו תורכב משישה חברים, שלושה מכל ועדה. יושב־ראש הוועדה יהיה חבר ועדת הכספים.

זה סוף ההודעה בשם ועדת הכנסת. תודה רבה.

היו"ר ד' בן־מאיר: תודה רבה לחבר הכנסת שבח וייס. חברי הכנסת, אני רוצה להכריז על הפסקה למשך רבע שעה.

שבח וייס (בשם ועדת הכנסת): צריכים לאשר זאת. ברשותך, אדוני היושב־ראש.

(הישיבה נפסקה בשעה 13:33 ונתחדשה בשעה 13:47.)

## ו. הצעה לסדר־היום

הצהרת ישראל בעצרת האו"ם על הפסקת אש בלבנון ועל נסיגה הדרגתית מדרום־לבנון

היו"ר ד' בן־מאיר: אלעזר גרנות (מפ"ם): אדוני היושב־ראש, חברי הכנסת, אדוני שר החוץ וממלא־מקום ראש הממשלה — ואני מקווה שאתה אכן מייצג את ממשלת ישראל, בניגוד להודעות אחרות. נציג של מדינת ישראל הודיע בעצרת האומות המאוחדות, כי ישראל מוכנה להסכם על הפסקת אש, הפסקת אלימות, עם גורמים בלבנון שיהיו מוכנים להכיר בהחלטת מועצת הביטחון 242, ואם

אנחנו עוברים להצעה לסדר־היום מס' 5087 בנושא: הצהרת ישראל בעצרת האו"ם על הפסקת אש בלבנון ועל נסיגה הדרגתית מדרום־לבנון, מאת חבר הכנסת אלעזר גרנות, בבקשה.

ממשלת ישראל לבין נציגים מוסמכים של העם הפלשתיני. אני חושב ש"נציגים מוסמכים של העם הפלשתיני" זו הגדרה יותר נוחה ויותר נכונה מ"נציגים אותנטיים". כי אז כבר אין ספק מי הוא שקובע את האותנטיות. ברור שרק הפלשתינים יכולים לקבוע מי הוא הנציג האותנטי שלהם. על כן מוטב לנקוט את המושג "נציג מוסמך".

משאומתן שכזה חייב להתנהל על יסוד הכרה הדדית בזכות ההגדרה העצמית של שני העמים. אני יודע שנוסחה זו אינה מקובלת עליך, אדוני ממלא מקום ראש הממשלה, אבל ודאי מקובלת עליך הנוסחה של הסכם קמפ דייוויד, שבו מדובר על הכרה בזכויות הלגיטימיות.

אני שמעתי מכמה חכמי תורת המדינה, שההגדרה זכויות לגיטימיות כוללת בוודאי את זכות ההגדרה העצמית, ואולי זכויות נוספות שאפילו אני מתנגד להן. לדוגמה, זכות השיבה. אשר על כן, אני סבור שדווקא ההגדרה העצמית היא מועט בתחום הזה.

אבל, היה סעיף שלישי שאמר, שכדי ליצור אקלים נאות לפתיחתו של משאומתן, צריך ששני הצדדים יסכימו על מוטריים של כל פעולות האכיפה, של כל פעולות הטרור והתגמול, כדי שהרוחות בקרב הצדדים יירגעו וייווצר מצב נפשי לאומי שייתן סיכויי להלך של שלום.

אני חוזר ומציע את הדבר הזה כאן. דווקא אני נתלה בדברים שאמר נציג ישראל באו"ם. מה שנכון לגבי הגבול הצפוני שלנו יכול להיות נכון לגבי כל הגבולות. הרעיון הוא רעיון טוב. אין צורך לצמצמו, יש להרחיבו. אני מציע שהכנסת תצא פעם אחת מן הכללים האלה, שכבר הגדתי אותם, שהליכוד מטיל על ממשלת ישראל הנוכחית, מכבלי התפיסה הלאומית הפונדמנטליסטית, ועכשיו גם הפונדאידיה, שמגלים אנשי הליכוד כל אימת שהם שומעים על סיכוי של שלום — החשש הזה מפני מלכודת השלום הנוראה, לאחר שכל כך טוב לנו כביכול במציאות, או בחירות של המלחמה ושל הסכסוך.

אני מצפה שלפחות אתה, אדוני שר החוץ, כיוון ששוחזרת על ידי ראש הממשלה מהאחריות להבעת דעתה, או לייצוג דעתה של מדינת ישראל כולה, אתה יכול להחיד לעצמך להביע סוף סוף את מה שאחזה חושב באמת. אני מציע שלפחות יישמע בכנסת מצדה של הקואליציה קול אחד שייתן סיכוי אמיתי לשלום, מפני שבלי שלום עם הפלשתינים לא יהיה שלום. וכלי שזכויותיו הלאומיות של העם הפלשתיני תבואנה על פתרון בדרך מוסכמת עם ישראל, בדרך שלא תפגע בזכויותיה של ישראל, בשלומה ובכביטחונה — לא יהיה שלום. אני חושב שצד שכזה יכול להוות איתות של רצון טוב וסיכוי לכל שותרי השלום משני הצדדים.

היו"ר ד' בן-מאיר:

תודה. אני זומין את ממלא מקום ראש הממשלה להשיב על ההצעה.

שר החוץ ש' פרס:

אדוני היושב ראש, כנסת נכבדה, אני לא יודע בדיוק למה התכוון חבר הכנסת אלעזר גרנות, ללבנון או ליהודה ולשומרון, אבל אני מבין שהוא התכוון לשורה של עקרונות שנראים לו. אני לא אקיים היום ויכוח גנרלי עם הנושא הזה. אני רוצה להתחייס רק ללבנון, שזה נושא סדר-היום.

בעוד כ־18 חודשים תצטרך לבנון לבחור מחדש את נשיאה. יש לי הרושם. שמלחמת הבחירות בלבנון כבר החלה. אם כי שם המלחמה איננה רק באמצעות קלפיות אלא גם

ההסכם הזה אומנם ייחתם — גם לפנות בהדרגה את דרום-לבנון מנוכחותו של צה"ל.

בתחילה היו אי-בהירות מסוימות לגבי אזור הכיטחון. התקבל הרושם כאילו יש כאן כיטול של אזור הכיטחון. לאחר עיון בדברים מסתבר, שמה שנאמר הוא, שתהיה נכונות לפינוי הדרגתי של נוכחותו של צה"ל באזור, בהתאם להתפתחות של מצב העדר הלוטמה, או מצב הפסקת האש שישורר בשטח למעשה.

ההודעה הזאת היתה הודעה מעניינת מאוד ומעודדת. כי החזר כה גם העניין של החלטה 242. אם ישראל מודיעה שהיא מתנה את ההסכם הזה בהכרה בהחלטה 242. ברור שאין הדבר מכוון לא אל הדרוזים ולא אל הנוצרים ולא אל "אמל" ולא "חיוכאללה". אזכור החלטה 242 משמעה האחד והיחיד, אם יש היגיון בדברים, הוא שהדבר הזה מותנה גם בגורמים פלשתיניים הנמצאים בלבנון. ולא — אין שום טעם באזכור החלטה 242.

אני מקווה שהפרשנות הזאת היא אכן הנכונה, ושלא יאמר לנו שחלה כאן טעות. אני נאחז בפירוש הזה, שנראה הפירוש ההגיוני ביותר, כיוון שאין זו הפעם הראשונה שמדינת ישראל מגיעה להסכם עם אש"ף על הפסקת אש. אני יודע שכאשר הדברים יאמרו, חברי הליכוד, שזיכרונם הופך קצר יותר ויותר ככל שמתארכות השנים, יקפצו בוודאי ממקומם ויאמרו: מה פתאום? אבל אני רוצה להזכיר לכנסת שמלחמת לבנון, המכונה מלחמת "שלום הגליל", התחילה לאחר 11 חודשים שבהם לא נורתה יריית בוקה אחת אל עבר שטח ישראל, על-פי הסכם, שהושג בעקיפין על-ידי תיווך, בין ממשלת ישראל ובין אש"ף. הדבר נאמר על תקופה שבה היתה לאש"ף שליטה על דרום-לבנון וכמות לוחמים גדולה הרבה יותר ממה שיש לו היום, בכל זאת ההסכם כובד, הוא כובד על-ידי שני הצדדים. ולגליל היה שלום עד שממשלת ישראל הפרה את ההסכם. לכן מלחמת לבנון לא היתה מלחמת "שלום הגליל"; היא היתה מלחמת הפרת שלום הגליל.

ההסכם ההוא מלמד, שמעבר להערכות הדדיות, תהייה כאשר תהייה, ומעבר לנכונות לראות באש"ף נציג או שותף בדרך כזאת או אחרת, ישירה וגלויה או מוסווית, למשאומתן לקראת הסדר שלום עתידי, מסוגלת ממשלת ישראל, הפעם בעמדה או בתפיסה פרגמטית ראויה לשבח, להגיע להסדרים שהם לתועלת מדינת ישראל — ואינני מבקש את תועלתו של שום צד אחר אלא את תועלתה של מדינת ישראל; אגוצנטריות מוחלטת, מופגנת ומוצהרת, מצדי על-כל-פנים. אני מעוניין בשלומה ובכביטחונה של מדינת ישראל. אני מעוניין שאזרחים של מדינת ישראל לא ייפגעו, שלא יהיו לא הרג ולא הרס ולא צער ולא דמעות ולא דם.

ובכן, לפני יותר משנה, אדוני שר החוץ, העלתה מפלגתי הצעה כזאת, שאינה כוללת רק את הגבול הלבנוני, מתוך רצון לקדם תהליך של שלום, שאתה בפועל מנסה לקדמו כמיטב יכולתך. אם אני אומר שאינני מאמין בסיכויי המהלך הזה כל זמן שקיימת ממשלה הזאת, אין מטרת הדברים לבקר אותך אלא לבקר את אלה ששמים את רגליך וידך בסד ובנחשתיים.

אנחנו מצדנו עשינו צעד והלכנו אל מנהיגי השטחים, כולם תומכי אש"ף, כולם רואים באש"ף נציג כלבדי של העם הערבי הפלשתיני. באנו אתם בדברים והצענו להם תוכנית של שלוש נקודות שאמרה: הסדר של הבעיות בין ישראל למדינות ערב ופתרון הבעיה הפלשתינית אינם ניתנים להשגה אלא בדרך של משאומתן. ונקודה שנייה, המשאומתן צריך להתנהל בין

הצעה לסדר-היום: מצב החירום בדרום-אפריקה; ציון יום זכויות האדם הבין-לאומי

לנושא הקונקרט, הצעת נציגנו במועצת הביטחון בדיון על חידוש מנדט יוניפי"ל ב-15 בינואר היא חלק ממדיניותנו הקבועה לגבי אזור הביטחון בדרום-לבנון. מדיניות המבוססת על החלטת הממשלה מ-14 בינואר 1985. נציגנו באר"ם חזר בנאומו על העקרונות הללו, שאנו מעלים בפני כל הגורמים הנוגעים בדבר, מאז קיבלה הממשלה את החלטתה. בנאומו הוא הדגיש שהנושא נשאר אקטואלי.

לגופו של עניין, הדילמה שלנו בסוגיה זו ידועה היטב לחברי הכית. כל עוד אין גורם לבנוני המסוגל להבטיח שיישוכינו בצפון לא ייפגעו מפעולות איבה שמקורן בתחום לבנון, אנו נאלצים לממש זכות מוקנה זו בעצמנו.

השיקולים לגבי אזור הביטחון הם אפוא בעלי אופי פונקציונלי ולא גיאוגרפי. אזור הביטחון אינו עניין של שטח אלא עניין של מצב. אינו מעוניינים, כפי שכבר אמרתי, בשעל אחד של אדמת לבנון ובטיפה אחת של מימיה. איננו מתערבים בכל דרך שהיא במדיניות הפנימית שלה. מהלכינו הינם וימשיכו להיות מעוגנים בשיקולי ביטחון מצד אחד וברצון לשלום מצד שני.

אדוני היושב-ראש, אינני מתנגד שיחקים על הנושא הזה דיון בכנסת. זה נושא לגיטימי. אני מכבד את הדעות, ואני לא רואה שום סיבה להסיר זאת מסדר-היום או להעביר לוועדה.

היו"ר ד' בן-מאיר:

תודה, ובכן, יש הצעה אחת — לדון בנושא במליאה. מי בעד ההצעה הזאת — ירים את ידו.

ה צ ב ע

ההצעה לכלול את הנושא בסדר-היום של

הכנסת נתקבלה.

היו"ר ד' בן-מאיר:

אני קובע בזאת שהצעתו של חבר הכנסת אלעזר גרנות תידון במליאת הכנסת בהתאם לסדר-היום שייקבע.

## ז. מצב החירום בדרום-אפריקה; ציון יום זכויות האדם הבין-לאומי

של ריבונות. רק 56 מן המדינות מקיימות משטר דמוקרטי דו או רבי-מפלגתי. ואני כולל בין ה-56 גם משטרים בעייתיים, שעדיין קיים בהם איזון עדין מאוד בין שיטה דמוקרטית לשיטה קצת בלתי דמוקרטית. כמו טורקיה, שעדיין יש בה דרגה מסוימת של בקרה צבאית על משטרה, כמו מלטה, שבה הדמוקרטיה מודרכת והשוליים הנשארים לאופוזיציה הם מאוד צרים, ואת הדמוקרטיה הפיליפינית, אשר, לפי הערכתי, במאבק האיתן שלה למשטר חוקתי ראוי בודאי לברכה של כל פרלמנט דמוקרטי.

גם ב-56 המדינות הדמוקרטיות, או 53 פלוס שלוש, אינני בטוח שבכולן מתקיימים כל העקרונות של זכויות האדם והאזרח. יש לא אחת בעיות של מצב מלחמה ומצב חירום במדינה קסרקטין, ומצבי מעבר ובעיות של פלורליזם אחני, לאומי ואחר, סוגיות שמשפעות לא אחת את היחידות האוכלוסיות השונות של כל מדינה ומדינה, וגוררות עמן לא אחת גם צמצום של זכויות של עדה מול עדה, קבוצה מול קבוצה, דת מול דת.

אבל, בראייה של התפתחות היסטורית, אין ספק שמצב שבו יש בכל זאת 56 אומות דמוקרטיות, במצב שבו נראים

בדרכים אחרות, וגם זה נותן ודאי את אותותיו בארץ המפולגת הזאת.

אשר לישראל, אני חושב שיחסינו עם לבנון מושחתים על שישה עקרונות: 1. אנחנו חותרים לשלום מלא עם לבנון. אין לנו שום ציפייה אחרת מלבנון אלא לחיות עמה בשלום לאורך הגבול הבין-לאומי המוכר. גם אין בינינו סכסוכי גבולות.

2. ישראל הגיעה למסקנה, ישראל של היום וממשלת ישראל של היום, שאין לנו אמביציות פוליטיות לנהל את ענייני לבנון או להתערב בפוליטיקה הפנימית של לבנון. אין לנו אמביציות טריטוריאליות או מימיות בקשר לשטחה של לבנון, לנהרותיה וליובליה.

3. אנחנו חותרים להגיע להסכם עם הממשלה הלבנונית, שכן היא היחידה שיש לה לגיטימיות לעשות זאת.

4. כאשר מגיעים להסכמים, יש לכבד אותם. כידוע, יש בינינו לבין לבנון הסכם שנחתם כדת וכדין, שנערך בחסות האו"ם ואנחנו חתמנו עליו. ההסכם הזה עומד מבחינתנו, לפי דעתי, בתוקפו. לצערי הרב, החתימה הלבנונית לא מימשה את עצמה.

5. אם אנחנו חותרים להסכמים עם הממשלה, אנחנו חותרים בעת ובעונה אחת לחיות בשלום עם כל הגופים החיים בלבנון. אנחנו לא חותרים לשלום רק עם הנוצרים או רק עם השיעים או רק עם המוסלמים או רק עם הדרוזים או רק עם הפלשתינים. אנחנו רוצים לחיות עם לבנון כפי שהיא, על עממיה, קבוצותיה ועדותיה.

6. כאשר אנחנו לוחמים, איננו לוחמים בעמים, אנחנו לוחמים בטרוריסטים. איננו נאבקים עם דעות, אנחנו נאבקים עם אלימות. גם הפלשתינים המצויים בלבנון אינם בהכרח אויבנו. אכל כל מי שוחזו כנשק הטרור — אנחנו נשיב מלחמה שערה, בין שאלה שיעים, בין שאלה נוצרים ובין שאלה פלשתינים. אנחנו רוצים לחיות בשלום עם כל האנשים המוכנים לחיות בשלום. אנחנו ניאבק בכל האנשים המפירים את שלומנו אנו, אם בדרך של טרור ואם בדרך אחרת.

היו"ר ד' בן-מאיר:

אנו עוברים עכשיו לדיון סיעתי משולב בנושא מצב החירום בדרום-אפריקה. מאת חברי הכנסת תופיק טובי, ויקטור שם-טוב, יוסי שריר, מרדכי וירשובסקי, מיכאל איתן, מתתיהו פלד, גאולה כהן ושבח וייס, ובנושא: ציון יום זכויות האדם הבין-לאומי, מאת חברות הכנסת שולמית אלוני וגאולה כהן, וחברי הכנסת יאיר צבן ודוד ליבאי.

רשות הדיבור לראשון הנאמים, חבר הכנסת שבח וייס, ואחריו — לחברת הכנסת שולמית אלוני.

שבח וייס (המערך):

אדוני היושב-ראש, אדוני ממלא-מקום ראש הממשלה ושר החוץ, חברי הכנסת, השילוב בין שני הנושאים הוא שילוב טבעי, אף שהנושא הראשון, יום זכויות האדם, הוא רחב יותר.

היום מחולקת האנושות לכ-170 יחידות לאומיות. יש לנו היום מעט יותר מ-170 מדינות ריבוניות. אני משתמש במונח ריבוניות, אם כי מקובל להשתמש במונח עצמאות. לפי הערכתי, לא כל המדינות הריבוניות הן עצמאיות, גם לא כל המדינות הריבוניות הן אכן ריבוניות עד תום. יש דרגות שונות

4. יש לנו שם קהילה יהודית גדולה וחשובה.

אני קורא לממשלת ישראל, באמצעותך, אדוני שר החוץ:

א. להעמיד את הנושא הציוני-היהודי הזה בראש מעיינינו; לקרוא ליהדות דרום-אפריקה לצאת משם ולבוא לבאן; לא להחליף גולה בגולה; להשתחרר מתסביך פומפאי של חדות מגורים לרגלי הר געש. תסביך יהודי נורא שכל הניסיון ההיסטורי המר והנורא לא הצליח לשחרר אותו ממנו.

אני רוצה לומר על סמך ידיעה, שחלק גדול, גדול מאוד, מיהודי דרום-אפריקה נמנים עם הזרמים הליברליים שם, וגם הם קוראים לשינוי המשטר שם.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

— — —

שבח וייס (המערך):

הדברים קשורים במידה מסוימת.

ב. אני קורא לממשלתנו לעשות מאמץ — וזה מאמץ של שנים אחדות, הוא לא פשוט — לצמצם את יחסינו עד כדי ביטול יחסים כלכליים ואחרים עם משטרים שהם היפוכו הגמור של מורליות. אני אומר: לצמצם.

אבל, יש כאן עוד עניין אחד, וזו הערה גם לחברי, לפני שאני מסיים: צריך להסביר בצורה כלשהי, גלויה או אפילו דיסקרטית, גם לחברינו כאן בבית הזה, את המחיר ואת העלות של ניתוק היחסים האלה, עלימנת שגם הם יישאו בתוצאות הכלכליות של הניתוק הזה. יש לי חברים בבית הזה הממליצים שישראל לא תיצר נשק ולא תמכור נשק. אבל כאשר נסגר מפעל מסים בגלל אי-מכירת נשק, הם הראשונים שנוסעים אל הפועלים ומצטלמים אתם בהפגנות פופוליסטיות. נגד פיטורים שם. הם נהנים גם מהמורליות החיג כאן וכן הפופוליות הציונית הרובין-הודי הגלויה לתוצאות של ביטול הסכמים כאלה.

קריאה:

על אילו מפעלים אתה מדבר?

שבח וייס (המערך):

כל מיני מפעלים, ובכללם "סולתם".

אני אומר: יש מחיר, נשלם אולי את המחיר הזה. הוא מחיר גבוה. אבל לא ייתכן שכתוצאה מתשלום המחיר הכלכלי הזה, ייהנו הנאה נוספת אלה שהם ה"לובי הסוציאלי" חסר האחריות, ויש לובי כזה בבית הזה.

על כן, אדוני שר החוץ, אני קורא לך, גם כעניין זה, לנהל פנקס פתוח וגלוי שיפרט את כל התוצאות של ניהול מדיניות מורליסטית. אבל הכיוון צריך להיות כזה. אי-אפשר לעשות זאת בבת-אחת. אנחנו צריכים לחזור ולהיות "אור לגויים", גם אם זה ייקח כמה שנים, גם אם זה כרוך פה ושם בתהליך מסובך יותר של רפורמה ביחסים כלכליים. זה צריך להיות הכיוון של כלולו. לדעתי, הבית גם יכול להתאחד בכיוון הזה. כמובן, בלי צביעות. המשטר הדרום-אפריקני הוא משטר עריץ, נורא, ראוי לגינוי. אחד מני דברים בעולם הזה. תודה רבה.

היו"ר מ' כהן אבידב:

תודה לחבר הכנסת שבח וייס. רשות הדיבור לחברת הכנסת שולמית אלוני.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אדוני היושב-ראש, רבותי חברי הכנסת, לפני שבועיים הייתי במשך יומיים אורחת המפלגה הרדיקלית באיטליה.

סימנים ראשונים ולא בלתי חשובים של התפתחות ליברלית כלשהי בתוך ברית-המועצות — ואני רוצה לקוות שאכן זה יהיה הכיוון, לא רק לטובת יהודי ברית-המועצות אלא גם לטובת אוכלוסייתה — לא הייתי ממליץ על מצב רוח פסימי ועל איבוד אמון בדרכם של משטרים. שלצורך הדיון הזה אני אקרא להם ליברליים.

עכשיו הייתי רוצה לומר משהו על דרום-אפריקה. מדינה יהודית היא מדינה מוסרית. אם היא לא כזאת, היא חייבת לחתור למצב כזה. מדינה יהודית היא מדינה אנטי-גזענית, ואם היא לא כזאת, היא חייבת לחתור למצב כזה.

מאיר כהנא (תנועת כך):

מה עם חוק השבות, אדוני?

שבח וייס (המערך):

ברשותך, יש אפליה ויש אבחנה.

מדינה יהודית חייבת להיות מדינה אנושית. דרום-אפריקה, בעיקר בשנים האחרונות, אינה מוסרית. היא גזענית והיא בלתי אנושית כלפי חלק גדול מאוכלוסייתה. זהו המצב. היא לא היחידה. בדיון משולב צריך לומר זאת, משום שגם בבית הזה, כמו בכל פרלמנט דמוקרטי ובכל אומה דמוקרטית שיש בה זכות ביטוי, יש קבוצות אשר מביאות לידי ביטוי את היחס הדיכוי שלהן לבעיה הזאת. יש קבוצות שמוכנות לקבל עריצות אדומה כנאורות, ובחשבון נוקב צריך לומר את הדברים האלה במכלול שלהם. יש מדינות שבהן לבנים מדכאים לבנים. יש מדינות שבהן לבנים מדכאים לבנים משום שהם יהודים, וזה לא המצב בדרום-אפריקה. יש מדינות שבהן שחורים מדכאים שחורים, ונשארו מעט מדינות. למעשה רק דרום-אפריקה, שבהן לבנים מדכאים שחורים, והלבנים שמדכאים שחורים מבקשים להצר גם את מהלכם של אותם לבנים בתוך אותה מדינה שמתנגדים לדיכוי השחורים. יש פה שתי דרגות.

חברי חברי הכנסת, אדוני היושב-ראש, זה הצד המוסרי של הדיון. מדינת ישראל צריכה לחתור למדיניות-חוץ מורליסטית. אף שאין שום הוכחה שמדיניות חוץ מורליסטית בהכרח משתלמת. כעניין זה העולם הוא בחלקו פתלתול וציני, ומי שמתייצבים בראש מצד המורליות, כמו כמה מדינות במזרח-אירופה, הן מבלבלות בכל הפתלתוליות הבלתי מורליסטית שמאחורי הקלעים של הפוליטיקה הבין-לאומית. לרבות מסחר בנשק, למרות הכול. מדינת ישראל צריכה לחתור למדיניות מורליסטית.

קשרינו עם דרום-אפריקה הלכו והתהדקו בנסיבות האלה:

1. בעולם הדמוקרטי המערבי של אז היתה מקובלת הנורמה שלא להחזים את דרום-אפריקה. זאת היתה הנורמה כאשר אנחנו קשרנו אתה קשרים הדוקים יותר, כי השינוי שיש היום במערב, ובראשו ארצות-הברית, הוא שינוי שאירע בשנים האחרונות.

2. אנחנו קיוונו גם אז, שקשרים בין מדינות דמוקרטיות לבין דרום-אפריקה ישיפיעו גם על ההנהגה הלבנה של דרום-אפריקה, בכיוון של שינוי המשטר שלהם לכיוון יותר נאור. היתה פעם גם מדיניות מוצהרת של זהירות מחרס. שמא זה יחריף את הקיצוניות של הלבנים הקיצוניים.

3. היו לנו אינטרסים כלכליים, ומרחב הברירות שלנו בתחום האינטרסים הכלכליים איננו גדול דיו כדי שלא נביא אותם בחשבון, וצריך לומר זאת גם בדיון הזה.

אצלנו? אנחנו שומעים על טוהר העם וטוהר הגזע 1987. אנחנו שומעים על עם בחירה, שיש לו זכויות יתר על-פני כל עם אחר וכולם שם קולקטיב.

נניח, ואני כבר מניחה, לכל השיטה הרומנטית של ערך האדם וזכות האדם וגאונות האדם ועקרון "האדם נולד בצלם". נניח לכל אלה. אנחנו עם בחירה שאין כמוהו, וכמעט כל היהודים הם אינשטיינים, אם כי אינשטיין לא היה נחשב פה יהודי. אבל, רבותי, נניח לכל הרעיונות הנהדרים על ערך האדם ושוויון האדם, בדבר אחד כל בני האדם שווים: כאשר משפילים אותם, כאשר רודפים אותם, הם יודעים להזיק. כל אדם יכול להדליק בגפרורים את הגורן ולהעלות באש מוסדות ולזרוק פצצות. כל אדם יכול להזיק, אם מונעים ממנו את הכבוד האנושי שהוא ראוי לו.

לא במקרה אומרת ההכרזה לכל באי עולם, ש"הכרת חיוני הוא שזכויות האדם מהינן מוגנות בכוח שלטוני של החוק, שלא יא האדם אנוס כמפלט אחרון להשליך את יתבו על מידה בעריצות ובדיכוי". האם אנחנו לוחמים בעריצות ובדיכוי, בבית ומחוץ לבית? יושבים פה חברים שזוכרים איך לא רצו לתת לטימרמן להיכנס לבית הזה, מפני שלא רצו לקלקל את היחסים שלנו עם הקולונלים המושחתים והרוצחים של ארגנטינה, ושלחו שליחים, עיתונאים נחמדים, שיהללו וישבחו אותם, כי הם קנו מאתנו נשק.

ומה אנחנו עושים — איזה צידוק משפיל — עם יהדות דרום-אפריקה, כדי להצדיק את עוד הצדיק שם? האם פרקטיקה זה יצליח? האם בעולם שלנו עוד אפשר כך לדכא אנשים?

אדוני היושב-ראש, אני מפנה את תשומת-לבך לכן, שכאשר נערך הדיון על דרום-אפריקה, השגתי הצהרה של חברי כנסת מכל המפלגות, בהם בנימין בן-אליעזר, מנחם הכהן, זבולון המר, יאיר צבן, חייקה גרוסמן, אהרן נתמייאס, אהוד אולמרט, נאווה ארד, דן מרידור, גאולה כהן, אברהם ורדיגר, רפי אדיר, יוסי שריר, שלמית אלון, עדי אמוראי, עבד-אלוהב דראושה, מרדכי ורשובסקי, אהרן הראל, שבח רייס, שרה דורון, מתי פלד, אברהם שפירא, מנחם פרוש ויצחק ארצי, בהצהרה זו יש גינוי של הכנסת האחת-עשרה, עם כל הארגונים היהודיים בעולם אשר פנו אלינו כעניין הזה, ובסולידריות עם ועד הנציגים בדרום-אפריקה. נאמר בה: "בהתבסס על ערכים של המוסר היהודי, תוך אימוץ הויתורן ההיסטורי של עם שנפל בכל הדורות קורבן לרדיפות אנטישמיות, קוראת הכנסת לממשלת דרום-אפריקה להסתלק ממדיניות האפרטהייד: להעניק זכויות שוות והזדמנויות שוות לכל האזרחים בלי הבדל צבע וגזע; לשחרר את כל אסירי המצפון במדינה".

וזו קריאה שכל חלקי הבית חתומים עליה. היא מכוננת לדרום-אפריקה. אני חושבת שהיא טובה, אני חושבת שהיא אינה מספקת, אני חושבת שהיא צריכה להיות מלווה בקריאה לממשלת ישראל לצמצן ולנזק את כל הקשרים האפשריים עם מדינה זו, כל עוד היא איננה יושבת לדיון על שנינויה ועל תיקונה.

אבל מה אנחנו עושים מבית? מה קורה בתקציב? מה קורה במדינת ישראל לאדם שאין לו פטרונו? של מפלגת שלטון? מה קורה היום במדינת ישראל, שאין בה חוק ואין בה רימונים של כוח? מדינה שבה אנחנו, חברי כנסת, הרוצים להיאבק על חוק וצדק, פונים לכג"ץ? נקש הוא רוצח ושודד דרכים — היום הוא איננו מסתובב חופשי מפני שאנחנו, חברי הכנסת והממשלה, לא יכולנו למנוע זאת מכאן והיינו צריכים ללכת לכג"ץ.

מפלגה שיש לה ייצוג הן בפרלמנט האיתלקי והן בקהיליה האירופית ובפרלמנט האירופי. זוהי מפלגה ערה, ידועה, בראשה עומד פומפלה, ידיד גדול של ישראל. היא לוחמת למען זכויות האדם, למען זכויות המיעוטים. בניגוד למפלגות רבות אחרות בזירה הימית-זכונית והאירופית, רואה מפלגה זו בישראל ערך חשוב, והיא ידידת ישראל. זו המפלגה היחידה באירופה הלא-יהודית, שערכה כ-1 בדצמבר האחרון הפגנות ב-20 בירות למען שחרור יהודי בריית-המועצות. אין זה מקרה, כלל, שאביטל שצ'רנסקי היא אחת מחתמאליה ששלחו ברכות וחתמו על גילוי הערכה למפלגה זו.

באחד משני הערכים שהייתי שם, הלכתי עם חברת הפרלמנט — הן האירופי והן האיתלקי — לקהילה היהודית. שם הכירו אותה, את פעילותה. דרך אנב, חשוב לדעת שבמדינה קתולית כמו איטליה, המפלגה הזאת הצליחה להביא להנהגת נישואין וגירושין אזרחיים ולהפסקת היריון חוקית. והיא לוחמת נגד מעצרי-שווא. והנה, אנחנו באנו אל הקהילה היהודית והכירו אותה. כי כולם התניעבו יחד אתם כמאבק למען יהדות בריית-המועצות ולמען ישראל. והיא הרשתה לעצמה לומר לקהל היהודי הנכבד שם בקהילה: רבותי, מדוע כאשר אנחנו לוחמים למען היהודים אתם כולכם מתייצבים? מדוע כאשר יצאנו בהפגנת ענק למען "סולידריות", כולכם נעלמתם? מדוע כמסע הצעום שערכנו למען המלחמה ברעב — והמפלגה הקטנה הזאת גייסה כתקופה קצרה למעלה ממיליארד דולר למען הרעבים — אתם לא הייתם? היתה דממה. אבל לי היה קל לענות. אמרתי שבכל הנושאים היהודיים הקהילה היהודית מתייצבת בקהילה, ובכל הנושאים האחרים, הם אזרחי איטליה וכל אחד מהם פועל באזרח. אבל הנה, כאן, בישראל, אנחנו לוחמים למען חירויות האדם. למען שוויון האדם, נגד משטרים טוטליטריים.

כאשר אמרתי שם, בקהילה היהודית באיטליה: "אנחנו", לא כל כך שיקרתי, אבל "אנחנו" זה לא כל "אנחנו". ויש בבית הזה חלק שלוחם אומנם למען ערכים אלה. אבל ההישגים שלנו בתחום המאבק האוניברסלי למען האדם כאשר הוא אדם, למען כבוד האדם וזכויותיו, בארץ הזאת אינם הישגים של ממש. המאבק הזה למען האדם כאשר הוא אדם, למען כבוד האדם וזכויותיו, אינו מופיע אפילו בשיעורי הדמוקרטיה. האם בשיעורי הדמוקרטיה מלמדים על ערך האדם ועל הזכות להיות שונה, או שמא מדובר על קבוצות אתניות סגורות ועל דריקיום ביחד? *separate but equal* אמר לי שר החינוך והתרבות. ובחייש הזכרתי לי שזו היתה סמכת הגזענים באלבמה, אמר לי: גם אני יכול להגיד עליך כל מיני דברים.

איפה האדם כאשר הוא אדם? אם במדינת ישראל יכולה מורה להביא ללא כושה משטרה לכיתה ג' כדי לחפש בתיקים כאשר אבדו לה עשרה שקלים, היא לא יודעת מהו דמוקרטיה ומה זה זכויות האדם. אם ראש חברה גדולה ש סופרמרקטים שאיננו רוצה לנקות בשבת, ובחייש להורות שלא יצאו אף קונה או קונה מן החנות, לאחר ששילמו, בלי שיחפשו בכליהם, פירוש הדבר שלא יודעים אצלנו מהו כבוד האדם ומהו ערך האדם. וצריך היה עורך-הדיון רחובלום לטלפן לאיש החשוב ההוא מהתנועה החשובה והדמוקרטית, כדי להסביר לו שזהו מעשה שלא ייעשה.

אנחנו בקהות-חופשים מוחלטת. אני גאה להיות יהודי והוא גאה להיות ערבי והכל אתי, סגור, לכוד. אדם נולד מה שהוא. אני שמחה בתרבות שלי, אני מפיקה ממנה את מירב העושר האינטלקטואלי, אם ניתן הדבר. וחייבת להיות ורימה. אבל

אני אומרת שאנחנו במצוקה. עד כה, בשל אי-חלוקה של מערכת המשפט, בשל אופיו של בית-המשפט העליון, ובשל אותה מידה של נעגועים להיות צודקים, שמרנו על כבודם — עד כה היה בית-המשפט הגבוה לצדק הכתובת היחידה שירענו ששם אורח ימצא חוק וצדק. היום יש ססמה, שצדק כלל איננו חשוב. להיות צודק זה דבר נורא. צריך רק להיות חכם. העולם התחתון תמיד ידע להפריד בין חוכמה לבין צדק. אבל מה קורה עכשיו? — חמישים רבנים, שופטים, יוצאים כתביעה שלא לקבל את פסק הבג"ץ.

אבנר חי שאקי (הסיעה הדתית-לאומית):  
זה לא מדויק. אני ברכת את זה, זה לא נכון. זו עלילה. הם דיינים ושופטים ממדרגה ראשונה. הם מעולם לא יצאו נגד הבג"ץ. הם דרשו שהגיוור יהיה כהלכה. זו תביעה לגיטימית. מאיר כהנא (תנועת כך):  
כל הכבוד להם. יש מצפון סוף סוף.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):  
היה פסק-דין. במדינה שאין בה חוקה, אתה יכול לעשות אחרי זה "overruling" באמצעות חוק. איך יכול שלא להתייחס — — —

אבנר חי שאקי (הסיעה הדתית-לאומית):  
הם דורשים גיוור כהלכה. זו זכותם הלגיטימית, ואיש לא ישלול אותה מהם.

מנחם פרוש (אגודת ישראל):  
חברת הכנסת אלוני, אני רוצה לשאול אותך איך את, עבריינית העוברת על חוקי הכנסת בסידור נישואין — — —

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):  
הלוואי שיכולתי לסדר נישואין. כל מה שאני עושה זה חורים, וזה משהו. אבל אמרת את שלך לפרוטוקול. אתה שמח ואני שמתה, כי אתה עושה לי פרסום, וזה פרסום טוב בשבילך.

היו"ר מ' כהן אבידב:

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):  
עכשיו כבר נתנו היתר, ופה היתה פרובוקציה, אז מה אני יכולה לעשות? לא אני הזמנתי את זה.

היום גם המוסד הזה עומד בפני סכנה. משרד המשפטים מתפורר. מה אנחנו עושים כדי להדק את החישובים כאן, לא למען ממשלה שתחלק את ההון הציבורי, לא למען לובי זה או אחר וגילדה זו או אחרת, אלא למען האדם החי בישראל?

שימו לב: אנגליה היא מדינה ריבונית מאוד רבות של שנים. בחקופה הזאת יש לה בעיה של מיעוטים שהגיעו לשם, ונוצר מתח. באנגליה זו, עם המסורת הדמוקרטית העמוקה שלה, כשהיא יודעת שיש דברים שהם בכחינת לא ייעשו — מחוץ חשש של פגיעה במיעוטים שהגיעו לשם, עומדים להכין היום את חוק זכויות האדם.

בקנדה, עם המסורת העמוקה שלה של ה-common law ושל ה-equity, עם המסורת העצומה שלה של זכויות האדם, כאשר התחילה להתנגשות בין הצופתים לבין האנגלים, הם הבינו שמוכרחים לרסן את השלטון ולרסן את הרוכ ואת מי שהוכח כידור, למען הגנה על האדם, היחיד והמיעוט.

אנחנו החברה האחת והיחידה שהאדם כאדם לא נחשב בה, שהאזרח כאזרח לא נחשב בה. חזרתי ואמרתי: התבוננו בתעודות הלידה שלכם ושל ילדיכם. לא כתוב שם ישראלי.

החקירה המשטרתית בעניין הדבר הנורא של סילוף ערכי משפט, כאשר שני ראשי הממשלה נתנו כיסוי, לחלופין, ואמרו שהם לא רוצים להיות נתונים לדיקטטורה של החוק, על מה שקרה כשב"כ — — —

שבח וייס (המערך):  
הם לא אמרו את זה.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):  
אחד אמר, סליחה.

שבח וייס (המערך):  
הגיע הזמן שתבחיני.

ממלא-מקום ראש הממשלה ושר החוץ ש' פרס:  
איש לא אמר זאת.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):  
אחד אמר שהוא לא רוצה דיקטטורה של החוק, והשני אמר שאלה בעיות של ביטחון. ובכל זאת היתה חקירה — — —

שבח וייס (המערך):  
אז מה יש?

ממלא-מקום ראש הממשלה ושר החוץ ש' פרס:  
חברת הכנסת אלוני, השיקול הביטחוני מעוגן בחוק.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):  
אם הוא אומנם ביטחוני. תחת השטח של הביטחון אחם מסתירים הרבה מאוד זוהמה.

ממלא-מקום ראש הממשלה ושר החוץ ש' פרס:  
אם הוא ביטחוני או לא — לא את קובעת, את לא שופטת, עליונה. היתה ועדה חקירה, ואל תשימי בפניו דברים שלא אמרנו אפילו פעם אחת בחיינו.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):  
אדוני ממלא-מקום ראש הממשלה ושר החוץ, החקירה היתה רק לאחר שהיתה פנייה — — —

ממלא-מקום ראש הממשלה ושר החוץ ש' פרס:  
זה מפחיד אותי שאת עושה שימוש כזה לרעה, את מטיפה מוסר כולם ומדברת כך.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):  
אני לא מטיפה מוסר בכלל. איזה מוסר? למי יש פה להטיף מוסר? מי רגיש למוסר? עובדה, החקירה היתה לאחר שהיתה פנייה לבג"ץ.

ממלא-מקום ראש הממשלה ושר החוץ ש' פרס:  
זה לא נכון. היתה חקירה קודם.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):  
אני מנסה לחסוך לעצמנו את כל הביזיון — עם כל התנינויות וכל מה שקרה שם, ואיך צריך היה לפעול כדי שאותם עורכי-דין לא יישארו שם, וכדי שאותו אדם שקיווה שהוא יהיה ראש המוסד לא יהיה שם. אתה רוצה שנחזור על זה? אני חושבת שאין זמן לכך.

מתתיהו פלד (הרשימה המתקדמת לשלום):  
עכשיו הוא מוכר את הסודות שלו תמורת כסף.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):  
זה חלק מהמוסר.

— מצב החירום בדרום-אפריקה; ציון יום זכויות האדם הבין-לאומי; מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת —

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):  
אני רוצה לסיים ולומר: רבותי חברי הכנסת — — —

מאיר כהנא (תנועת כך):  
מי מפריע לה?

היו"ר מ' כהן אבידב:  
אני מבקש לא להפריע לה, חבר הכנסת כהנא.

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):  
העם העברי חזר למולדתו, וכמי שתוזר למולדתו יש לו זכות וחובה לרפטיאציה לארצו, וכל עוד העמים מחולקים למדינות — כל מדינה יש לה חוקי הגירה משלה. אך משעה שאדם נמצא בארצו והוא אזרח בה, אסור שתהיה אפליה בין אדם לאדם וחייב להיות קוד לראש הממשלה ולשר החינוך, למורה ולתלמיד ולחבר הכנסת על חירויות יסוד של האדם שלא ניתנות להפקעה. במקום שיש פגיעה בבני האדם, כדאי שנוכח שכל פגוע יכול להצית את האש הנוראה והמוקיה.

היו"ר מ' כהן אבידב:  
תודה לחברת הכנסת שולמית אלוני.

מצוינת רק השייכות האתנית הדתית, כי אני עם נבחר, גזע עליון. וכך גם בפלילים, במרשם הפלילי.

אבנר חי שאקי (הסיעה הדתית-לאומית):  
גזע עליון זה לא מושג יהודי. למה לך לסלף את האמת? האם ראתה את זה באיזה מקום? איפה ראתה את זה?

שולמית אלוני (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):  
אתה בחרתנו — — —

אבנר חי שאקי (הסיעה הדתית-לאומית):  
עם נבחר זה דבר אחד, הוא נבחר לחובות ולא לזכויות ולהשתלטות — — —

מאיר כהנא (תנועת כך):  
זה לא גזע עליון, משקרת גסה.

היו"ר מ' כהן אבידב:  
חברי הכנסת, שמענו מספיק קריאות ביניים, כעת אני מבקש לא לקרוא עוד קריאות ביניים, כי חברת הכנסת אלוני צריכה לסיים את דבריה.

## ח. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

שעה, שהחזירה הוועדה לענייני ביקורת המדינה לקריאה שנייה ולקריאה שלישית.

היו"ר מ' כהן אבידב:  
תודה לסגנית מזכיר הכנסת.

היו"ר מ' כהן אבידב:  
הודעה למזכיר הכנסת.

סגנית מזכיר הכנסת ש' כרם:  
ברשות היושב-ראש, הנני מתכבדת להודיע, כי היום הונחה על שולחן הכנסת הצעת חוק מבקר המדינה (הוראת

## ט. מצב החירום בדרום-אפריקה; ציון יום זכויות האדם הבין-לאומי

מדינה שהיום היא המייצגת את הגזענות, אני חושב שיחסים אלה טעונים מבחינתה של ישראל מתח מוסרי רב, שיש לו אופי היסטורי.

בחולדות המדינות עמדה כל מדינה, כך או אחרת, במבחן של בחירה בין אינטרס כלכלי לבין מוסר, בין אינטרס של רגע לבין אינטרס היסטורי. אביא דוגמה מבריטניה הגדולה בשנות ה-30, לפני מלחמת העולם השנייה, שהיתה מעצמה, אולי לא 'עולמית', אבל מעצמה מובילה באירופה. היא היתה ערובה לקיום הבטחון הקולקטיבי, לקיום התחייבויות של מעצמות גדולות כלפי מדינות קטנות, לשמירה על ההסדר הקולקטיבי של השלום. המבחן המוסרי של בריטניה הגדולה באותה תקופה היתה מינכן, מינכן של הבגידה הגדולה — הפקרת בעל-ברית קטן, כפי ששאלו בלונדון בעצמות: מי הם הצ'כים והסודטים, מי מכיר אותם כלל? וצ'מברליין חשב אז שהוא מציל את השלום על-ידי הפקרת צ'כוסלובקיה. אני חושב שההיסטוריון שיכחן בעתיד את הירידה במעמדה של אנגליה כמעצמה אירופית יראה במינכן, אחת הנקודות העיקריות של ההידרדרות שלה.

משהו דומה קרה לברית-המועצות בתקופת הסכם "מולוטוב-ריבנטרופ", עם משפט הרייכסטג של דמיטרוב, עם פרסום "הספר החום" שהיה פרובוקציה נאצית נוראה, וזאת עוד לפני המלחמה לפני השואה — כאשר תנועה קומוניסטית, שעמדה בראש המאבק נגד הפאשיזם ונגד הנאציזם, הידרדרה עד לחיצת ידיים בין ריבנטרופ למולוטוב, פעולה שנחפסה כבגידה מוסרית, וכחשכון היסטורי מוטעה.

היו"ר מ' כהן אבידב:  
חברי הכנסת, אנחנו פותחים בדיון. ברצוני רק למסור, שתהר הכנסת שאקרא בשמו והוא לא יהיה באולם, לא יעזרו שום הצטרפויות — אני לא אתן לו את רשות הדיבור.

עוד משהו, חברי הכנסת: יש כמה סיעות שטרם נתנו את שמות הנואמים. אם אני אחלוף על הסיעה, לא אתן לה את הזכות לדבר.

ראשון פותח את הדיון חבר הכנסת ויקטור שם-טוב.

ויקטור שם-טוב (מ"ם):  
אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, בדיון הזה על יחסי ישראל דרום-אפריקה מלווה אותי הרגשה כבדה, צער, ואני כטוב שוכים מאזרחי מדינת ישראל שותפים לצער זה. אני מצטער על שבנושא זה של יחסי ישראל-דרום-אפריקה לא נשמע מיושלים קול אחד ברור, חד-משמעי, קול של הסכמה לאומית רחבה ביותר.

לכן, אני רוצה לפתוח את דברי בהדגשת דבר שלדעתי חייב להיות משותף לכל אזרחי מדינת ישראל — העובדה שיחסי ישראל עם דרום-אפריקה, מדינת האפרטהייד הגזעני, אינם יכולים להיראות כבעיה רגילה של יחסי החוץ של מדינת ישראל, המושתתים על בסיס של עקרון האוניברסליות, שלפיו כל מדינה יכולה לקיים יחסים עם כל מדינה אחרת למרות השוני במשטרים. אני חושב שיחסי ישראל-דרום-אפריקה הם מיוחדים במינם, מפני שמדובר ביחסים של מדינה שהעם היהודי הקים לעצמו בדור שהיה הקורבן של הגזענות עם

אני רוצה להזכיר לחברי הכנסת מתנועת החירות שאז, בשנים 1933 — 1934, הם לא רק דרשו חרם אלא התנגדו אפילו לטרנספר, להעברת רכוש של יהודים לארץ-ישראל. מפני שרצו חרם טוטלי. אבל היום, לצערי הרב, אני שומע את שגיריני לשעבר בפרטוריה, חבר תנועת החירות, מסתייג בצורה זו או אחרת כריאיון לטלוויזיה מהצטרפות ישראל לסנקציות של כל המדינות התופשיות נגד דרום-אפריקה.

האם אנחנו יכולים לתבוע מכל העולם להטיל חרם על גזענות כאשר היא מכוונת נגדנו, ולא להצטרף לסנקציות כאשר הגזענות מכוונת נגד עם אומלל אחר — אותה גזענות אידיאולוגית? הוזה המוסר היהודי? האין פה דו-דבריות? האין פה חשבון כפול? הוזה היא מדינת היהודים המוסרית והאנושית, שידירי חבר הכנסת שבח חייב דובר עליה לפני רגע?

למה אנחנו חייבים להצטרף לסנקציות רק לאחר שמאיימים עלינו מהקונגרס ומהסנט האמריקני, שיסיקו לגבינו מסקנות? אנחנו היינו צריכים להוביל את העולם למחשבה על סנקציות נגד דרום-אפריקה הגזענית, כיאה למדינת היהודים, ולא לחכות ללחץ האמריקני.

לפי החוק האמריקני, שנתקבל בסנט ובבית-הנבחרים ב-1 באפריל בשנה, חייב הממשל לדווח לסנט ולבית-הנבחרים מי הן המדינות המקבלות סיוע אמריקני ומקיימות עם דרום-אפריקה קשרים של אספקת נשק וטכנולוגיה צבאית או קשרים מסחריים ואחרים.

אנו נראים היום נאלצים בגלל החוק האמריקני ולחוצים עלי-ידיו להצטרף לסנקציות שהעולם התרבותי כולו מטיל על דרום-אפריקה; אנחנו העדפנו, לצערי הרב, את ההיבט המסחרי של העניין ואת היגרורנו אחרי מדינות אחרות על פני היותנו ראשונים ומובילים בעניין זה.

אדוני היושב-ראש, אומר משפט אחד בלבד על יהדות דרום-אפריקה, וכזה אסיים. ראיתי בטלוויזיה דוברים שייצגו 100 צעירים מדרום-אפריקה שעלו לישראל, לא מפני שהם בורחים ממשטר האפרטהייד אלא מפני שהם ציונים ופה מקומם. כך אמרה הבחורה שהתראיינה, כששאלו אותה מה היא חושבת על היחס של ישראל לדרום-אפריקה ולאפרטהייד: אני מתביישת שאנחנו מקיימים יחסים עם המשטר הזה.

אייאפשר להגיד לי שכל יהדות דרום-אפריקה רוצה מאתנו שיתוף פעולה עם דרום-אפריקה. יש שם מחלוקת. ואם יש דבר, אדוני היושב-ראש, שהבית הזה צריך לומר לאחינו היהודים בדרום-אפריקה, הרי אנחנו צריכים לומר להם שמשטר האפרטהייד נחרץ דינו ליפול, הוא לא יוכל לחיות, הוא ימות. ייעשה אז חשבון נורא של עם מדוכא עם האדם הלבן, המדכא, הגזען. יהודי דרום-אפריקה, הפתרון שלכם הוא הפתרון הציוני. עלו מהר לישראל, ויחד ניאבק נגד המשטר הזדוני הזה, כיהודים וככני אדם בעלי מצפון. את זאת אנחנו צריכים לומר להם.

אדוני היושב-ראש, אני מצטרף בהחלט לנוסח שהגישא חברת הכנסת שולמית אלוני לסיכום הדיון בנושא הזה.

היו"ר מ' כהן אבידב:

תודה לחבר הכנסת ויקטור שם-טוב. רשות הדיבור לחברת הכנסת מרים גלזר-תעסה, ואחריה — לחבר כנסת מטעם התחיה ששמו עדיין לא נמסר לנשיאות.

מרים גלזר-תעסה (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, בקשר ליום זכויות האדם, כדאי שנזכיר לעצמנו, שיום זה חייב להיות יום חשבון, וחלילה אם יהיה בגדר יום זיכרון.

עובדה היא, ששתי מדינות אלה — ברית-המועצות ואנגליה — לא עמדו במבחן מוסרי זה ושילמו את המחיר של המלחמה בתנאים הקשים ביותר.

חברי הכנסת, גם מדינת ישראל, מדינת העם היהודי, קורבן הגזענות עומדת היום בפני מבחן מוסרי דומה ואף חמור יותר: כיצד מתנהגים יהודים במדינתם כאשר מתגלים ניגוד או סתירה מרומים או אמיתיים בין תועלת לבין מוסר, בין אינטרס כלכלי לבין ערכים של צדק, בין פרגמטיזם וחשבון של רגע לבין עיקרון של סולידריות אנושית עם עם שחור של עבדים, הנמצא במשטר של דיכוי שלא היה כמותו. זהו מבחנה של מדינת ישראל. האם אנחנו יכולים להעדיף אינטרס כלכלי — ואני עוד אוכיח שגם האינטרס הכלכלי כבר איננו תופס — אל מול ערכי מוסר של שלילת הגזענות, של שוויון הערך של כל יצורי אנוש וזכותם להיות שווים, של סולידריות אנושית בין עמים; אנחנו, כעם יהודי?

אני מצטער מאוד על שחבר הכנסת שבח וייס איננו כאולם. בדרך כלל, כשהוא מופיע כאן, הוא מדבר בנימוח מוסריות ואנושיות. כיצד יכול היה הוא מעל הבמה הזאת, בדיון זה, לומר שהמשטר בדרום-אפריקה הוא כמו משטרים רבים אחרים? אני יודע שיש הרבה מדינות שיש בהן אפליה, שיש בהן פגיעה בכבוד האזרח, פגיעה בחופש התנועה של האזרחים ובחופש היציאה של האזרחים, אבל דרום-אפריקה היא היורש האידיאולוגי הבולט ביותר של הגזענות הנאצית.

מאיר כהנא (תנועת כך):

מה עם סטלין? אתה תמכת בו.

שבח וייס (המערך):

הוא כבר מת.

מאיר כהנא (תנועת כך):

הוא תמך בו והוא עדיין לא התנצל.

היו"ר מ' כהן אבידב:

חבר הכנסת כהנא, אני מבקש.

ויקטור שם-טוב (מפ"ם):

חברי הכנסת, אילו משטר האפרטהייד, שכולנו מגנים אותו, היה בבחינת תכסיס, בבחינת הסדר זמני בדרום-אפריקה, בבחינת עניין שהלבנים בדרום-אפריקה מציגים אותו כשעתי-חירות עד שהיה תעבור; לו היה מדובר פה במצב שבו האדם הלבן בדרום-אפריקה מתגונן בפני תוקפנות של האדם השחור, הייתי אומר: יש לדרום-אפריקה צרות והיא צריכה להסתדר אתן. אבל עניין האפרטהייד מעוגן באידיאולוגיה הנאצית הגסה ביותר, שבני האדם אינם שווים, שהגזע הלבן הוא נזע עליון, שהגזע השחור הוא נחות והוא לא ראוי לזכויות האזרח. האם יכולה מדינת ישראל לדבר על המשטר הזה כעל אחד מני רבים?

אדוני היושב-ראש, אני יודע שכולנו מתחרים בגינוי מש-טר האפרטהייד. אינני אדם דתי, אבל אני אומר: ברוך השם, עוד לא שמעתי אזרח אחד אצלנו האומר שמשטר האפרטהייד הוא משטר טוב. כולם מגנים אותו. אבל המסקנה המתבקשת היא, שאחיה לא יכול להיות נגד משטר האפרטהייד ולשתף אתו פעולה ולקיים אתו יחסים נורמליים, כאילו שום דבר לא קורה. מתבקשות מסקנות הלכה למעשה לגבי המשטר הזה.

אני רוצה להזכיר לבית, שבשנת 1933, כאשר עלה היטלר לשלטון, דרש העם היהודי מהעולם כולו, שלא להסתפק בסנקציות על גרמניה הנאצית אלא להטיל חרם טוטלי של כל העולם התרבותי על המדינה הגזענית.

עכשיו נשאלת השאלה — והיא צריכה להישאל בפומבי יותר מאשר כאן — איך אפשר לשמר שפה בלי מורים ואין יווצרו מורים כשאין בית-ספר שמלמד עברית, וודאי לא סמינר למורים? אם כן, כל התעלול הזה של השלטונות הסובייטיים בא להפוך את לימוד השפה העברית לעבירה על החוק, וכך הם לא יודקו לכל הסלסולים האלה כדי להפיל אותם.

יוסף ביגון, ייתכן בהחלט שיחדשו את העבירה שלו לא בגלל דבר זה או דבר אחר אלא בגלל לימוד השפה העברית בפרהסיה, כי הוא עבר על החוק, אם יש חידוש רטרואקטיבי שכוה שמענו שאין מהירים כל כך לשחרר אותו, מה גם ששחררו 40 אסירים, ואותו לא כללו ברשימה. יוסף ביגון נושא את לימוד השפה העברית בבית-המועצות על כחפיו.

אני רוצה להעלות על נס את זליציונוק, שאומנם שוחרר, אבל אמר שאם לא ייתנו לו היתר עלייה, הוא ימשיך ללמד עברית בפרהסיה.

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, על מה אנחנו מדברים כשאנחנו אומרים: זכויות האדם? ודאי שאני נגד המשטר בדרום-אפריקה. אבל כואו נכחן את המשטר שאין מדברים עליו כל כך הרבה בעולם — שם יש אפליה במלוא מובן המלה, אפליה מכוונת, ועכשיו תהיה אפליה גם בחוק. זאת אומרת מסביב לחוק.

מעל דוכן זה אני רוצה לצאת בבקשה — כשם שיש באו"ם ועדות מיוחדות לאלה שנעלמו בארגנטינה ויש ועדה לזכויות האדם של הפלשתינים ויש ועדה מיוחדת לזכויות האדם בעניין האפרטהייד, אני מבקשת מעל דוכן זה, ששר החוץ וממלא-מקום ראש הממשלה, בחוקף חפקידו כשר החוץ, והשרים המצויים בנושאים אלה או קרובים אליהם יעשו את כל הפעילות הדרושה עם השגריר שלנו באו"ם כדי שזה ידאג שתקום ועדה לזכויות האדם בנושא יהודי ברית-המועצות. זה לא פחות חמור ולא פחות אנושי מכל הנושאים האחרים של זכויות האדם, שלגביהם קמו ועדות באו"ם.

ועכשיו אני רוצה לדרוש מעל דוכן זה את זכויות האדם פה במדינת ישראל, ואדבר על נושא רגיש ואולי אפילו מעליב ופוגע. לפני כ־40 שנה היתה עלייה גדולה לארץ-ישראל, ובעלייה הזאת היו עולים רבים מאוד מחימן. לפי ממצאי ועדה מסוימת, נעדרים 22 ילדים. ולפי עדות הורים חסרים 500 ילדים. למרות כל ההבטחות — גם של שר החוץ וממלא-מקום ראש הממשלה בהיותו ראש הממשלה, לאחר תוכנית "מבט שני", כאשר אמר שתוקם ועדת חקירה בנושא הזה — טרם הוקמה ועדת חקירה. כשם זכויות האזרחים של מדינת ישראל, אני באה ומבקשת להקים ועדת חקירה שתחקור את העניין בצורה גלויה ותיתן תשובה לאותן 500 משפחות שעד היום לא השלימו עם העדר בניהן ובנותיהן. כולנו נקבל את הממצאים, ואולי עליידי עצם הדיעה יבוא מרפא לסבל הנורא הנמשך 40 שנה. ניתנה הבטחה — וזה לא עניין פוליטי, זה לא עניין מפלגתי, זה עניין פוליטיקה, בחברה ובחיים התרבותיים. יום זכויות האדם לתבוע את זכויות ההורים ואת זכויות הילדים, שיעדו בדיוק מי הם הוריהם, אם הדבר עדיין אפשרי.

בשתי קריאות אלה אני רוצה לסיים, אדוני היושב-ראש: קריאה להקמת ועדה באו"ם לזכויות האדם בנושא יהודי ברית-המועצות וקריאה להקמת ועדת חקירה לגילויים של ילדי חימן הנעדרים, שטוענים כי הם 500 במספר.

אני חושבת שלא אטעה אם אומר, שהמקורות שלנו היו בין הראשונים להכיר בזכויותיו של הפרט, של האדם באשר הוא אדם, במאמר: "אדם נברא בצלם". הפירושים שניתנו לכך אחרי-כך הם עניין אחר.

לכן, ככנסת ישראל, כמדינת ישראל חובה עלינו ועל כל אדם בישראל לבחון את נושא זכויות הפרט, את נושא זכויות האדם, כיהודים. אני חושבת שאנחנו היינו בין הראשונים שכיתאו את הדבר: "כשבילי נברא העולם", גם הזכות, גם החובה, גם האחריות. הפרט והעולם.

ברשותכם, אני רוצה להתרכז בארץ אחת, שיש לה, כמוכן, נגיעה לארצות נוספות, כגון אלה שהזכירו קודמי, אבל אפרטהייד לא חייב להיות מושחת דווקא על צבע, אלא לעתים הוא קיים בגלל הכדלי אמונה ודת. אני רומזת כבר במבוא לדברי, שבכוונתי לדבר על ברית-המועצות, ורק על הדברים שקרו לאחרונה, כי הדברים האחרים כבר ידועים, ואולי אפילו נדושים.

אדבר על השבועות האחרונים בלבד. בטקס שהתקיים אתמול בכנסת, לאימון של מסורבי עליה ואסירי ציון בברית-המועצות, ריגשו אותי ביותר שני אנשים: האם שלא ראתה את בתה כ־14 שנה ואת נכדיה איננה מכירה כלל, והילד ארתור שהופרד מאביו ולא ראה אותו כשנתיים ימים. וכל זה למה? מפני שהם יהודים, זו סלקציה.

אחת התקנות החדשות מודיעה, שהיתרי יציאה או היתרי עלייה יהיו על סמך איחוד משפחות. התשובה של ממשלת ישראל וכנסת ישראל צריכה להיות, שהעם היהודי כולו הוא משפחה אחת, ואין צורך למסור שם של משהו על-מנת שמישהו יוכל לקבל היתר עלייה או היתר יציאה לארץ-ישראל. אין איחוד משפחות, וזהו משפחה אחת, והתקנה הזאת באה להגביל יציאתם של יהודים מברית-המועצות. אני מקווה שממשלת ישראל תגיב פומבית על התקנות האלה.

תקנה שנייה באה על-מנת להפיל אנשים לפי סעיף מסוים בחוק — אלה שיעסקו בלימוד השפה העברית. שמענו בימים האחרונים שיש תקנה שדק אדם הפועל בסמכות וברשות של השלטונות יורשה ללמד שפה, כלומר, אם עד היום לימדו עברית — אפשר לומר במחתרת — והפילו את האנשים ותבעו אותם למשפט כאשר שתלו אצלם סמים או טמנו להם אקדה בחדרם, הרי ממחר או ממחרתיים יהיה מעוגן בחוק שאסור להם ללמד בלי רשות, ואין יוסמכו מורים לעברית אם השפה העברית אינה נלמדת בבתי-ספר והיא איננה, היא אינה קיימת?

המפליא והמרגיז אינו בכך שהעולם החופשי צריך לומר את הדבר הזה לברית-המועצות, אלא שבחוקה שלה ובתיקונים מ־1977 כתוב, אני מתרגמת: אזרחים של ברית-המועצות שווים לפני החוק, כלי אפליה של לאום, שפה ונטייה לדת, ושוויון הזכויות של אזרחי ברית-המועצות יהיה ככל התחומים, בכלכלה, בפוליטיקה, בחברה ובחיים התרבותיים.

היו"ר מ' כהן אבידב: לא ידעתי שאת יודעת רוסית, חברת הכנסת מרים גלזר-העסה.

מרים גלזר-העסה (הליכוד): אני מתרגמת מאנגלית.

בסעיף 36 כתוב באופן מיוחד, בעניין השפה, שמיעוטים יכולים לשמר את שפתם ואת תרבותם בתוך הישפות האחרות.

לי כרטיס נסיעה לשם החזרתי אותו ואמרתי שרגלי לא תדרוך על אדמת דרום-אפריקה.

אבל מעבר לזה, אני כאדם יכולה לומר כן ולא, מותר ואסור, לבוא לארץ או לא לבוא לארץ, לנהל אתה יחסים או לא. כעם, הבעיה הרבה יותר מורכבת. יש זכויות של אדם ויש גם זכויות של עם לחיות, לא רק זכויות של אדם לחיות, זכויות של עם לחיות, גם המוסר האנושי בין אדם לאדם אינו יכול להיות חד וחלק, וזו הטעות שאנחנו עושים. אנחנו לוקחים קטגוריה מוסרית הנוגעת ליחסים שבין אדם לאדם ומחילים אותה על היחסים שבין מדינה למדינה.

גם משה רבנו, שאמר "לא תרצח" כנורמה שבין אדם לחברו, רצח, הרג את המצרי, כשהרברים נגעו לכני עמו. הדברים אינם פשוטים.

גם בקשר לזה יש אצלנו צביעות איומה, גם בתוך הבית, במדינה, מצד אלה המנופלים נמרצות בדגל זכויות האדם ומאשימים במחנות שהם מדינת ישראל. צריך לקרוא מה כתב הבג"ץ על המחזה "אפרים חוזר לעבא": כולם הוקיעו פה אחד את השנאה העצמית, את ההאשמות העצמיות, את הוצאת הדיבה על העם הזה, על הממשלה ועל הצבא, כמדבאי זכויות האדם וככנייהשוואה אפילו למשטר הנאצי. זאת אומרת, השקר והצביעות של אותם אנשים שמנפנים בדגל זכויות האדם נגד הממשלה והמדינה כשהיא עושה גם שיקול של חיים למדינה הזאת ולעם הזה.

יש דברים שאי-אפשר לסכם אותם. כל סיכום כזה יעשה עוול לכל עניין שאותו סיכמת. יש דברים שצריך לדון בהם על רקע המקום והזמן. גם אי-אפשר לעשות השוואות בין רע אחד לרע אחר. נכון, ברית-המועצות היא היום מדינה טוטליטרית המרכיאת זכויות האדם, וגם שם יש לנו היום משא-ומתן, שאם ננהל אותו בצורה נכונה וטובה, אנחנו חושבים שיהיה בכך כדי לעזור להצלת אחינו משם ולהבאתם לישראל. יש דברים שבהם ברית-המועצות גרועה הרבה יותר ממשטר האפרטהייד. משטר האפרטהייד, לדוגמה, לא אוסר על הכושים ללמוד את לשונם, תרבותם ודתם; עם זאת, יש דברים שהם הרבה יותר זוויעתיים בדרום-אפריקה.

אנחנו מסכמים כל דיון וגם את הדיון הזה נצטרך לסכם. זה מסוג הדיונים שכל אחד צריך לומר בו את ה"אני מאמין" שלו. גם את ה"אני מאשים" שלו. כלי סיכומים.

היו"ר מ' כהן אבידב:

תודה לחברת הכנסת גאולה כהן. רשות הדיבור לחבר הכנסת אבנר חי שאקי, ואחריו — לחבר הכנסת מאיר וילנר.

אבנר חי שאקי (הסיעה הרחית-לאומית):

אדוני היושב-ראש, אדוני ממלא-מקום ראש הממשלה ושר החוץ, חברי הכנסת, המסע אל השלמות המוסרית והאנושית הוא, לפי תפיסת היהדות, מסע נצחי. מדינת ישראל השתתה את עצמאותה ואת ההכרזה על עצמאותה כראש ובראשונה על חזונו של נביא ישראל, חזון שהוא התגלמות מושלמת של האידיאלים המוסריים, האנושיים, החברתיים והלאומיים הנעלים ביותר, ובמרכזם מעמדו של האדם, כל אדם באשר הוא אדם, כנזר הבריאה; ערך האדם, שהוא לעולם מטרה ולעולם לא אמצעי למטרה; כבוד האדם ושוויון האדם, ללא כל אפליה שהיא מטעמי גזע, צבע, לאום, מוצא, עדה וכולי.

בעיני, הדבר העיקרי שחסר, לצער, עד לרגע זה בדיון היום הוא הנכונות לומר, שמדינת ישראל יכולה לראות את

היו"ר מ' כהן אבידב:

תודה רבה לחברת הכנסת מרים גלזר-תעסה. רשות הדיבור לחברת הכנסת גאולה כהן, ואחריו — לחבר הכנסת אבנר חי שאקי.

אני מבקש מחברי הכנסת להקפיד על הזמן.

גאולה כהן (התחיה):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, מאחר שכבר נשאתי את הדברים בדיון הקודם, אני רוצה להעיר רק כמה הערות בנוגע לנושא הזה שנקרא: יום זכויות האדם.

יש הרבה מאוד הטעיות, והייתי אומרת שיש גם הרבה צביעות סביב הנושא הזה של זכויות האדם. כידוע, אצלנו, האדם נברא תחילה, ואם צריך היה אחר כך לתקן את דרכיו, הרי זה מפני שאדם לבדו, בלי חוכות ורק עם זכויות, אינו יכול לקבל גם את הזכויות שלו. לא די לדבר על זכויות האדם, צריך גם לדבר על חוכות האדם. לכן לאחר שנברא האדם וקלקל בנ-עדרו, צריך היה לעשות ברית חדשה, והיהודי, אברהם אבינו, צריך היה גם לחשוב על החוכות של האדם.

אני לא חושבת שהיתה אי-פעם תקופה שדיברו בה כל-יך הרבה על זכויות האדם כמו בדורנו. ובכל זאת גם בדורנו יש רמיסה אכזרית מאוד של זכויות האדם, ובגלוי.

יש פסוק אחד בברית בין הבתרים שחמיד מרגש אותי במיוחד. כבר אמרתי זאת הרבה פעמים גם פה, כשדיברתי על ארץ-ישראל השלמה — ולגבי ארץ-ישראל השלמה לא נגמרת בגבולות הפסיים-גיאוגרפיים שלה — שלא נוכל להיות ראויים לה אם לא תהיה לנו שלמות מוסרית. הפסוק שאלינו אני מתכוונת הוא הפסוק שנאמר לאברהם על-ידי הקב"ה: "ודור רביעי ישובו הנה" — זאת אומרת, עד אז לא ייכנסו בני ישראל לארץ כנען ולא ישובו מגלותם — "כי לא שלם עון האמרי". מה פירוש "כי לא שלם עון האמרי"? האמרי, שאני רוצה להוריש אותו מפניכם ואתם צריכים להחליף אותו ולבוא במקומו. הוא עדיין לא כל-יך חוטא, הוא עדיין אינו בעל עוונות כה כבדים, שבגללם הוא כבר ראוי לכך שאוריש אותו מפניכם.

אני חושבת שזה אחד הדברים הנפלאים ביותר שיש בתרבות שלנו, והפסוק המרגש ביותר מבחינה מוסרית. אני לא חושבת שיש עם, אומה ולשון, שיש אצלו משפט נפלא כזה. ומהי המסקנה? — אם תלכו בעקבותיו ואם תעשו כמעשה האמרי, גם לכם לא תגיע הארץ הזאת.

הווי אומר, הקב"ה עצמו קשור בנומרות המוסריות שאותן הוא הטיל על האדם, והוא לא יכול להתנהג אלא על-פי אותן נורמות. האם הקב"ה לא יכול להוריש מייד את האמרי מפני בני ישראל? — לא, כי לא שלם עון האמרי.

אני מרגישה את הדבר הזה, כשאנחנו דנים היום בהתייחסות נורמטיבית בהקשרים מדיניים, כדי לומר שאין לנו אם נשכח את הנורמה, אין לנו אם נשכח את השיקול המוסרי, ודווקא כשאנחנו מדברים בקטגוריות מדיניות.

אמרתי שהרבה מאוד צביעות מתקשרת, גם אצלנו, למושג של זכויות האדם. הזכירו כאן את ברית-המועצות, ולא ארחיב עליה את הדיבור — אין היום עוד עם אחד כעולם, או חלק של עם, שאינו נרדף, כאדם או כיהודי, כמו היהודים בכרית-המועצות.

אני האחרונה שאלמד זכות על משטר האפרטהייד — וכבר הזכרתי במקום הזה שמעולם לא נסעתי לשם, וגם כשהיה

לכן, ביום זה אני, כיהודי וכישראלי, גאה גאוה כפולה ומכופלת. לכן כואב הדבר לשמוע, דווקא כאן, ביקורת גדולה כביכול על עצמנו.

אני רוצה לגעת בעיקר, הנקודה הראשונה העומדת היום לגנדי עינינו היא דרום-אפריקה. מי בישראל, אחראי ורציני, הלך ותמך באפרטהייד או הלך ושיבח את ממשלת דרום-אפריקה על מדיניותה זו? אני יודע, אני עוקב ורואה שממשלות ישראל, ממשלת ישראל הנוכחית והכנסת הזאת הביעו דעתן החד-משמעית בדבר סלידתן העמוקה מן האפליה של השחורים. אנחנו מקווים מאוד שמדיניות זו תבוטל לאט לאט, לטובתה של דרום-אפריקה ולטובת העולם כולו.

אִי־אפשר שלא לומר בהקשר זה שני דברים שאותם אִי־אפשר לשכוח. ראשית, ברית-המועצות ביחסה ליהודים עושה מעשים שאינם נופלים בחומרתם מהיחס של ממשלת דרום-אפריקה אל שחוריה. ממשלות ברית-המועצות לא פסקו, מאז הקמת המשטר הקומוניסטי ועד היום, להתייחס אל היהודים שם כאל אזרחים מסוג ב', ולהתייחס אל הציונות כאל תופעה חולה. כאל תופעה גזענית כביכול, שנית, ברית-המועצות היא שניצחה על המלאכה הכוזבת של הצגת הציונות כגזענות, וממילא של הצגת ישראל, תוחלתה ותמציתה של הציונות, כמייצגת גזענות כביכול.

לכן, חייבים אנו קודם כול לגנות את היחס השלילי של ברית-המועצות ליהודיה, את פגיעתה בזכות היסוד לתנועה, בזכות היסוד של יהודים שם לצאת ממנה. מעצור מאוד לשמוע מה אמר לאחרונה דסמונד טוטו, במקומות שונים קראתי דברים בקשר להתבטאות שלו. בדקתי את הדבר בדק היטב ומצאתי, שאכן, למרבה הצער, נאמרו על־ידי דברים על היהדות, דברים שטוב היה להם שלא ייאמרו. אין צורך לתקוף את היהודים כדי להצדיק את טיעוניהם של השחורים, הכושים, לזכותם כבני אדם. אני קורא לו, אם אומנם אמר דברים אלה, להתנצל בפני העם היהודי. העם היהודי הוא שלימד את דסמונד טוטו ואת כל לוחמי החירות בעולם חירות מה הוא, כבוד אדם מה הוא, ערך אדם מה הוא, שוויון אדם מה הוא.

צר לי שחברת הכנסת שולמית אלוני הלכה ולא מצאה לנכון להישאר כדי לשמוע דברי תשובה על התקפתה את היהדות. היא העמידה כביכול את ה"אתה בחרתנו" כעיקרון המתנגד לזכויות האדם, או לשוויון בני האדם. אי לה לכורות זו של חברת הכנסת שולמית אלוני. זה רק מוכיח שהאויב מספר אחד שלנו הוא הבורות וחוסר הידע. אילו מצאה זמן להקדיש ללימוד המקורות היהודיים מתוך יחס של כבוד וחביבה, היתה למדה לדעת שבנבחרות היהודית אין זכר לעליונות פיסית, אין זכר לעליונות שלטונית, לעליונות מסוג כלשהו, שנמנית עם הדברים הפסולים שאנו מגנים. זאת נבחרות לשם חובות יתר. עם ישראל נבחר לחובות יתר, כדי להוביל את העולם כולו בדרך המוסר; כדי להוביל את העולם כולו בדרך אהבת האדם ואהבת הוולד.

לכן, כיצד אפשר לבוא ולקחת פסוק נפלא זה, או תפיסה נפלאה זו של "אתה בחרתנו", ולהעמיד אותה, להבדיל מילוני הבדלות, ליד הגזעניות למיניהן, שהיהדות ותורת ישראל שללו ושוללים אותן בכל עומק לבן ותפסתן?

גם התפיסה המסוכנת, כאילו חוק השבות יש בו מן האפליה, טעות היא שאין כמותה. כל מה שיש בחוק השבות זה מימוש הזכות ההיסטורית של עם גולה לחזור אל ארצו, של עם מגורש לחזור אל הארץ שממנה גורש. הרי הרפטריאציה האמיתית, ואגב, למדו אותה מאתנו הצרפתים והגרמנים —

היום הזה כיום חגה שלה. מפני שבין מדינות העולם, בין המדינות המערביות הנאורות, ובין הנאורות ביותר שבהן, אינני רואה, אינני מכיר ואינני שומע מדינה שבה זכויות האדם נשמרות טוב יותר מאשר במדינת ישראל. בהתחשב בהיותה מדינה מוקפת אויבים, מדינה נרדפת עד צוואר מיום קומה, בתחום הזכויות של המיעוטים בישראל, אין מיעוט בעולם הזוכה לשכמותן. אין לשום ציבור בעולם, הכפוף למשטר צבאי, אותן זכויות שצה"ל מעניק לערביי יהודה, שומרון וחבל-עזה.

מאיר כהנא (תנועת כך):  
אנחנו מטורפים.

אבנר חי שאקי (הסיעה הדתית-לאומית):

אני חולק כאן, ואני רוצה לומר לך, חבר הכנסת כהנא, שאני משתבח בזה שבחירות ישראל אין זכר לאפלייתו של אדם בשל היותו שונה.

מאיר כהנא (תנועת כך):

אבל זה לא אדם. הוא אויב. זה שונא.

אבנר חי שאקי (הסיעה הדתית-לאומית):

ההתייחסות שלנו אל תושבי יהודה, שומרון ועזה היא מופת לעצמנו ומופת לעולם כולו. כאשר מדובר על זכויות האדם ועל מגילת זכויות האדם, חשוב שאנחנו, הישראלים, נשתבח בכך שהיהדות ותורת ישראל הן שהעניקו לעולם את הממד הרוחני האמיתי הזה של כבוד אדם, אין עוד הכרזה, בין ההכרזות שהעולם קיבל מיום היותו, היכולה להתקרב ולהשתוות אל הקריאה "בצלם אלוהים ברא את האדם": "ותחסרהו מעט מאלוהים". המחלוקת המופלאת בין בן-עזאי לרבי עקיבא, איזהו הפסוק הגדול ביותר בתורת ישראל, איזהו הכלל הגדול בתורת ישראל, אם "ואהבת לרעך כמוך" או "זה ספר תולדת אדם ביום ברא אלוהים אדם בדמות אלהים ברא אותו", יש בה כדי ללמדנו היכן נולד, לראשונה בתולדות עולם ואדם, רעיון ערך-האדם ושוויון-האדם, באשר הוא אדם.

מאיר כהנא (תנועת כך):

— — —

היו"ר מ' כהן אבידב:

חבר הכנסת כהנא, פעם אחת, פעמיים, שלוש, אבל אני לא אסבול יותר. אתה היחיד כאן, אין פה הרכה חברי כנסת, ואתה קורא כל הזמן קריאות.

מאיר כהנא (תנועת כך):

זה מילוף — — — קשה לי לשבת כאן כאשר אני שומע את הסילוף הזה.

היו"ר מ' כהן אבידב:

חבר הכנסת כהנא, אני מבקש ממך לא להפרע עוד.

אבנר חי שאקי (הסיעה הדתית-לאומית):

גדולתו של הפסוק הנפלא הזה היא בכך, שבין לרבי עקיבא ובין לבן-עזאי אהבת-האדם והאהבת-הרע נתפסות כנשמת אפה של ישראל. נאמר, "ברא את האדם", כך שכל מגילות זכויות האדם, כל מגילת זכויות האדם של האומות המאוחדות, כל האמנות הבין-לאומיות שנחתמו מאז, אם האמנה האירופית של זכויות האדם, אם המהפכות הגדולות של ארצות-הברית והמהפכה של ברית-המועצות, ולפתח החלקים הטובים שבה, שלמרבית הצער לעולם לא מומשו — כל אלה הם פרי האמונה והתפיסה היהודית בדבר מעמדו המרכזי של האדם כהוויה וקדושת חייו וחירותיו.

אתם הבאתם לכך שגם במערב, בצרפת וגם בארצות-הברית התחילו לדבר על ברית של מצורעים, על ברית של טמאים, מנוודים ומזרחנים. השאלה היא: למה אתם עושים את זה? עוד אניד כמה מלים על כך.

שיתוף הפעולה החמור ביותר בין ישראל לדרום-אפריקה הוא בתחום הצבאי, בכלל זה בתחום האטומי. מה שאצטט זה ידע ממקורות חוץ. כידוע, מקורות החוץ הם הנאמנים ביותר. כיוון שכל דבר שפורסם שם והוכחש בישראל, אחר-כך גם ממשלת ישראל נאלצה להודות בו. ולא אזכיר לא את אירן ולא את ה"קונטראס" ולא אלה דברים אחרים.

ה"ניוורוק" פרסם בחודש שעבר ידיעה, ולפיה ערך שר הביטחון של ישראל ביקור חשאי בדרום-אפריקה, כדי להודיע לממשלת האפרטהייד כי ישראל תיאלץ "להוריד פרופיל" כספקית הנשק וכיועצת צבאית לדרום-אפריקה. זאת אומרת, ישראל תמשיך בכל הקשרים, אבל יש לטשטש זאת במקצת כלפי חוץ. ישראל היא ספקית הנשק העיקרית לדרום-אפריקה. יש גם פטנטים ישראלים. הם מייצרים לפי דגמים ישראלים נשק ממשחמשים בו להשמדת אלפי שחורים בדרום-אפריקה ובנמיביה.

היום פורסם דוח של ועדת הנשיאות בארצות-הברית על דרום-אפריקה. הדוח הוגש למזכיר המדינה שולץ. נאמר בו, ואני מצטט לפי הפרסומים בעיתון "הארץ" וגם בעיתונים אחרים: "אחוז ניכר מן הסחורות המיוצרות בדרום-אפריקה עובר עיבוד מחדש או אריזה מחדשת בישראל ולאחר מכן מיוצא דרכה — דרך ישראל — לארצות-הברית ולמדינות השוק האירופי המשותף בלי לשלם מכס". מה זאת אומרת? אנחנו לא רק מספקים להם נשק, לא רק עוורים להם במלחמה הכוזבת והגזענית נגד השחורים בדרום-אפריקה ובנמיביה, אלא אנחנו מרמים גם את בעלי הברית של ממשלת ישראל על-ידי זה שאנחנו מייצאים סחורות מדרום-אפריקה. היות שרוב המדינות בעולם מחרימות את דרום-אפריקה, אנחנו מסירים את התווית שכחוב בה Made in South Africa וכותבים על תווית הייצור: Made in Israel. עד כדי כך מגיעה השותפות.

הודות לישראל ובתמיכה אמריקנית, נעשתה דרום-אפריקה, לפי הדין-יחשכון הזה, למדינה העשירית בעולם מבחינת התעשייה הצבאית. כתוב בדין-יחשכון, שלוא העזרה הישירה של גורמי חוץ, ובייחוד של ישראל, לא היתה תעשיית הנשק בדרום-אפריקה מקבלת מעמד זה.

הדין-יחשכון של הוועדה האמריקנית, שמינה הנשיא, גם דורש מישראל להפסיק לייצא לדרום-אפריקה טכנולוגיה ומוצרים צבאיים קריטיים. זהו המצב.

אפשר להשוות את תמונת המצב הזאת עם ההתנהגות של אילי נשק אמריקנים שבזמן מלחמת העולם השנייה, בשל בצע כסף ומתוך תקווה שגרמניה הנאצית תשמיד את ברית-המועצות, שלחו בזמן המלחמה נשק אמריקני לגרמניה הנאצית.

ומה מסתתר מאחורי זה? אני עוד אדבר על החירוצים, אבל מהי הסיבה האמיתית?

היור' מ' כהן אבידב: עם כל הרצון הטוב, לא יישאר לך הרבה זמן לומר זאת. אתה עדיין במסגרת הזמן.

מאיר וילנר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון): בכנס של האינטרנציונל הסוציאליסטי, שהתקיים בסוף שנות ה-50 באפריקה, אמרה הגברת גולדה מאיר בשם מדינת

מצאתי חוק בגרמניה ובצרפת המתקרב במשהו לחוק השבות, אבל זה, כמובן, יחסי. פה מדובר ב-100 — 150 שנה. ופה בהרבה פחות, בגרמנים שעזבו את גרמניה והחזירו אותם לגרמניה, וצרפתים שהלכו לאלג'יריה וקיבלו זכויות לחזור לצרפת, ואילו כאן מדובר בשיבת ציון. בעם גולה שמחזיר את בניו. מכאן גם המושג שבות. אין אתה יכול לשוב אם לא היית אי-פעם כאן, אתה או אבותיך או אבות אבותיך.

לכן אני רואה ביום זה יום חג למוסר היהודי, כי אני רואה בו ניצחון התפיסה היהודית של כבוד האדם, ניצחון התפיסה של צלם האדם שנברא בצלם האלוהים. עם ישראל ומדינת ישראל, הזקוקה כמו כל מדינה נאורה לחיקונים בלתי פוסקים בתחומים שונים, יכולים, זכאים וחייבים להתגאות ולהשתבח בזכויות האדם שמהן נהנים תושבי ישראל, ובהגנה עליהם, בחקיקה, במגילת העצמאות ובאותה הצעת חוק זכויות האדם שאני מקווה שתגיע אי-פעם לסיומה — יש לגביה מחלוקת אידיאולוגית, אבל היא תבוא כוודאי להכרעה.

זכאים אנו היום לגנות מצד אחד את המשטר בכרית-המועצות, את המשטרים במדינות ערב, ששם היהודי הוא אזרח נקלה, מסוג ב', ואת האפרטהייד כחופעה, ועם זאת להכריז קבל עולם, שאנו גאים בכך שהמיעוטים בישראל — מוסלמי, דרוזי ונוצרי — זוכים ליחס כבוד ששום מיעוט בעולם, לא לפנים ולא היום, לא זכה לשכמותו. זוהי גדולתה של ישראל, והתגו הוא תגה שלה.

היור' מ' כהן אבידב:

תודה לחבר הכנסת שאקי. רשות הדיבור לחבר הכנסת מאיר וילנר, ואחריו — לחבר הכנסת עבר-אלוהב דראושה; אם הוא לא יהיה — לחבר הכנסת עוזי לנדאו.

מאיר וילנר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, בתחילת הדברים אני רוצה להביע מחאה על כך שערכבו שני נושאים. כמה חברי כנסת מסיעות שונות הגישו בשעתם הצעות לסדר-היום כדבר משטר האפרטהייד בדרום-אפריקה ויחסי ישראל לדרום-אפריקה. ובכנסת הוחלט לקיים על זה דיון. איך מתקשר הנושא הזה עם נושא אחר לגמרי, הפוך ממנו, עם מגילת זכויות האדם? זה סילוף של הנושא וניסיון לטשטש את הנושא, ובסוף דברי עוד אומר על כך כמה דברים.

המשטר בדרום-אפריקה הוא משטר גזעני רשמי, מוכר, חוקתי, אידיאולוגי, פוליטי, פרקטי. אין היום מדינה כזאת בעולם.

עוזי לנדאו (הליכוד):

יש יותר גרועות ממנה.

מאיר וילנר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

אפשר רק להשוות זאת להמשך התורה הגזענית של גרמניה הנאצית. מדינת ישראל, שבה חיים עד היום לא מעטים מקורבנות הנאציזם, היא המדינה המקיימת יותר מכל מדינה אחרת בעולם קשרי כלכלה, "תרבות" ועבא עם משטר האפרטהייד הגזעני והרצחני בדרום-אפריקה.

אתמול כתב בעיתון "דבר" העיתונאי אשר מגיב, שהדבר מעורר בחילה; סותר את המוסר האנושי האלמנטרי ומהווה סתירה לתודעה ההיסטורית היהודית. במיוחד נוכח קורות העם היהודי כדור האחרון. בצדק הוא אמר: איך אתם יכולים לחיות כמוסר כפול כזה? איך אתם דורשים מהאחרים צדק, מוסר, ואתם הידיים הקרובים ביותר, המסייעים המרחיקים-לכת ביותר למשטר הדיכוי הרצחני והגזעני בדרום-אפריקה?

היו"ר מ' כהן אבידב:  
אני מבקש לסיים.

מאיר וילנר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):  
פתאום הצנזור מוחק לנו משפט כזה.

היו"ר מ' כהן אבידב:  
אני מצטער, אם הצנזור מחק, אני לא אתן לך לומר את זה מעל הבמה.

מאיר וילנר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):  
אתה יכול למחוק.

היו"ר מ' כהן אבידב:  
אני לא יכול למחוק. אני מצטער, עם כל הכבוד. אני מבקש ממך לרדת.

מאיר וילנר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):  
אני לא אקרא את המשפט.

צידלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):  
הוא לא קורא את המשפט.

היו"ר מ' כהן אבידב:  
אני מבקש ממך לא להתערב בוויכוח בנין לבין מר וילנר. זה לא נוגע לך. אל תתערב בנושא זה. אין לך זכות להתערב.

מאיר וילנר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):  
אני רוצה רק למחות על הצנזורה הפוסלת משפטים שאין להם כל קשר לא עם צבא ולא עם ביטחון.

היו"ר מ' כהן אבידב:  
רשות הדיבור לחבר הכנסת עוזי לנדאו. ואחריו — לחבר הכנסת דב בן-מאיר.

עוזי לנדאו (הליכוד):  
ארוני היושב-ראש. נגסט נכבדה, אני מצטרף כמובן ליחסי חברי הכנסת שחתמו על גילוי הרעת, על הצעת ההחלטה שחברת הכנסת אלוני קראה כאן בתחילת הדיון. אני עושה זאת לא רק בשל המדיניות הפורמלית של מדינת ישראל, אלא ככל אזור מאורחיה, ככל אדם החש בלבו, כי הגזענות היא תופעה שעל ישראל כמדינה ועל כל אחד מאתנו, כיהודי, לדחות, לשלול ולנגות אותה מעל כל במה אפשרית.

אבל, הדיון היום אינו מסתכם רק בסוגיה הזאת, אלא מתרחב לשאלה: האם על מדינת ישראל לא רק לחמוק בסנקציות, אלא, כפי שהציעו כמה דוברים, גם להוביל את המאבק בעולם נגד דרום-אפריקה? נגד הצעה זו אני מבקש לצאת כאן.

יש מי ששוקלים ומנתחים את המדיניות שלנו כלפי דרום-אפריקה על-פי אמת המידה של הצדק, ויש מי שעושים זאת משיקולים של צורך. אלה הבאים וטוענים בשם הצדק אומרים בצדק, שדרום-אפריקה היא מדינה גזענית, מדינה לא דמוקרטית, מדינה פאשיסטית, מדינה המשליכה אנשים לבתי-כלא ללא משפט. על כן יש לנקוט נגדה סנקציות, יש לנתק קשרים, לצמצם קשרים כלכליים, לצמצם קשרי תרבות וספורט, לא לסחור אתה. דרום-אפריקה — יוק.

אבל, בזמן שחוגים אלה מבקשים להינתק מדרום-אפריקה, הם גם מבקשים להדק את הקשרים של מדינת ישראל עם הגרועות שבמדינות. וברית-המועצות היא מן הגרועות שבהן. היא מדינה משטרה גרועה לאין ערוך מזה שברום-אפריקה, והיא כוודאי פחות דמוקרטית ממנה. חבר

ישראל, שהיא מציעה בשם מדינת ישראל לתת לישראל את הפעילות במדינות אפריקה, מפני שישראל יכולה לשרת באופן הטוב ביותר את האינטרסים של העולם התופשי נגד ההתפשטות הסובייטית.

אפילו הקונגרס האמריקני החליט על סנקציות נגד דרום-אפריקה. עכשיו התעורר הנושא בישראל, מפני שלפי החלטת הקונגרס, מדינה שתמשיך לקשור קשרים כלכליים וצבאיים עם דרום-אפריקה, עלולה לצאת נפסדת מבחינת הסיוע האמריקני. אבל, שום מצפון לא התעורר, שום מוסר. אתם מדברים על זכויות האדם, אבל אתם הגורם העיקרי שעוזר למשטר הרומס את זכויות האדם. הרי אתם עצמכם רומסים את זכויות האדם. ריכרו פה שאנחנו דמוקרטים. הרי כל יום יורים, פוצעים והורגים בגדה וברצועה. זהו שלטון קולוניאלי, גזעני ומדכא חמור ביותר. זה קורה יום יום. לא אפרט את הדברים האחרים.

אתם מדברים. מצד אחד על איחוד משפחות, ומצד שני אינכם נותנים לבעל זמן אשה בשכם או בחברון לחזור אליה. הבעל, אם יצא לכמה יום לחוץ-לארץ, לא נותנים לו לחזור. כמה משפחות קרועות יש פה? ואנחנו דורשים איחוד משפחות...

מיכאל איתן (הליכוד):  
כאן נותנים לכל הפחות לצאת.

מאיר וילנר (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):  
אני כבר לא מדבר על דברים אחרים שאתם עושים.

מהו הנימוק למדיניותכם כלפי דרום-אפריקה? הנימוק הוא, שאם לא נספק נשק לדרום-אפריקה, מה יהיה על התעשייה הצבאית? לא יהיה יצוא של נשק, והרי הנשק הוא היצוא העיקרי. וכך תהיה אבטלה. יש לזה פתרון. הפתרון הוא לעבור לייצור למטרות אחרות ואזרחיות. במסגרת מדיניות של שלום אפשר למצוא שווקים לתוצרת אפילו בארצות ערב ובארצות הסוציאליסטיות.

הנימוק, שעושים זאת בשל היהודים הגרים שם — זה צחוק ממש. אתם גם משמיצים את יהודי דרום-אפריקה, המתנגדים למשטר האפרטהייד ומבקרים אתכם, על-ידי ההכללה שאתם מחילים עליהם.

בסוף דברי אני רוצה לומר, שמשטר האפרטהייד נידון לכליה. אפילו האמריקנים מחפשים את דרכם אל המשטר הבא, הדמוקרטי, העצמאי, שר החוץ האמריקני, שולץ, נפגש בארצות-הברית עם נשיא הקונגרס הלאומי האפריקני, טמבר. עכשיו מציינים 75 שנים לקונגרס הזה. תובעים את שחרור העצירים הפוליטיים בדרום-אפריקה, ובראשם את מנהיג הרוח השחור, נלסון מנדלה.

אנחנו יודעים שגם המדיניות הישראלית הרשמית לגבי ארצות אחרות אינה מוסרית. אנחנו שולחים לרודחני ה"קונטראס" בניקרגואה נשק; אנחנו שולחים נשק לכנופיות הרוצחות באפגניסטן, נשק שמשחמשים בו נגד הטמילים בסרי-לנקה, ונשק לדרום-אפריקה נגד מוזמביק ואנגולה. וכן למשטר הרצחני בצ'ילה.

כזה אני רוצה להציע רק הצעה אחת, שישראל, אם אין היא רוצה לשקוע בכוך של גזענות, של תמיכה ברודחים גזעניים, תנתק את קשריה עם דרום-אפריקה, ובראש ובראשונה את קשריה הצבאיים והכלכליים.

אתמול יצא עיתון שלנו — — —

מלבד שיקולי הצדק יש גם שיקולים של צורך. יש שיקול אחד. והוא שיקול גלובלי. שאינו מיוחד דווקא לישראל, והוא: חשיבותה של דרום-אפריקה במלחמתה של העולם החופשי כולו על תרבותו ועל אופי חייו מול ברית-המועצות, שהיא האיום הגדול ביותר על מדינות המערב בימים אלה. דרום-אפריקה הפרו-מערבית: חיונית למניעת נפילתה של אפריקה לחוג ההשפעה הסובייטי, בדיוק כפי שאין פרו-מערבית היא חיונית למניעת נפילתו של המפרץ הפרסי לידיים סובייטיות עוינות.

הטרור ומעשי החתירה באפריקה, ובייחוד בדרום-אפריקה, נעשים בהשראת ידה הארוכה של ברית-המועצות. משום שאם תיפול דרום-אפריקה בידיה, יהיה זה ניצחון גדול, מגוריו וחשוב של הדיקטטורה על העולם החופשי.

ויש שיקול ישראלי. שיקול פוליטי וכלכלי. אומרים לנו: אם תעזבו את דרום-אפריקה — תזכו לתרומת טובה, תסללו מסילות חדשות ללב מדינות אפריקה; ערך המניות שלכם יעלה בעולם הקומוניסטי. ואולם, כיצד מתייחסות אלינו כל המדינות הידידותיות האלה בעתות משבר? מפעם לפעם יש לנו עתות משבר, ואני צריך לציין את שנת 1973, שבה הגיע המשבר לשיאו, וגם ב־1967 לא היה המצב טוב. בימים כאלה מיטלטלת לעתים הספינה של מדינת ישראל, אם נמשיל אותה לספינה, על גלים סוערים. לפני ימים רבים מאוד השחמש שר החוץ במונח "יום סגריר" וביקש לראות במדינות אירופה, בגרמניה, מדינות שיסייעו לנו. אבל כאשר ספינת ישראל מיטלטלת לה כך על גלים, ופתאום עוברת אונייט המדינות הדמוקרטיות ואנחנו מבקשים עזרה, הן משיבות, במקרה הטוב, שהן נייטרליות, הן לא יסייעו ולא יפגעו; והנה עוברת ספינה של העולם השלישי, אנחנו מבקשים סיוע, היא מתרחקת ולעתים מסגרת קללה: ואילו כאשר מחקרת אלינו אונייט של העולם הקומוניסטי, של העולם האדום, ואנחנו מבקשים סיוע — היא גם תנסה להטביע אותנו.

יש היום מצעד גדול של בררנים אמיצים בכנסת הזאת, ומה הם מציעים לנו? להפנות עורף לאונייט אחת, אולי מן היחידות שתיתן לנו סיוע כאשר נבקש אותו.

קיימים כמובן כל השיקולים הכלכליים. אני סבור שכולנו היינו רוצים קשרים כלכליים עם ברית-המועצות, עם מדינות ערב, קשרים הרבה יותר מסיביים, הרבה יותר אינטנסיביים מאלה שיש לנו היום. ואם קשרים עם ברית-המועצות, מדוע לא עם דרום-אפריקה?

קיים גם השיקול היהודי, שחבר הכנסת וילנר הקל בו ראש. אבל אני מתפלל עליו. על חבר הכנסת שם-טוב שהקל ראש בשיקול זה — אני מתפלל.

קיימת גם הטענה, שסנקציות יסייעו לשיפור המצב, ויש לשפר אותו, בדרום-אפריקה, מבחינת היחסים בין הגזעים. אני מבקש להדגיש, שלדעתי, אם מפעילים סנקציות, הן יפגעו בכולם: הן יפגעו בלבנים, ביהודים ובשחורים שישנם בדרום-אפריקה. אבל היהודים ייפגעו יותר מהלבנים, והשחורים יצאו מהן נפגעים גמורים. הן יפגעו יותר בשחורים אשר בדרום-אפריקה, וכמובן גם במדינות השחורות הסובבות את דרום-אפריקה.

אני חושב שאם יש עקרונות מדיניות חוץ, שלאורם רוצה מדינת ישראל ללכת, הרי עליהם להיות כלליים. נגד סנקציות נגד כל מדינה שהיא ובעד קשרים דיפלומטיים עם כל מדינה שהיא, ללא קשר בצורת המשטר, על-פי המגבלות האלה: אם

הכנסת ביטון, כמה חפים מפשע מחו בברית-המועצות וכמה נדרפו בה? כמה מדינות ועמים נאנקים תחת המגף הרוסי? כמה עמים נעלמו ברוסיה וכמה ממשיכים לעבור תהליך של רוספיקציה? כמה משתתפים כאן בכנסת לפתח ברית-המועצות, כמה אגודות ידידות ופסטיבלים ומשלחות? אם יציעו כאן כמה כרטיסים לנסיעה למוסקבה, כמה אחדים יבואו במרוצה כדי לתפוס את הכרטיסים האלה?

קיימת גם מדינות ערב, והן גזעניות יותר מדרום-אפריקה. יש בחוכן מיעוטים לאומיים. והייתי אומר שמרבית המיעוטים הלאומיים חסרים זכויות פוליטיות. מן המפורסמות הוא, שזה שנים נתונים היהודים המתגוררים בארצות אלה כמעמד של "ד"מים", תלויים בחסדו של המשטר, יהיה המשטר אשר יהיה. אם יבואו רוצים לקשור קשרים עם מדינות אלה, ליצור נורמליזציה, נסכים כולנו — זה כן. עם הגרועות יותר — כן, עם דרום-אפריקה — לא.

אש"ף וארגוני הטרור למיניהם הורגים מיעוטים יהודים באשר הם יהודים. כפי שקרה לאחרונה באיסטנבול. רק חוק שנחקק לפני כמה חודשים מונע מאותם חברי כנסת ללכת ולהיפגש עם אנשי אש"ף.

יש כמובן מדינות אפריקה השחורה, ש־101 מהן קיימו בקיץ זה ועידת פסגה בהרצאה בירת זימבבואה. הן קיבלו שם סדרת החלטות נגד דרום-אפריקה. ואלה 101 מדינות אשר רובן המכריע דיקטטוריות ממנה, אשר בהן מושלכים אנשים לבתי-כלא ללא משפט ונעלמים ללא ידיעה, כאילו לא היו. יש מישור בכנסת שלנו שיציע שלא לקשור אתם קשרים ולנתק את קשרי המסחר עמן?

אינני יוצא להגנה על דרום-אפריקה, אבל אני מבקש להצביע על הפרופורציות ועל אמות-המידה הכפולות שמציעים לנו להחזיק בהן לגבי דרום-אפריקה מחד גיסא ולגבי מדינות אחרות גרועות ממנה מאידך גיסא. אמות-המידה מוסריות כפולות — זה מה שמאפיין את הוויכוח.

ואולם, יש גם מדינות המטיפות לנו מוסר, בראשן צרפת, ואין צורך לומר אירן, עירק, סעודיה. הן מוכרות נשק ומטיפות מוסר: סוחרות בטכנולוגיות מתחכמות וטוענות לצדק; מייצאות ומייבאות מכונות תעשייתיות, מכונות, יהלומים ומוצרי חקלאות וקוראות לאחרים להטיל אמברגו על דרום-אפריקה.

בראש מסע הצביעות הזה כולו עומדות כמובן מדינות ערב — אירן, עירק, סעודיה, שמוכרות נפט לדרום-אפריקה וקונות ממנה חומרי נפץ. הן סוחרות בעבדים משחר ימי ההיסטוריה שלהן, ויוצאות להגנת השחורים בקריאה לעולם המערבי להטיל סנקציות ולהפסיק סחר עם דרום-אפריקה.

יש לקחת ולחדר אולי את הנקודה שלפנינו קואליציה לא-קרושה, שכראשה עומרים כעצם כל מי שחומכים בטרור הבין-לאומי: קדאפי, חומייני, אסאד וסדאם חוסיין, וכמובן ברית-המועצות, וכולם גם יחד ממריצים את המהלך למען הצדק, נגד דרום-אפריקה.

שיקולים של צדק הם דבר חשוב, אבל צריך שאמת-המידה תהיה סבירה. מי שמציע לנו לנתק מטעמי צדק את הקשרים עם דרום-אפריקה, צריך להציע באותה נשימה לנתק את הקשרים גם עם מרבית מדינות העולם. ומי שאינו מציע ברית-המועצות, אינו יכול לחבוע מאחור מטעמי צדק לנתק את היחסים רק עם דרום-אפריקה ולהטיל עליה סנקציות.

האחריות ובאותו זמן מדבר גבוהה גבוהה על הצורך באמברגו, לא לתת ולא למכור וכן הלאה, ומפנה אצבע מאשימה נגדנו — הייתי מבקש מחברי שלא להלקות קודם כול את עצמנו.

אני רוצה לומר לכם, שעלינו עוד להיאבק הרבה מאוד על זכות הקיום ועל הזכויות האזרחיות של היהודים בעולם, החל מספרי הלימוד וספרי התפילה הקתוליים, שרק לא מזמן החלו למחוק מהם הסתה נגד עצם הקיום היהודי, שכל תינוק נוצרי ינק עם חלב אמו. תפתחו היום מילונים, מה פירוש המונח: *to jew*? *to jew*? זה לא רק יהודי, אלא גם רמאי, כך כתוב במילון אוקספורד של היום, שיצא ב-1987.

**מדרכי וירשובסקי (שינוי — מפלגת המרכז):**  
מי המציא את הפתגם "גוי מטעם"?

**דב בן-מאיר (המערך):**

אני מדבר עכשיו על מה שהיה, אני רוצה גם לשאול, האם אנחנו אחראים היום לזה שקין הרג את הבל? יש עוד כל מיני דברים שקרו בעולם ובהיסטוריה, אני מדבר על 1987, חבר הכנסת וירשובסקי, ולא על ימי התלמוד ולא על ימי התנ"ך.

**מדרכי וירשובסקי (שינוי — מפלגת המרכז):**

**דב בן-מאיר (המערך):**

אני מדבר על מה שכתוב היום במילון צרפתי ובמילון אנגלי, היום מוכרים אותו מטעם כתייהוצאה מכובדים בארצות שנחשבות לטובות שבידידותינו.

מוטלת עלינו עדיין עבודה גדולה מאוד, הייתי מציע לחברי, קודם כול, בואו נילחם נגד ההחלטה שציונות היא גזענות, בואו נילחם נגד מה שקרה עכשיו בגרמניה, כאשר ניסו להוציא את העם הגרמני מהסגורים של 13 שנות נאציזם ולומר: יש לנו גם אלף שנות היסטוריה, למחלוקת כל הזמן בבית הכלא של 13 השנים האלה, פתח בזה שטראוס והחריג החזיק אחריו קוהל, למולנו הטוב, העניש אותם הבוחר הגרמני על כך, אבל, הגישה הזאת מבטאת מאמץ משותף שלהם, של היסטוריונים גרמנים, והיתה אוניברסיטה נכבדה בצרפת, שלא מזמן אישרה את הדוקטורט המפורסם שהוכיח שאושביץ לא היה ולא נברא, יש מבחינה זו הרבה צביעות ובפלל-לשון.

אם אנחנו מעלים פה היום את הנושא של זכויות האזרח, קודם כול, כמדינת היהודים, עליו לדאוג לכך ולהקים קול זעקה: הכו זכויות שוות ליהודים, ואין לנו זכויות, לא רק בבית-המועצות, חבר הכנסת לנדאו, לא מזמן העליתי הצעה לסדר-היום בנושא זה, מה חושבים מיליונים של יוצאי אוקראינה על היהודים, איזו תעמולת זוועה מתנהלת היום באוסטרליה, בקנדה, בארצות-הברית, נגד יהודים, אילו מחקי רים נעשים — כמה יהודים היו בפוליטיכיוורו זה: בפוליטיכיוורו אחר, ובקבוצה שליוותה את לנין כשחזר לכרית-המועצות.

אני רוצה לומר, שעקרונות חשובים רק בתנאי אחד, בתנאי שמדובר באנשים חיים, לא בכדי אומר נציג החברה קדישא, כאשר נפדרים מאדם שהלך לעולמו, שאנו פוטרם אותו מחברות בכל חברה, מפני שאדם מת אינו חייב בשום חברות, בשום עיקרון, בשום חובה, אבל כדי שנוכל לקיים עקרונות וחובות, עלינו קודם-כול להיות חיים, והדבר הראשון שמוטל עלינו כיהודים הוא לשמר את זכותנו לחיות.

יש עניין אחר, הזכיר אותו חבר הכנסת לנדאו, אבל אני רוצה להזכיר אותו בהקשר אחר, ב-1973, למחרת פריצת המלחמה, החלה לעבור רכבת-אווירית רוסייה מסיבית מעל

יש סכסוך ספציפי במערכת היחסים הבילטרליים בין המדינות; אם מדינה אחת מאיימת על אוכלוסייה או על טריטוריה של מדינה אחרת; או אם מדובר על סכנה פיסית או על סכנה לתרבותו של לאום שישנו במדינה מסוימת — או אז חובה על מדינת ישראל לבחור מדיניות אשר חלק לאורו של הצדק ולאורם של עקרונות המוסר.

אני מבקש לצטט ציטוט פיקנטי, הומוריסטי, מהעיתון "דבר אחר", הנושא הוא קשרי ישראל — דרום-אפריקה. העיתון כותב היום: "בתשובה לשאלות העיתונאים אמר פקיד בכיר במשרד החוץ, כי 'אנו מדינה במצור, עלינו לשמור ולטפח קשרים עם כל מי שניתן, למרות שבמקרים מסוימים קשה לנו מבחינה מוסרית, על כן, המשיך הפקיד הבכיר, 'אנו נשמור על יחסים חקיניים ופוריים עם ישראל, ובזאת חתם הפקיד הדרום-אפריקאי את מסיבת העיתונאים על ישראל'."

אני מבקש להדגיש, שלא שיקולים של צדק, ולא שיקולים של צורך, ולא שיקולים של כורח הם אלה שצריכים לאפיין אותנו עתה, ולא מהם עלינו לגזור החלטות פוליטיות. עכשיו חשוב שמדינת ישראל תיזהר ותחסוך מעצמה את הגל האווילי והעכור השוטף עתה כמה מדינות צדקניות במערב, כדי שלא יחשף במעוות למשטר הגזעני בדרום-אפריקה ולא נוהה עמו נצטרך ללכת, בלא חמדה וכלי למחר, כפי שאמר זאת שר החוץ, בדרך שהולכות בה מדינות אירופה.

אני רוצה לקוות, שבמשך הזמן יבין העולם התופשי, שיש צורך, עם כל הכאב והצער והקושי, לשמור על יחסים עם דרום-אפריקה.

מהו השיקול המכריע שצריך היום לשקול? אחרי כל מערכת הנימוקים ששמענו היום מאנשי ה"ליברליזם", או מאלה השואבים את השראתם מן העולם הקומוניסטי, על כולנו לזכור דבר אחד, כדברי אלכסנדר נאי: אל תיראו מן הפרושים ולא מן הצדוקים, אלא מן הצבועים כאדם או המתקשים בליברליזם מזורף, הנהנים ממעשיהם כזמרי ומבקשים ותובעים שכו, הרבה שכו, כפנחס, תודה רבה.

**היו"ר מ' כהן אבידב:**

תודה לחבר הכנסת עוזי לנדאו, רשות הדיבור לחבר הכנסת דב בן-מאיר, ואחריו — לחבר הכנסת מדרכי וירשובסקי.

**דב בן-מאיר (המערך):**

אדוני היושב-ראש, אדוני מלא-מקום ראש הממשלה, חברי הכנסת, ביקשתי את רשות הדיבור בנושא הזה, בשל חרדה אחת המלווה אותי כל אימת שאנחנו מגיעים לדיונים עקרוניים מסוג זה, והיא, שקודם לכול אנו מפנים את חצי הביקורת שלנו כלפי עצמנו; לפני הכול, אנחנו מעלים על המוקד את מדינת ישראל, שלמצבה, לבעייתיה ולמאבקה על זכות הקיום שלה אין משל ודוגמה בשום מדינה אחרת בעולם.

אם נזכור שלארגון כמו א"ש"ף, המכריז באופן גלוי וברור שמטרתו הפוליטית והצבאית היא השמדתה של מדינת ישראל, יש היום יותר נציגויות דיפלומטיות בעולם מלמדינת ישראל; אם נזכור שהאבות שלנו הם האבות היחידים בעולם שצריכים להסביר לילדים שלהם מדוע יש להם כלל זכות להתקיים כעם וכמדינה נפרדת; אם נזכור שלמעשה מערכת היחסים, או מערכת הערכים הצבועה הנודרשת מאתנו נרמסת כרגל מאוד מאוד גסה עלידי מי שמשפיעים לנו מוסר; ואם נזכור שהדבר המעניין ביותר בתחום הזה הוא דווקא הנושא של אספקת הנשק לאירן, כשאנחנו רואים מי ומי מספק נשק לאירן בדלת

הם אומרים: אסור שיוצא שואה יעיד, מפני שהוא לא מאוזן בנפשו. הוא שואף נקם והוא לא יאמר אמת. כך הם מנסים להציג את מערכת המשפט שלנו.

לכן, ביום זכויות האדם הייתי רוצה לראות את עצמנו, קודם כל, לוחמים למען זכויותיהם של יהודים, ושלא נשכח שהיהודים הם גם בני-אדם. והדבר השני, הייתי רוצה לבקש, שלא נבקר כל כך את ממשלות ישראל, ואני מדבר על כולן, בנושא הזה. יש אינטרסים אשר כולם מתנהגים על-פיהם, אבל לא מגלים זאת. תמיד מאשימים רק את ישראל. ואנחנו יודעים שבקשרים בין מדינות יש שפה כפולה, ומה שאנו יכולים להגיד במסתרים אין אנו יכולים להגיד בגלוי. והייתי מציע שלא לערוב את הדברים האלה, להשאיר אותם במערכות נפרדות: ואנחנו נדאג לכך שכשמדברים על זכויות האזרח, לא נשכח שמדינת ישראל היא עדיין אחת המדינות הנגרפות ביותר בעולם, ומגיע לה להיכנס סוף סוף כשוחפה שווה למשפחת העמים, ללא אפליה במשחקי כדורגל ובכל ספורט אחר ובאולימפיאדות ובכנסים בין-לאומיים. גם אלה הן זכויות של אזרח, וגם אותן יש להזכיר ביום זכויות האזרח. אנחנו מקבלים כמובן מאליו את העובדה, שאנחנו לא יכולים להשתתף באולימפיאדת השחמט בכוחית או בבחריין. אם נזכור את הדברים האלה, תהיה גם הביקורת שלנו על עצמנו יותר מאוזנת.

היו"ר מ' כהן אבידב:

תודה לחבר הכנסת דב בן-מאיר. רשות הדיבור לחבר הכנסת מרדכי וירשובסקי, ואחריו — לחבר הכנסת מתתיהו פלד.

מרדכי וירשובסקי (שינוי — מפלגת המרכז):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני חושב שכיום כזה, יום ציון זכויות האזרח, עלינו לעשות חשבון נפש. עלינו להגיד לעצמנו ולשאל את עצמנו: כיצד עלינו לנהוג? והתשובה על כך אינה תלויה בדרך שצופת או כל מדינה אחרת נוהגת, ואם מדינות אירופה הן צבועות או לא צבועות, אלא עלינו לשאול את עצמנו: האם אנחנו יכולים להשלים עם משטר של אפרטהייד בדרום-אפריקה, שהוא משטר נורא של אפליה גזעית?

אלפי שנים היו אפליה גזעית וגזענות מנת חלקנו, ורדיפות הביאו את עמנו כמעט להכחדה. אחד הלקחים שעלינו ללמוד הוא, שהגזענות, האפרטהייד, היא המחלה הנוראה ביותר, היא הזוועה הגרועה ביותר שמשטר יכול לעולל לאזרחיו, היא צעד אחד לפני השמדה.

הגזענות מתקיימת היום הלכה למעשה בדרום-אפריקה. היא מתקיימת כאידאולוגיה, היא מתקיימת בצורה האכזרית והבוטה ביותר. מעלה אלפי קורבנות, ומרעילה את דמותה של האנושות כולה בעשור הזה של המאה.

אני חושב שלנוכח דבר כזה אנחנו, כיהודים — אינני אוהב להשתמש במושג "אנחנו כיהודים", אני בדרך כלל אוהב לומר אנחנו כבני-אדם, אבל בעניין הזה אני אומר אנחנו כיהודים — צריכים להיות חוד התנית במלחמה נגד התופעה הזאת שנקראת אפרטהייד, שבינה, בצורתה החמורה יותר, כמעט הוכחדה.

לכן, לא די לכוא ולהגיד שאפרטהייד זה דבר שלילי וכמובן אנחנו נגד זה. אנחנו צריכים להיות הרבה הרבה יותר נחרצים. אנחנו צריכים להיות הרבה יותר ברורים, לעצמנו ולעולם כולו, בעניין הזה. ולא אכפת לי אם אחר כך זה לא

שמי טורקיה, מעל שמי יוון ומעל שמי יוגוסלביה ושירה של אוניות יצאה דרך הכוספורוס לסוריה ולמצרים. כאשר ניסו האמריקנים לשלוח גם לנו נשק באמצעות רכבת אווירית אמריקנית, לא הסכימה שום מדינה דמוקרטית באירופה לחתום על זכויות חדלות, רק הדיקטטור של פורטוגל, יורשו של סאלאזר, רק הוא נתן דשות לתדלק באיים האזוריים; אף אחד אחר לא. ולו היה קורה חלילה משהו למדינת ישראל? מי זוכר היום את ביאפרה? אם כן, מה זה חשוב שמטיפים לנו מוסר על עקרונות, כאשר יש לנו עדיין מאבק על עצם הקיום?

אלו הבעיות שאני הייתי מבקש שנעלה תחילה כיום שמדברים בו על זכויות האדם, ומן הראוי שנדאג תחילה לדברים הללו.

יש גם הרבה צביעות, שאנו נותנים לה יד, שאנו שותפים לה; למשל, הוויכוח שהרעים הם ה"קונטראס" והטובים הם ממשלת ניקרגואה, לא מומן ביקרתי בגרמניה ונתנו לי חוברת, מחקר, שעשה חוקר סוציאליסטי בניקרגואה. מה שקורה לזכויות האזרח שם, אין רודפים שם את האנשים, איזה מתנה ריכז גדול זאת ניקרגואה — איש אינו מדבר על זה. מדברים רק שיש שם בני-כלעל "קונטראס"; ואיני נכנס כרגע לוויכוח הזה, זאת מלחמה שלהם, לא שלנו. אני רק אומר: יש צביעות בדברים האלה. והצביעות הזאת חוגגת בכל מקום, ואותנו מנסים להכניס לתוך מסגרות הגינוי והשלילה האלה.

כל דבר שמריח מהמערב, מארצות-הברית, פסול מיד אצל חוגים מסוימים, כאילו הדמוקרטיה נמצאת במקום אחר, ואותנו מנסים תמיד להדביק אל המחנה הזה, כי אז אפשר גם להלקות אותנו.

לכן אני מבקש מחברי שיעלו לרבר, שיזהרו בדברים הללו, שלא נשתף פעולה עם ידיבנו, שהאנטישמיות אצלם נתגלגלה היום לאנטי-ישראליות, שמחפשים כל דרך כדי לערער אותנו וכדי להחזיק במסורת הגמשכת ממקורות אנטישמיים ומרדיפות היהודים כפי שהיו בעבר.

אני רוצה לספר לכם רק עוד דבר אחד, כדי שתדעו על מה מדובר. בעוד כמה ימים יפתח משפט דמיאניוק. מנסים לעשות דיסקרדיטציה של מערכת המשפט שלנו. אומרים על מערכת המשפט שלנו, שהיא תקיפה משפט מבוים, שהיא תקיפה משפט ראווה נוסח משפטי הראווה של מוסקבה. וכל זה מפני מה? מפני שאסור להזמין עדים יוצאי שואה, כי עדים יוצאי שואה הם לא מאוונים —

מרדכי וירשובסקי (שינוי — מפלגת המרכז):

דב בן-מאיר (המערך):

חבר הכנסת וירשובסקי, שתי עוולות עדיין לא עושות דבר נכון אחר. מה אתה כבר השגת, שיש עוד משהו לא בסדר? אני באמת לא מבין אותך. בזה שמצאת עוד עוולה אחת, הכשרת את העוולה הראשונה?

מרדכי וירשובסקי (שינוי — מפלגת המרכז):

לא.

דב בן-מאיר (המערך):

למה אתה מזכיר את זה כדבר מנוגד? למה אחד שקול נגד השני? אני אינני מבין אותך. באמת אינני מבין. זו העוולה היחידה כאן? ומה היא דמוקרטיה? שאתה יכול להבדיל בין דברים, אתה יכול לומר: לזה אני מתנגד, לזה אני מתנגד. העובדה שאני מתנגד לשני דברים אין פירושה שאני רואה את שני הדברים הללו כאותו דבר.

הי"ר מ' כהן אבידב:  
הוא איננו כאן.

מרדכי וירשובסקי (שינוי — מפלגת המרכז):

אני יודע שהוא איננו, אבל אוננו הכריזה תשמע את זה. אינני דואג לקיומנו הפיסי; אני דואג לקיומנו המוסרי והנפשי. לכן אני רוצה לצמצם עד למינימום את היחסים שלנו עם דרום-אפריקה. אינני רוצה לקיים אתם יחסים של אספקת נשק, יחסים של תרבות, יחסים של חילופי נוער וספורט ודברים כגון אלה. אינני רוצה לנתק את היחסים, כי חסום בין מדינות צריכים להתקיים. אבל לא יותר מזה, לא יותר מהמינימום הדרוש.

ואז, אני חושב, אנחנו נוכל לבוא אל עצמנו ולומר: לפחות אנחנו עושים את שלנו, לפחות אנחנו מקיימים לעצמנו — אם לא לאתרים — את ההתנהגות שאנחנו כיהודים מצוים עליה כיחס לאנשים שמטעמי גזע מוכנים לשלוט באנשים ולא לתת להם את הזכויות שלהם.

חברי כנסת יקרים, אתם מדברים פה על דברים שגורמים לנו עוול ופוגעים ביהודים. זה נכון, אבל תחשבו לרגע מה עושה המשטר בדרום-אפריקה. הוא כופה על רוב עצום, על-ידי מיעוט לבן, את ההפרדה הגזעית, מה זה הפרדה גזעית? שלשניהם טוב, אלא שהם רק יושבים במחלקות שונות? חלק חי כתת-אדם, והחלק השני אוכל ממשמני הארץ מעמלם של השחורים. אינני אומר את זה כסוציאליסט, אלא מפני שזאת עובדה. ואנחנו נותנים יד לזה, ואנחנו משלימים עם זה, חוץ ממש שפתיים שאנחנו מוכנים לשלם?

אדוני היושב-ראש, אני חושב שבשבילנו זאת שעה גדולה. ייתכן שאנחנו יכולים אפילו לסבול. ייתכן שמבחינה כלכלית זה לא הדבר המושלם ביותר שאנחנו יכולים לעשות. ייתכן שיש לנו גם אינטרסים אחרים, אבל בשביל אידיאלים, אידיאלים הכרחיים של עם כמו העם היהודי שאינו רוצה עוד לראות גזענות, צריך גם לשלם. אני אינני מפחד מזה. ואם זה יעלה למדינת ישראל בכסף, בעמדה או במעמד, את המחיר הזה אני מוכן לשלם.

אני קורא לכולם לזכור, שכאשר העולם הסתכל ושתק, או השלים עם תורת הגזע הגרמנית — ועד 1935 היא לא השמידה אנשים אלא רק עשתה את האפליה הגזעית בנוסח אפרטהייד ונתנה לזה להתפתח — הגיעה השואה. כל נהיה במצב שאנחנו עוד ניתן יד בעתיד לשואה במקומות אחרים. אנחנו צריכים להיות חוד החנית שנלחם נגד תופעות כאלה.

הי"ר מ' כהן אבידב:

תודה לחבר הכנסת וירשובסקי. רשות הדיבור לחבר הכנסת מתתיהו פלד, ואחריו — לחבר הכנסת בני שליטא.

מתתיהו פלד (הרשימה המחקרמת לשלום):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, היות שהושמעה כאן תרעומת על שילוב שני נושאים, מצב החירום בדרום-אפריקה וציון יום זכויות האדם הבינ-לאומי, אני רוצה דווקא לומר, שאני מקבל בברכה את השילוב הזה ואני מביע בזה את הערכתי ליושב-ראש הכנסת שעשה זאת. כי הנה לפנינו בעת ובעונה אחת השאלה והמענה. דרום-אפריקה היום היא סמל הפרדה הגסה של זכויות האדם, אין מדינה שחוטאת כלפי האדם כאשר הוא אדם יותר מדרום-אפריקה. ויום זכויות האדם הוא המחאה על כל אשר מתרחש בדרום-אפריקה. יום זכויות האדם הוא הכיטוי לרוגז ולכעס ששורר בעולם על אשר מתרחש בדרום-אפריקה.

יעזור לנו ומדינות אפריקה לא יחדשו אתנו את היחסים. אני רוצה שיעשו את זה, אבל אינני רוצה שאנחנו נחפש את השכר על המצוה הזאת של הפעולה נגד דרום-אפריקה. ואינני רוצה לעשות חשבון שאם אני עושה את זה תדמיתי תהיה יותר טובה בעיני מדינות העולם ואומות העולם. אני רוצה לעשות את זה מפני שאני רוצה להיות שלם עם עצמי. מפני שאם אני משלים עם אפרטהייד, אם אני מסכים למשטר של אפרטהייד — ולהסכים פירושו קיום יחסים דיפלומטיים מלאים עם דרום-אפריקה — אינני שלם עם עצמי, אינני מקיים דמוקרטיה. אינני תומך בזכויות האדם במלואן. העובדה שעדיין רודפים אותנו, ושיש בעיות למדינת ישראל או ליהודים במקומות אלה ואחרים בעולם, וזה נכון — זה לא צריך לגרום כהוא זה ממאבקנו נגד הדבר הנורא הזה שנקרא אפרטהייד.

לעצרי הרב, ממלא-מקום ראש הממשלה ושר החוץ, שהיה כאן חלק גדול מהזמן, איננו עכשיו. אני רוצה לומר באוזניו שאינן פה. אבל שיקרא את הדברים בפרוטוקול: אני תובע ממשלת ישראל שתצמצם עד למינימום את היחסים הדיפלומטיים עם דרום-אפריקה. אני תובע ממשלת ישראל שתפסיק כל קשר שאיננו הכרחי יחסים בין מדינות. כי אינני חושב שאנחנו צריכים להפסיק לחלוטין את היחסים, אינני מאמין בהחרמות. אני רוצה לקיים יחסים דיפלומטיים עם כל מדינות העולם, ואני רוצה לקיים זאת גם עם דרום-אפריקה, אבל לצמצם אותם. היחסים לא צריכים להיות בדרג של שגרירים: זה יכול להיות בדרג של מיופייכות. ולא צריכים לבוא אמנים. ראש הממשלה אומר: בסך הכול כאים שלושה אמנים מצ'ילה, מה זה חשוב אם זה שלושה או אחד או עשרה? אינני רוצה חילופי נוער אתם.

אברהם ורדיגר (מורשה-פא"י):

האם ארצות-הברית החזירה את השגריר שלה?

מרדכי וירשובסקי (שינוי — מפלגת המרכז):

לא הקשבת למה שאמרתי, חבר הכנסת ורדיגר. ואם ארצות-הברית — — —

מאיר כהנא (תנועת כך):

אם רוסים היו באים לכאן?

מרדכי וירשובסקי (שינוי — מפלגת המרכז):

אם ארצות-הברית כן תחזיר או לא תחזיר, זה איננו מעלה ואיננו מוריד לגבי שיקול הדעת שלי כיהודי וכאדם, אני לעצמי.

מאיר כהנא (תנועת כך):

אתה לא יהודי, אתה צבוע.

הי"ר מ' כהן אבידב:

חבר הכנסת כהנא, לא אתה תקבע מי יהודי. יהודי נולד יהודי ונשאר יהודי, ואתה לא תוציא אותו מהיהדות.

מאיר כהנא (תנועת כך):

אני אקבע מה שארצה.

הי"ר מ' כהן אבידב:

אני מבקש ממך לא להפריע. לא אתה תקבע אם תוציא אותו מהיהדות או לא.

מרדכי וירשובסקי (שינוי — מפלגת המרכז):

תודה, אדוני היושב-ראש.

אני רוצה לומר, שאותי לא מעניינת ההתנהגות של האמריקנים, הרוסים, הטורקים והאלבנים. אותי מעניינת ההתנהגות שלי, השלמות הנפשית שלי. אל תדאג, חבר הכנסת כן-מאיר, אנחנו יודעים להגן על עצמנו מבחינה פיסיית.

מוסיפה להטעות את העולם, ואיש אינו הולך עוד שולל אחרי ההכחשות האלה. הנה, בימים אלה ממש הולכת ונחשפת בארצות-הברית פרשת עסקות הנשק עם אירן ועם ה"קונטראס". המידע קולח בורם גובר, ובקרב יהיה הכול ידוע — יהיה ידוע גם כמה אוויליות היתה העמדה הישראלית, שהעובדות הנחשפות מוקיעות, אם להתבטא בעדינות, את האי-אמת שבה.

לכן, לא היה מפליא לשמוע ברדיו אצלנו לפני שבועיים אדם כמו ג'וזף סיסקו, שהוא כוודאי אינו משונאי ישראל — הוא היה סגן שר החוץ האמריקני — מזהיר כי אם לא תפסיק ישראל את שיתוף הפעולה הצבאי עם דרום-אפריקה, תאלץ ארצות-הברית להפסיק את סיועה הצבאי לישראל.

איומים כאלה ודומיהם הרשימו, בלי ספק, את ממשלת ישראל, אולם במקום להפסיק את הקשרים הללו לאלתר, יצא שר הביטחון בחשאי לדרום-אפריקה לתאם עם ממשלתה הצגה של הורדת פרופיל. אני אומר "הצגה", משום שהניסיון של מלמד שאת האמת אין להסתיר, סוכנויות הביון של ארצות-הברית הוכחו ככאלה המסוגלות לחשוף את הדרוש להן, החל מהפיצוץ הגרעיני המשותף לישראל ולדרום-אפריקה בדרום האוקיינוס ההודי, דרך ייצור מטוס ה"צ'יטה", על יסוד ה"מירו" שברשות ישראל ובידע הישראלי, דרך ייצור ספינות מטיפוס "רשף", הקרויות "מיניסטר" בדרום-אפריקה ומצוידות כטיילי "גריאל", ועד לשיתוף הפעולה בייצור טנק "המרכבה". כל אלה הן עובדות שהעולם מתניחם אליהן כאל עובדות מוכחות, ולדאכנוי ההתכחשויות של הממשלה שלנו רק מעמידות אותה באור שמעורר ספק.

הבוקר התברר כי מחוץ לכל זה גם ידוע לממשלת ארצות-הברית השירות המיוחד שישראל נותנת לדרום-אפריקה בשיווק מוצריה תחת תוויות ישראליות, תוך כדי הפרת הסכם הסחר החופשי שבין ישראל לארצות-הברית, ובכך, הדברים האלה יודעים לא רק לסוכנויות הביון אלא גם לשבועון חשוב כמו ה"אקונומיסט", למכונים למחקרים אסטרטגיים בלונדון ובשטוקהולם; כל מה שהזכרתי ידוע, ועוד הרבה יותר מזה, וכבר כתוב בספרים, ועתה, כשהמידע הזה מוצג בתוך הקונגרס של ארצות-הברית וחושף את ישראל כספקית נשק ראשית לדרום-אפריקה, לא תעיל לישראל הצגת הפרופיל הנמוך.

שר הביטחון יודע יפה שעל המאוננים מוטלים 1.8 מיליארד דולר של הסיוע הביטחוני לישראל, ובכן, נוצר מצב שבו יש לשקול מה עדיף, הרווח שבעסקות עם דרום-אפריקה או הסיוע של ארצות-הברית, אבל בושה וחרפה היא לישראל שרק ברגע כזה מרגישה היא חובה לשקול את מדיניותה כלפי דרום-אפריקה.

מצב החירום האכזר והנוקשה שנוהג בדרום-אפריקה היה חייב לפקוד מומן את עיני הממשלה. הלא הממשלה יודעת, שבין מוצרי היצוא של ישראל מצויה גם ההדרכה בשיטות של ביטחון פנים, וממשלת דרום-אפריקה השתמשה בהנהגת משטר החירום שלה במיומנויות שרכשה בישראל, כפי שעשו בשעתם ה"סבאק" באירן, ממשלת גוואטמלה ואחרים. כמו במקרים אחרים כן גם ביחס לדרום-אפריקה חייבת הממשלה לעצור ולשאל את עצמה עד היכן מוכנה היא לשתף פעולה עם מעשי רשע ואכזריות כאלה. הממשלה לא עשתה זאת, ועם זה היא נעלבת כאשר בעולם משווים בין ישראל לדרום-אפריקה.

הגיע הזמן שישראל תפסיק להיות נתונה כל כך לשיקולים הומריים ותחליט, שכאשר נוצרת סתירה תהומית בין הראגה

יש טוענים, בייחוד בארץ, כי בעמדה זו של מרכיב העולם יש משום צביעות. אני חושב שצריך להבחין: לא הכעס המובע מעיד על צביעות. אם יש צביעות, הרי היא בעובדה שלמרות הכעס, שהוא בלי ספק כן ואמיתי, לא כולם מנתקים הלכה למעשה את יחסיהם הכלכליים עם דרום-אפריקה. אלא שטענה זו לא עולה אצלנו מתוך דאגה למצפון העולם או ליושרן של מדינות. הטענה עולה כדי להצדיק את קשריה האמיצים של ישראל עם דרום-אפריקה. הצביעות הגדולה ביותר היא לחפש את הצביעות אצל אחרים לא כדי להוקיעה אלא כדי להמשיך בחסותה את היחסים ההדוקים שלנו עם דרום-אפריקה, כאילו אמרנו: אם האחרים צבועים, מותר לנו להיות צבועים כפליים.

כדי שישראל תוכל לקיים יחסים אלה עם דרום-אפריקה, עליה להתעלם משני נחיתים: הראשון — שההנהגה הנוכחית של דרום-אפריקה אהדה בתקופת מלחמת העולם השנייה את הנאציזם, וכמה ממנהיגיה הושמו כמעצר על-ידי הממשלה הבריטית בשל כך. חשוב לזכור עניין זה בייחוד לאור הטענה, כי גורלם של יהודי דרום-אפריקה מדרין את התנהגותה של ממשלת ישראל. האמת העצובה היא, שהתנהגותה של ישראל כלפי מדינות טוטליטריות מושפעת רק מעט מאוד מהדאגה ליהודי אותן ארצות, וכבר הוזכרה כאן ארגנטינה על-ידי דוברת שקדמה לי.

נתון שני, שעל ישראל להתעלם ממנו כדי שתוכל להמשיך ביחסים הדוקים עם דרום-אפריקה, הוא העובדה, שהאפרטהייד פירושו משטר דיכוי אכזרי המופעל כנגד 20 מיליון בני אדם שחורים על-ידי מיעוט קטן של לבנים.

יש אצלנו מי שנחרדים מן ההשוואה שנוטים לעשות בשנים האחרונות בעולם בין ישראל לדרום-אפריקה, אבל, לדאבוני, ההשוואה הזאת ניוונה מכמה גורמים שאי-אפשר להתכחש להם: א. מן העובדה שישראל מקיימת שלטון צבאי על האוכלוסייה הפלשתינית בשטחים הכבושים ואיננה מעניקה להם שום זכות, לא אנושית ולא פוליטית.

מאיר כהנא (תנועת כך):

מה עם יפו? מה עם עכו? מה עם רמלה? מה עם לוד?

מתתיהו פלד (הרשימה המתקדמת לשלוס):

אני רוצה לומר בקשר לזה: חברת הכנסת גלוריה-טסה הזכירה תמונה מחרידה שהראו בטלוויזיה אצלנו, של יהודייה מרוסיה שטענה שאין היא יכולה לראות את אמה במשך שנים אחדות, ואני מודה שזאת היתה תמונה מזעזעת ומקוממת. אבל באותה טלוויזיה, בהפרש של ימים אחדים, ראינו אב ערבי שלא ראה את בנו מאז נולד, ושנודע לו על כך שהחל ללכת בשיחת טלפון. אי-אפשר להתעלם מן העובדה שאנחנו עומדים בפני תופעות דומות.

אבל, לא רק מסיבה זאת יש מי שמשווים את ישראל לדרום-אפריקה. מסייעת לכך גם העובדה שישראל, כמו דרום-אפריקה, שולחת את צבאה מדי פעם לפעולות עונשין בטריטוריות של שכנותיה.

ואולם, הסיבה העיקרית לדמיון שמוצאים בין ישראל לדרום-אפריקה היא, לדעתי, שיתוף הפעולה ההדוק ביניהן בתחום הצבאי. בעניין זה ישראל מכחישה ומתכחשת לכל עובדה שצצה, וכל שאלה שמופנית לממשלה נחקלת בסעיף 42 של חקון הכנסת. המאפשר לשר שלא להשיב על שאלות שפוגעות לדעתו בביטחון. אולם המידע המצוי בשפע הוא חד-משמעי ואין טעם להמשיך להתכחש לו. העמדה של ישראל כאילו אינה יודעת, אינה רואה ואינה שומעת אינה

ועם מי אנחנו עורכים פה חשבונות? עם מדינות אפריקניות שחקעו לנו סכין בגב כימים קשים, בגלל נזיר עדשים לובי? עם מדינות שיעשו זאת גם מחר? עם מדינות חסרות מוסר, חסרות כבוד? הן כבר ריתרו על כבודן, הן עשו זאת. לעומת זה, דרום-אפריקה שיתפה אתנו פעולה, היא לנו קשרי מסחר אהה ויש לנו קשרי מסחר טובים והוגנים אהה. מדוע עלינו לערוך חשבונות אהה?

איפה אבירי הצדק האלה, שלא שמעתי מהם מלה נגד שלטון הרשע של ברית-המועצות, שהוא הרבה יותר חמור, הרבה יותר נכזי, הרבה יותר דיקטטורי? יש אופנה כזאת. זה קורה הרבה מאוד דווקא במפלגה שלך, חבר הכנסת פלד, ברשימה המתקדמת. יכולים לערוך הפגנות נגד פינושה, נגד דרום אמריקה, נגד כל מיני דיקטטורים שהמשרים שלהם באמת לא לרוח, האמן לי, אבל לא נגד ברית-המועצות. שם המשטר לגיטימי. הרי זהו המשטר המדכא והשפל ביותר הקיים היום עלי אדמות. אבל לו יש לגיטימציה, אולי בזכות הכוח, אולי בזכות הכסף, אולי בזכות העוצמה ואולי בזכות היכולת הצבאית הגדולה. איש אינו מעז לומר מלה. כולם קופצים לרום ושרים את ה"אינטרנציונל".

רבתי, כואו נאמר את האמת: אוכלוסיית השחורים בדרום-אפריקה נהנית מרמת חיים שהיא מן הגבוהות ביותר ביבשת האפריקנית. הם נהנים מרמת חיים גבוהה יותר מזו שבארצות אפריקה, המטיפות מוסר לכל העולם וגם לישראל. זו נקודה אחת.

נקודה שנייה: אני מציע שלא נשיא כל כך הרבה עצות לאחרים, כשם שאיננו מוכנים לקבל עצות שמשאיים לנו. גם אנחנו לא מוכנים, ובצדק, שציעו לנו להקים מדינה פלשתינית כזו או מדינה פלשתינית אחרת. אני לא בטוח ש-4 מיליוני לבנים יוכלו להתקיים ולחיות בדרום-אפריקה, אם יעניקו את השלטון לרוב. כך, פשוט, לקום מחר בבוקר ולפנות את השלטון — אני לא בטוח שהם יתקיימו מחר. יעשו בהם שפטים.

צריך להבין זאת, צריך לדעת זאת, ולא לדבר גבוהה גבוהה. גם אני נגד שלטון האפרטהייד. אני חושב שהלבנים יכולים וצריכים לשלוט שם, אבל עליהם להנהיג משטר קצת יותר מחון, קצת יותר סובלני, עם חופש רב יותר, ועם שוויון. אני משוכנע שעליהם לעשות כך.

אין אנו במעמדה ובמצבה של ארצות-הברית ואין ביכולתנו להרשות לעצמנו לנהוג כמות. אבירי החופש, בעלי המוסר הזה ומטיפי המוסר האלה מסרו בזמנם את דרום-וייטנם לצפון ואת קמבודיה לרוצחים של החימריוז, וכל ההטפה הזאת הסתיימה ברצח הרבה יותר חמור.

המוסר שלכם הוא הוטנטוטי, הוא כפול, הוא צבוע, הוא מחליף צבעים, הוא סלקטיבי מאוד. ואני מציע לשר החוץ של ממשלת ישראל להתחיל לשרוד במשרדו, להרגיש ולנהל את מדיניות החוץ, ואת קשרינו החשובים כל כך עם דרום-אפריקה, ולא להשאיר אותה לעולי ימים וליונקי חלב. חודיה רבה.

היור"א נחמיאס:

תודה לחבר הכנסת בני שליטא. רשות הדיבור לחבר הכנסת מנחם פרוש, ואחריו — לחבר הכנסת אברהם ורדינו.

מנחם פרוש (אגודה ישראל):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, טוב עשתה הכנסת שקבעה דיון מיוחד על האמנה הבין-לאומית לזכויות האדם, כי

לזכויות האדם לבין האינטרסים החומריים שלה עליה להתעלות ולעמוד לצד זכויות האדם. זוהי מדיניות צודקת יותר, נכונה יותר, ובסופו של דבר גם משתלמת יותר.

מי שההשוואה הנערכת ברחבי העולם בין ישראל ודרום-אפריקה מקוממת אותם — ואני נמנה עם אלה שההשוואה הזאת מקוממת אותם — חייב לקרוא לממשלה לנתק את כל קשריה הכלכליים והצבאיים עם דרום-אפריקה ולהתייצב בכך לצד זכויות האדם, שאת היום אשר מוקדש להן אנחנו מזכירים היום.

היור"א נחמיאס:

תודה לחבר הכנסת מתתיהו פלד: רשות הדיבור לחבר הכנסת בני שליטא, ואחריו — לחבר הכנסת מנחם פרוש, בבקשה.

בני שליטא (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת שאינם, טונות של צביעות ירדו לעולם, מהם נטלו כמעט שלושה רבעים חלק קטן מחברי הכנסת שלנו, שבכל פעם אני מתקנא בהם מחדש: יפים, טובים, מוכיחים בשער, נפשות מיוסרות, בעלי מוסר כליות רב, לוחמים נגד הגזל, האירצדוק, לעתים אני שואל את עצמי: מדוע לא יהיה חלקי עמכם? עולם כל כך טוב.

אלה האנשים שלא ישנו לילות כשהתבצע הטבח בסברה ושתילה. הם כל כך קיוו שאולי היה זה אריאל שרון שהלך עם תת-מקלע וערך את הטבח, שלילות הם לא ישנו. אבל, היום כשבלבנון נשפך דם כמים — המוסלמים טובחים את הנוצרים, הנוצרים את השיעים, השיעים את ה"חיזבאללה", וה"חיזבאללה" את כולם יחד — לא אכפת לאיש. הם כבר מחוסנים.

אנשים אלה, עם הדעות האלה, מעלים כל הזמן אותן בעיות. אני מכיר אותם מוועדת החרץ והביטחון: לא למכור נשק, אנשי מוסר, יושבים ועושים חשבונות למי לא למכור. לפי החשבונות שלהם, כמעט שאין מדינה בעולם שאפשר למכור לה נשק. המדינות הנאורות והדמוקרטיות מייצרות נשק לעצמן: למדינות האחרות אסור למכור מטעמי מוסר — מדינת ישראל חלקה את עצמה, לא תפתח ותייצר נשק עצמי מפני שאי-אפשר לפתח ולייצר נשק בלי למכור, והאלוף (מיל) פלד יודע זאת. מדינת ישראל תשלם את המחיר, היום עוצמה צבאית וביטחונית היא גם עוצמה כלכלית.

לו התגוררנו היום בשווייץ, היינו מייצרים מן הסתם מוצרי רפואה מתוחכמים. אבל אנחנו נמצאים במזרח התיכון, חיים על חרבנו שלא לפי בחירתנו, מייצרים נשק וצריכים למכור אותו למי שמשלם. אם אנחנו לא נמכור, עומדות המדינות העשירות כתבל בתור כדי למכור במקומנו, וממדינות אלה אני דורש מוסר. לגרמניה, לבריטניה, לשבדיה ולמדינות דומות, שכלכלתן כריאה והן עומדות על יסודות מוצקים, לא יקרה שום דבר אם לא ימכרו נשק וישקלו שיקולי מוסר לפני שהן מוכרות. אבל מדינת ישראל הקטנה, עם 3-4 מיליוני נפש, האם היא צריכה לעשות את השיקולים האלה?

לארצות-הברית יש שיקולים בעניין דרום-אפריקה. יש 22 מיליון שחורים בארצות-הברית. אני מבין אותה, אני מבין את הקונגרס. היא גם יכולה להרשות לעצמה לעסוק מבוקר עד ערב בשיקולי מוסר. אבל מדינת ישראל חייבת לרדת מהאולימפוס המעצמתי הזה, ולהבין שאין היא מעצמה גדולה כל כך והיא חייבת לחשוב קצת גם על עצמה.

מאתנו חי בתחושת חובה לעשות דבר מה לא שגרת, כדי לעורר את דעת הקהל העולמית ולזעזע את המסדר הסובייטי. אבל בחשיבה מעמיקה ומחמת כל מה שאנו יודעים עד כה נגיע למסקנה, כי אין לקבוע מהלכים נגד המשטר הסובייטי על-פי המהלכים המקובלים, כשעלינו לפעול נגד מדינה כלשהי. עוד לא הצלחנו להשיג את המהלכים של השליטים הרוסיים ואת תגמולם נגד כל צעד ומהלך שנעשה נגדם.

הכרחי מאוד מאוד לפעול בזוויות ובשיקול דעת ולבחון כל צעד — אם לא יועיל, לכל הפחות נהיה בטוחים שאינו מזיק.

לא תהא זאת חריגה מהמסגרת אם אשתמש בהזדמנות זו של דיון על האמנה הבין-לאומית על זכויות האדם כדי לתבוע את זכויות האדם של כוראים אשר אינם מסוגלים להתגונן. כתוב: "שפך דם האדם באדם דמו ישפך". והמשמעות היא: מי ששופך דם עובר כמעט אמו. זו המשמעות של "דם האדם באדם". יודע אני על הדעות החלוקות בין אלה היושבים בבית הזה, כנסת, ואומנם יש נושאים רבים שבהם דעותי אינן זהות עם דעותיהם של חלקים גדולים בבית הזה, אבל יכול אני לקבל הסבר איך וכיצד נחלקו הדעות — הכול לפי הרקע, הנסיבות, החינוך וכו'. ואולם, קשה לי, קשה לי עד מאוד להבין איך יהודים, בייחוד יהודים — גם לא יהודים היה קשה לי להבין, על אחת כמה וכמה יהודים — נותנים יד חופשית להפלות, שהן רצח, אני משתומם, איך מרהיבים להעלות הצעה להחריף הפלות מטעמים כלכליים-סוציאליים, לבטל את התיקון בחוק העונשין, חוק ההפלות, ולא נרתעים גם אחרי שאנו שומעים כי עד כה נפלו יותר מ-10,000 ילדים קורבן להפלות בשנה אחת, עוד לפני ביטול התיקון בחוק.

יהודים מבורכים ומחוננים כרחמנים בני רחמים, איך לא נירחם מלהשוות רצח עוברים, שאינם יכולים להתגונן? ולמה הם נרצחים? כדי לפתור בעיות כלכליות-סוציאליות. הגידו לי, איזו בעיה מהבעיות הכלכליות והסוציאליות — ורבות הן — יעלה משהו על דעתו שאפשר לפתור אותה על-ידי רציחת הסובלים או הגורמים לסבל? כאשר אנו קוראים על אישים, אשר נקלעים מצוקה כלכלית קשה ומאבדים עצמם לדעת, כולנו מביטים על זה בשאט נפש, כולנו מגנים פתרון כזה של איבוד לדעת, וכאן, בביצוע הפלות — בשל מה? בשל סיבות כלכליות וסוציאליות — אין העובד מאבד עצמו לדעת, אלא אחרים מבצעים את האקט האכזרי וחושבים לפתור את הבעיה הכלכלית על-ידי רצח.

קשה להשלים, ולא נשלים, עם מה שנעשה על-ידי שני השרים שישבו בכיכול כוועדת שרים לענייני חקיקה ואישרו את הצעת החוק הנורא, לאפשר הפלות מטעמים כלכליים וסוציאליים, ושכחו שכאנשים המכבדים את עצמם עליהם לכבד את התחייבותם. אני מתפלל באופן מיוחד על שר החקלאות, מר נחמקין, יהודי אשר מכבד את חתימתו ודבריו. איך וכיצד יכול היה, הוא באופן מיוחד, לעשות דבר כזה ולא לכבד התחייבות שהוא התחייב לה, התחייבות שממשלת האחדות הלאומית כולה התחייבה, שלא לפגוע בסטטוס-קוו. ומה יכולה להיות פגיעה חמורה יותר מזו של ביטול חוק אשר נתקבל כנסת אחרי כל כך הרבה דיונים וריכוזים?

אני פונה לראש הממשלה ולממלא מקום ראש הממשלה, לכל השותפים בקואליציה, להזהר מאוד מאוד ולא לתת יד לביטול התיקון בחוק, השולל הפלות מטעמים כלכליים וסוציאליים — דבר שאנו רואים בו מעשה רצח. אין כל ספק, שדיון זה על מגילת זכויות האדם הוא המקום לדרוש, שלא לפגוע באדם שאין לו הכוח להתגונן בפני מי שרוצים לרצוח אותו.

מי עוד כעס היהודי, אשר עבר כל כך הרבה מזמן שגלה מארצו, זכאי לתבוע, לזעוק ולהזעיק על זכויות האדם. מי עוד סבל כמונו, מי עוד סובל כמונו?

לא אשכח את אשר קראתי פעם, ציטוט מיומנו של אייכמן ימ"ש על מעלליו, אשר כתב: מה רע עשיתי? זרקתי ובל העולם לכבשנות. כן, כך ראו שונאי ישראל בדור השואה ובכל הדורות את עמנו. אין ספק, שאם היה עם שיש לו עניין באמנה על זכויות האדם, הרי הוא העם היהודי, אשר סבל כל כך הרבה בעבר ואשר צריך יותר מכל עם אחר לחשוש גם בעתיד.

אם אנו רוצים להקדיש דיון לאמנה לזכויות האדם, הייתי אומר: הכה נחרז ונדבר על זכויות האדם, בנוגע לעם היהודי, לאחינו, ובראש ובראשונה, לאלה הנמצאים בצרה ובשביה הרוסית ובצרה ובשביה הסורית. לא נעלמות מאתנו הבעיות הכלליות של זכויות האדם, אבל גם בנוגע להן עלינו לשקול את הצד היהודי ועלינו להיזהר מלהקצין את צעדנו כל עוד אין אנו יודעים מה תהייה השלכותיהם על אחינו במדינה זו.

אני מתכוון בדבריי לנושא האפרטהייד בדרום-אפריקה. קל מאוד להיות יפה-נפש ולגנות את מדיניות האפרטהייד. אם מתנתקים מהרקע שהביא למדיניות זו ודנים על האפרטהייד מתוך ראייה כוללת, ברור שרואים תמונה מקוממת. אבל כאשר לא מתעלמים מהרקע ומההשלכות על בני האדם החיים בדרום-אפריקה, העוללות להשתלשל משינוי המדיניות שם, רואים שהשינוי המבוקש עלול לסכן את קיומם.

עלינו להזהיר את עצמנו ולדעת שהפגיעה באוכלוסיית הלבנים בדרום-אפריקה היא פגיעה ישירה באוכלוסייה היהודית, וכל דבר הפוגע בחלק כלשהו מאחינו, בכל מדינה שהיא, צריך להדאיג אותנו, כיודענו שאין שום גורם הכואב ודואג לאינטרסים של היהודים.

מזור שעלו ודיברו כאן על הכמה על התנגדותנו למדיניות האפרטהייד לפי הגישה שנקטנו בשעתה נגד הנאציזם. היו כאלה שדיברו כך, כיודעם שהנאציזם מתחילת ייסודו ועד שקיעתו היה מכוון להמית שואה של העם היהודי, ואילו מדיניות האפרטהייד מושחתת מיסודה על בסיס אידיאולוגי ואף מעשי, שאין לו מבחינה אידיאולוגית ולא כלום עם העם היהודי; וכפי שכבר אמרתי, עלול ביטול האפרטהייד לפגוע ברבות הימים דווקא באחינו החיים בדרום-אפריקה, כי לא תהיה להם כל אפשרות להמשיך את חייהם שם.

לא נעלם מאתנו כלל וכלל שעצם הרעיון של האפרטהייד, להבדיל בין אדם לאדם בגלל צבע עורו, נוגד את היסודות שהעם היהודי מתבסס עליהם, העם החי לפי התורה ולפי המסורת היהודית, המתנגדת נגוד מוחלט לאפליה בין אדם לאדם בגלל צבע עורו. אבל אין בכך כדי להפריך את עמדתנו, שעלינו להיות זהירים ולא להקצין את עמדתנו נגד האפרטהייד, כאשר ברור לנו שזה יפגע בעתיד היהודים החיים שם.

אשר ליהודים בדרום-אפריקה, עלינו לדעת שקיימת שם קהילה יהודית מאורגנת ואחידה, ועלינו לשקול את מהלכינו בשיתוף עם האינטרסים של קהילת יהדות דרום-אפריקה. אל לנו להיחפז לעשות צעדים בלתי מחושבים.

ברור שדיון על זכויות האדם הוא הזדמנות טובה לנחיתת ביטוי לכאב המכרסם עמוק עמוק בלבבותינו ולחזרה, שאינה נותנת לנו מנוח, לקיומם ולחיייהם של אחינו הנמצאים בצרה ובשביה מאחורי מסך הכרזל. גם בעניין זה עלינו לנהל את המערכה בשיקול דעת ובאחריות. אפשר להבין, שכל אחד

לקואליציה של אחדות לאומית ושותפים לכל המעשה הנורא הזה?

רבתי חברי הכנסת, מעל במה זו הושמעו היום דעות שונות לגבי שילוב שני הנושאים: יום זכויות האדם ונושא דרום-אפריקה. אני בטוח אם שילוב זה נכון הוא. קיימת בעיה של זכויות האדם, ויש יום זכויות האדם הבין-לאומי, דבר שאיני בטוח כלל אם אנחנו שותפים לו, כי כל העולם שונא אותנו. שונאים אותנו במזרח וגם במערב. ואל לנו להיות שותפים לימי זיכרון של ה-United Nations אשר האנטישמיות חרוטה על לבותיהם.

ברשותך, אדוני היושב-ראש, אחיחס לנושא דרום-אפריקה, שוודאי שעלינו להתייחס אליו ברצינות ומתוך אחריות. כאשר התנהל לפני כמה חודשים בכנסת, בוועדותיה, בחדרי הסיעות, הוויכוח הנוקב בנושא חוק הגזענות, היינו אני וכל החברים מהסיעות הדתיות וגם חקיקת חוק זה. ראינו בו חוק מיותר, אשר עם ישראל והכנסת אינם זקוקים לו כלל, וזאת מסיבות שונות שאותן לא אמנה כאן. אחד הנימוקים שהיו יסוד להתנגדותנו היה, כי עם ישראל, אשר במשך אלפיים שנות גלותו ידע שנאה, רדיפות, אפליות ושחיתות, העם היהודי אשר היה קורבן האנטישמיות והגזענות כמעט בכל מדינות גלותו, אינו זקוק לחוק כזה ולחקיקה כלשהי בנושא הגזענות, כי מעצם טבעו, אופיו וחינוכו ועל-פי תורתו, תורת משה, מתנגד עם ישראל לכל צורה של גזענות ואפליה גזעית. המושג גזע אינו קיים אצלו כלל. והראיה, כל מי שמצטרף לעם ישראל על-ידי גירור על-פי ההלכה, לא חשוב מוצאו, צבע עורו וגונו, הוא מתקבל בקהל ישראל ונחשב כיהודי לכל עניין ודבר.

חברי הכנסת, בעיית יחסה של מדינת ישראל לדרום-אפריקה היא בעיה מורכבת ועדינה מאוד, ואל לנו להוציא מסקנות חד-צדדיות ופזיזות. כמה סיבות לדבר, אבל החשובה שבהן היא היישוב הגדול והעשיר, תרתי משמע, של יהודים בארץ פרטוריה. הקהילה היהודית חיה שם בתנאים קשים, מבחינת העתיד, ובכיוון מרדגים, כי אם תתמששנה חלילה התוכניות של האוכלוסייה השחורה, ובפרט של החלק האלים שבה, יהיו אחינו בני ישראל בפרטוריה הקורבנות הראשונים במאבק הקשה והמסוכן בין השחורים ללבנים.

אין זאת אומרת שאין ישראל צריכה לגנות בכל לשון של גינוי את שיטת השלטון הקיימת של אפליית השחורים ומדיניות האפרטהייד הנהוגה בו. ואומנם, ישראל והאוכלוסייה כולה מגנים את משטר הדיכוי של הימין הקיצוני בפרטוריה והכול נוקטים עמדה ברורה של הוקעת האפרטהייד. אבל זו בעיה עדינה, ואנחנו צריכים להתייחס אליה במשנה והירות ומתוך אחריות.

חברי הכנסת, עלינו לזכור דבר אחד, שרוב האוכלוסייה הלבנה בדרום-אפריקה, ובוודאי היהודים שבה, מודעים לבעיה, מגנים את המצב הקיים ותומכים במאבק הצודק של האוכלוסייה השחורה המושפלת. כל אלה היו רוצים למצוא את הפתרון הנאות של חיסול האפליה הגזעית, ובהקדם. המאבק בפרטוריה הוא בין החוגים המטיפים לשינוי ולהפלת השלטון הלבן באמצעות מאבק מוויזן של שפיכות דמים ואלימות, לבין אלה הטוענים שיש צורך באורך רוח, בזמן סביר ובהכנת התנאים כדי להגיע לשוויון לכל האוכלוסייה ללא הבדל גזע.

מה שמדאג את האוכלוסייה הלבנה הליברלית ואת היהודים הוא, שלא יגיעו למצב שהשולטים היום יהיו הנשלטים מחר, והמדוכאים יהיו הפכו למדוכאים. אין זאת דמוקרטיה ואין זה שוויון.

בסיום דברי אני רוצה להעלות עוד נקודה הנוגעת לנו, ליהדות התורה. לא ייפלא שעם היוסדה קבעה מדינת ישראל כאכן יסוד יחס שווה לכל אדם, לכל התושבים במדינה — והיא לא היתה צריכה ללמוד זאת מהאומות המאוחדות — והיא אף מקיימת את העיקרון הזה. אני חושב שיש עוד מדינה הנותנת מה שמדינת ישראל נותנת לתושבים הערבים בכל הנושאים הכלכליים, הסוציאליים והחינוכיים, ללא אפליה, וכך צריך להיות, כי תורתנו קובעת זאת — להתייחס לאדם באשר הוא אדם, ואולם, מעיק עלי לקבוע בצער רב מאוד מאוד, שלא אחת מתקבל הרושם, כי העיקרון שלא להפלות לרעה אינו נשמר כלל ביחס ליהודים הנאמנים לתורה, אף שנבראו בצלם אלוהים. כאדם, וכך קורה שעל כל דבר שאנו מבקשים לקבל, כפי שמקבלים כלל התושבים, וזעקים עלינו: סחטנים.

לא אחת עומדים אנו בפני הפרדוקס, שאנחנו מקופחים גם בהשוואה לערבים, עשו השוואה, כמה נותנת המדינה לחינוך כל ילדי ישראל וכמה היא נותנת לילדים הערבים, ולעומת זה, כמה נותנת המדינה לחינוך הילדים המתחנכים בחינוך תורני, אם זה החינוך העצמאי, אם זה חינוך תשוב"ר — חינוקות של בית רבן — אם אלה ישיבות, אם אלה כוללים ואם זה סמינר לבנות "בית יעקב". יסוד היסודות של מגילת זכויות האדם, אשר גם מדינת ישראל חתמה עליה, הוא שהזכויות הניתנות אינן מותנות בהבדל הרעיונות והאידיאות, ומסופקות לכל אחד ואחד באשר הוא אדם.

מתח גדול שורר בימים אלה סביב התביעות השונות לחלץ מן המצר מגושים, החל מ"סולל-בונה", התק"ם ויישובים אלה או אלה. חלילה שיחשבו שעניי צרה בסיפוק צורכיהם של גורמים כלשהם, אבל למה ומדוע קמה מקהלה הכוללת את כולם, כאשר אנו מבקשים לתקן ולשים קץ לקיפוח כל מה שיש לו קשר עם תורה ודת? ואנחנו מבקשים לתת את מה שנתנו בעבר ולא לקפח ולא להוריד.

דווקא ביום זה, שבו כולנו רוצים להתרכז בשמירת מגילת זכויות האדם, אולי תשימו קץ לפגיעה הקשה שאתם פוגעים בזכויות האדם רק בשל כך שארם נשאר נאמן לתורה ולמסורת ישראל, שעליה מסרנו נפשנו מאז היותנו לעם.

**היו"ר א' נחמיאס:**

תודה לחבר הכנסת מנחם פרוש. רשות הדיבור לחבר הכנסת אברהם ורדיגר, ואחריו — לחבר הכנסת אהרן אבוחצירא: ובהיעדרו — לחבר הכנסת מאיר כהנא.

**אברהם ורדיגר (מורשה-פ"י):**

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, בכמה מלים אני רוצה להתייחס לדבריו של חבר הכנסת הרב מנחם פרוש, אשר הביע את עמדת יהדות התורה כולה לגבי היחס לתורה, היחס לנושאי דגל התורה, היחס לרבנים, היחס לחינוך התורני וגם בקשר למפנה המחיר והנורא: החזרת סעיף 5 בנושא ההפלות.

אבל, ידידי חבר הכנסת הרב פרוש, אשאל אותך שאלה פשוטה: האם אתה שותף לקואליציה הממשלתית הזאת —

**מנחם פרוש (אגודת ישראל):**

לצערי, בדלית ברירה.

**אברהם ורדיגר (מורשה-פ"י):**

— אני שואל אותך שאלה, כאשר אתה עצמך בוודאי שואל: איך ניתן היום, במצב הזה, לאחר שאתה מניח, ובצדק, ועוד לא אמרת הכול מפני שהיושב-ראש הפסיק אותך — איך אתה וחברך, וכמה חברי כנסת דתיים, שותפים

של טוטו הכומר, מנהיגם הפוליטי של השחורים בפרטוריה, עצמם משורות הכנסייה, מבוסס על כך, שהוא שונא את הלבנים בפרטוריה, ובכללם גם את העם היהודי, מורי ורבותי, זאת עליו לדעת.

אדוני היושב-ראש, אני מסיים. ארצות-הברית לוחצת על ישראל ודורשת ממנה להפסיק כל סיוע לדרום-אפריקה מסיבות פוליטיות מובהקות. נכון, אין זה מצב קל, יש לנו בעיה, ובעיה מיוחדת. ובכל זאת עלינו להבהיר לידידינו בווינגטון, שאין מדינת ישראל יכולה להיסחף לחרם הכללי נגד דרום-אפריקה. ישראל קמה, בין השאר, כדי להיות מחסה, מקלט ומגן ליהודי העולם. יש לנו אחריות כבדה כלפי האוכלוסייה היהודית בפרטוריה, רכושיה ומורשתה. אין אנו חופשיים לנהוג כפי שכל מדינה אחרת יכולה לנהוג. עניין זה הוא בעל משמעות לאומית רבת חשיבות. האמריקנים יבינו זאת.

האמריקנים יבינו זאת, ואם לא יבינו, אל לנו להירע. עלינו להגיע אחס להסכמה, לעמדתה של ישראל אין משמעות רבה במסגרת העמדה הכוללת של מדינות מערביות חזקות ועשירות. אסור לנו להפקיר את קהילת יהודי דרום-אפריקה על מזבח המאבק השקרי של עולם השקר, אשר חוץ מאבקו נגד פרטוריה עושה אחת עסקים מצוינים. כל זמן שגולת דרום-אפריקה קיימת, אנחנו אחראים לקיומה ולעתידה. זוהי חובתנו וזכותנו. תודה רבה, אדוני היושב-ראש. \*

הי"ר א' נחמיאס:

תודה לחבר הכנסת אברהם ורדיגר. חבר הכנסת אהרן אכוחצירא איננו. רשות הדיבור לחבר הכנסת מאיר כהנא, ואחריו — לחבר הכנסת מאיר כהן אבידב, בכקשה.

מאיר כהנא (תנועת כך):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, ברור לכל בריבירב שהמשטר בדרום-אפריקה הוא משטר גזעני שאי-אפשר לתמוך בו אידאולוגית. כמובן ברור כשמש, שגזענות המבוססת על צבע עורו של אדם היא אווילית ובלתי נסבלת. ולית מאן דפליג, כי בדרום-אפריקה מדכאים את השחורים ומונעים מהם זכויות יסודיות, וכי עם המהווה רוב בארצו זכאי לחירות ולריבונות.

אחרי שקבעתי את הכללים האלה, קובע אני כלל מכריע: תמיכה במורדים השחורים בדרום-אפריקה, כתנועת ה-ANC, היא צעד מטרף, צעד של התאבדות, צעד אנטי-יהודי. למה הדבר דומה? למאבק הגרול שהיה בשנות ה-50 בצפון-אפריקה. זהו מאבק מובהק של אוכלוסייה אפריקנית הנמצאת בארצה תחת האגרוף של מעצמה לבנה, אימפריאליסטית, קולוניאליסטית, מעצמה שלא רק סירבה להעניק לתושבים המסכנים עצמאות וחירות, אלא הושיבה בארצם מתנחלים ומתיישבים לבנים, שלקחו את הדינת שבאדמות והתנהגו באפליה גסה כלפי האוכלוסייה המקורית.

עכשיו, שאלתי אליכם, חברי הכנסת, היא: האם בימים ההם היתה חובה על מדינת ישראל ועל יהודי העולם לצאת נגד המשטר המדכא, הגזעני והאימפריאליסטי, למען האפריקנים המדוכאים? אך לפני שתענו, תבינו בדיוק במה מדובר. הארץ שבה התנהל המאבק הקלסי הזה נגד משטר אימפריאליסטי היתה אלג'יריה, והמדוכאים היו ערבים. ותנועת השחרור העיקרית, זאת שהובילה את המרד למען זכויות האדם והחירות, תמכה בגלוי ובהתלהבות ככוחות הערביים שפעלו למען חיסולה של מדינת ישראל. ניצחונם של המורדים האלה אמור היה להוסיף עוד מדינה על כנופית האומות המאוחדות של שבעים הזאבים השואפים לשסע את השם היהודי, לחסל את מדינת היהודים. מדינת ישראל.

הבעיה העומדת בפנינו, בפני ישראל ועמה, היא האם עלינו להצטרף למקהלת העמים של הדמוקרטיה המערבית, כמו ארצות-הברית וארצות אירופה, ולנקוט סנקציות נגד דרום-אפריקה, כאשר ברור וגם ידוע שאין כוונתהן אמיתיות והן עצמן מנהלות עסקים עם פרטוריה בסתר ובדרכים לא-דרכים, ולצורכיהן הפוליטיים מעמידות פנים שהן נאבקות למען חופש ושוויון, או שמא עלינו להמשיך בשיטה של גינוי האפליה בריש גלי, אבל לא לנחק את הקשר ואח היחסים המיוחדים אשר נרקמו בינינו לבין דרום-אפריקה, וזאת מסיבות פוליטיות, כלכליות ובשל הקהילה היהודית הגדולה שם?

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, מי שרוצה לכוון את המדיניות הרשמית שלנו בלי להביא בחשבון את כל האספקטים הנוגעים לנו במיוחד, וכן את קשרינו עם יהודי פרטוריה, אינו רואה את הבעיה נכון ואינו מתייחס אליה כרצינות. יהודי דרום-אפריקה נופלים בין הכיסאות. השחורים וגם הלבנים אינם אוהרים אותם במיוחד. היהודים, למרות גישתם ועמדתם הליברלית נגד האפרטהייד, ולמרות הזדהותם עם המפלגה הפרוגרסיבית, שנואים על הלבן ועל השחור. אף שגלוי וידוע שהיהודים מזוהים עם החלש, המדוכא והנרדף, בכל זאת יהודי נשאר יהודי, ודרום-אפריקה איננה המקרה המובהק היחיד בשטח זה. מובן, שזה גורם ליהודים רבים לשבת על מזוודותיהם, כי אין הם בטוחים שמשטר הלבנים יחזיק מעמד לעולם. יהודי דרום-אפריקה מודאגים וחוששים לגורלם ולהחרפת המצב במדינה, ואליהם מהם כבר מתכננים לעזוב את מולדתם ואת מקום מגוריהם, והשאלה היא — לאן?

צר לנו לקבוע, שמדינת ישראל החופשית והעצמאית, אשר כשנים הראשונות לקום המדינה ובתנאים קשים ביותר ידעה לקלוט מאות אלפים מכל קצוות תבל, משום מה איבדה את דרכה, את הכיכר שלה, את כוח המשיכה שלה, ורוב יהודי דרום-אפריקה המתכננים הגירה אינם ששים לעלות אליה, בלשון המעטה. הם מוצאים להם מקלט ופתרונות של יישוב קבע באוסטרליה, בניו-זילנד, בארצות-הברית ובמדינות אחרות. על כך, רבותי, דואג לבנו, וזה מה שצריך להדאג את כלנו. יהדות זו, הטובה והמושגת, מורכבת ברובה מיהודים יוצאי ליטא היהודית העסיסית, אשר מטבעם היו צריכים לחיות כאן עמנו, אך אינם נוהרים אלינו ורק בורדים מוצאים עניין בישראל מסיבה זו או אחרת.

צר לי, אבל אין לי הרגשה שההסדרות הציוניות וממשלת ישראל עושות מספיק כדי לשנות את המצב ואת המגמה הזאת. לא רק שעלינו לעודד את היהודים, אשר משום מה עדיין אינם רואים את הסכנה האורבת להם מוצפים לשיפור המצב ואינם חושבים על עזיבת המולדת, ולקרוא להם לעלות לישראל, אלא יותר מכך, עלינו לנצל את היחסים המיוחדים השוררים עם ממשלת פרטוריה ולגרום לכך שהגולה המבוססת הזאת תחוסל ורוב יהודיה יבואו אלינו, על רכושם, כי אין שום תקווה לשינוי לטובה. ישראל צריכה לנצל את היחסים האלה, ואת האינטרסים המשותפים, לטובת יהודי פרטוריה ובשיתוף עם שלטונות פרטוריה, ועם ראשי הקהילה היהודית, ולהכין תוכנית הגירה המונית — רפטריאציה בלעז — שיהיו בה תנאים מיוחדים ומשופרים לכל אלה הרוצים לעלות לארץ-ישראל.

חברי הכנסת, בימים האחרונים התפרסמו ידיעות על התבטאויות של הכומר בעל פרס נובל לשלום, דסמונד טוטו, בנוגותו של העם היהודי. הוא, כשחור מתקדם וכתאולוג נוצרי, נחשב לאישיות בין-לאומית, אבל הוויכוח שלו עם העם היהודי איננו תיאולוגי, כפי שהוא עצמו רוצה להציגו. הוויכוח

תפקידנו העיקרי בנושא זה של דרום-אפריקה הוא להתחנן לפני היהודים שבה לברוח משם. לעלות ארצה. לארץ היהודים.

עלינו להבין שיבשת אפריקה היא יבשת שכולה גזענות: שחורים המפלים לבני לרעה; שחורים השונאים הודים ושחומי-עור ועורכים בהם פוגרומים; שחורים אנטי-ישראלים בפועל שכבר בגדו בנו בעבר; וגם לבנים המדכאים שחורים.

עם יבשת זו אין כבר כלל מוסרי ואבסולוטי. מול יבשת כזו ומדינות כאלה, אין צדיקים ומוסריים. כנדון עלינו לחדש את ה"מה טוב לעם היהודי", את האינטרס היהודי.

כשבילי אנשים הם שורים, לטוב או לרע. ושחור רשע אינו פתוח רשע בגלל צבע עורו. ושחור אנטי-יהודי ואנטי-ישראלי אינו יותר צדיק מלבן כזה.

האם שמענו כאן קריאה אחת מהשמאלנים לנחק את יחסינו, להטיל חרם על הרוסים הרשעים, האנטישמים, הגזענים, המדכאים יהודים כאשר הם יהודים?

כיהודי מעניין אותי יותר חרם ומאבק נגד הרוסים המדכאים את עמי, ולא חרם ומאבק למען שחורים השואפים לדכא את עמי ואת ארצי.

היו"ר א' נחמיאס:

תודה לחבר הכנסת מאיר כהנא. רשות הדיבור לחבר הכנסת מאיר כהן אבידן.

מאיר כהן אבידן (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, ביקשתי להשתתף בדיון הזה לאור ביקורי והשתתפותי בוועידות הבין-פרלמנטריות המחכנסות פעמיים בשנה. בכל כנס כזה משתתפות 120 עד 130 מדינות, וישראל היא השעיר לעזאזל וקורבן להתקפות של כל המדינות, פרט לכמה מדינות ידידותיות. 80% מהדיונים בוועידה כזאת הם נגד ישראל.

מדינות רבות שאנחנו מקיימים אתן יחסים ידידותיים, כאשר אנחנו מבקשים מהן לעזור לישראל בביטול הצעות החלטת גינוי נגד ישראל, אנחנו נתקלים לפעמים בהתנגדות, עומדים מול שוקת שבורה. אני רוצה להביא דוגמה אחת מהכנס האחרון שהתקיים בבאונס-אירס שבארגנטינה, באוקטובר 1986.

באותו כנס דובר על דרום-אפריקה ועל הטריטוריות הכבושות במקומות שונים בעולם. הוגשה הצעת החלטה עליידי זימבבואה, הארץ הדמוקרטית ביותר, המגנה בחריפות רבה את דרום-אפריקה ואת שלטון האפרטהייד. בהצעות אלה יש דברי הקדמה, ואחר כך הצעות החלטה.

בהצעות אלה כורכים את ישראל עם מדינות אחרות, אקרא את הנוסח באנגלית ואחר כך אנסה לתרגם אותו לעברית. אני קורא זאת באנגלית באופן מיוחד, כדי שתוכלו לעמוד על חשיבות הדברים. בהקדמה נאמר:

Seriously concerned by the increasingly close cooperation between Zionist Israel and the Apartheid South Africa in military, economic and nuclear fields and the contribution of that cooperation to the perpetuation of the illegal occupation of Namibia and the strengthening of the aggressive and oppressive apparatus of the criminal Apartheid regime against the peoples of South Africa and the neighbouring states.

אך בכל זאת הרי הם לחמו נגד מעצמה אירופית, קולוניאליסטית ואימפריאליסטית; הם לחמו בשם זכות ההגדרה העצמית, בשם החירות, ובכן, כואו ונשאל שוב את השאלה, אך הפעם בנוסח מדויק: האם חל חוב מוסרי על העם היהודי לתמוך בזכויות של עם הנאבק על עצמאותו וחירותו כאשר ברור לכול, כי ברגע שאלו תתגשמה, לאותו עם יהיו הכוח והרצון והלהט להצטרף לאויבי עמנו ומדינתנו?

כבוד היושב-ראש, לי ברור שכל יהודי נורמלי, להוציא השמאלנים אכולי רגשות האשמה והשנאה העצמית, ישיב תשובה רועמת: לא, בלא ספק לא היה עולה על דעתו של יהודי בעל חוש הגנה עצמית מינימלית לתמוך בשום מדינה או אומה שברגע שהיא תקבל את עצמאותה היא תצטרף למחנה האויב, השואף לחסל את מדינת ישראל.

יותר מזה, בחור רב אני קובע כפסק הלכה, שאסור ליהודי לעזור ולתמוך בכל עם, ויהיה מדוכא ככל שיהיה, שהוא אויבו של העם היהודי ומדינתו.

ובכן, רצו בי תנועת המורדים השחורים ANC היא תנועה אנטי-ישראלית ואנטי-יהודית מובהקת. המנהיג בפועל, אוליבר טמבו, הצהיר בראש גלי על תמיכתו באש"ף, ובוועידות של העולם השלישי, עולם הידוע לשמצה כשנאחו לישראל, תמכו נציגי ה-ANC בהתלהבות בכל החלטה אנטי-ישראלית. אם יצליח ה-ANC להפיל את הממשלה הנוכחי בדרום-אפריקה, נחזור בדיוק למה שאירע כאשר הפילו המורדים השחורים בזימבבואה את משטר הלבנים שם. הם הקימו משטר כה אנטי-ישראלי, עד כי בשנת 1984 הם הצביעו במועצת האומות המאוחדות בעד החלטה הקוראת לפירוקה של ישראל.

ולא רק ה-ANC, הבישוף טוטו, זה שהפך אליל של כל היהודים הליברלים השמאלנים, אלה שאינם מתפללים אל אלוהי ישראל אך סוגרים לטוטו, הטוטו הזה הינו אנטישמי גס ושונא גלוי של מדינת ישראל. בשנת 1984, בהופעה לפני המנהיגים היהודים בדרום-אפריקה, אמר טוטו, שגורל היהודים, כפי שנקבע בנצרות, הוא לסכול, ושהיהודים הם המדכאים הכי גדולים בארצו. לפני שנתיים הופיע טוטו לפני יהודים בניו-יורק ונשא נאום פראי-שפי ואנטי-יהודי מזועזע. אך העיקר שהוא שחור, אפריקני ומהעולם השלישי. בזה די כדי לדחוף את כל היהודים השמאלנים והליברלים, החולים מהאידס היהודי — רגשות אשמה ושנאה עצמית — להתרפס לפני ולבלוע כל חרפה וגידוף היוצאים מפיו.

חברי הכנסת, כמה שמחנו כאשר החליטו הליברלים בטוב לבם לכוון שוב יחסים עם דיפלומטים שלנו. וכאשר הרוחו דו הגיע ארצה, ליהודים היתה אורה ושמחה וששון. איך קיבלנו אותו? באיזה כבוד הוא הגיע לארץ? חברי הכנסת, האם ידוע לכם כי בחוקת ליבריה נקבע, כי מצביעים חייבים להיות בעלי דם כושי — Negro blood. והאם שמענו משמאלני אחד כאן קריאה לנתק את יחסינו עם הגזענים האלה?

אם יעלה ה-ANC לשלטון במדינה כה עשירה ובעלת אוצרות טבעיים כגון דרום-אפריקה, אי ואכזי לישראל, ואי ואכזי ליהודים הנמצאים שם.

אני סולד מהמשטר הנוכחי שם, אבל כיהודי שפוי, שלא לומר כיהודי הלכתי, לעולם לא אפעל להפיל כל משטר, ויהיה אשר יהיה, כשאני יורד מראש שבמקומו יעלה שלטון של אנטישמים ואנטי-ישראלים.

המשטר הנוכחי וה-ANC הם בגדר — זו נכלה דו טרפה.

## ובהצעה שנייה:

Concerned that the connivance and tacit support given by certain western countries and Israel to the South African regime's military and nuclear development and those states' violation of the arms embargo pose a serious threat not only to the security of the region but to international peace and security.

אנא שימו לב: מצינים את ישראל כמדינה נפרדת וכורכים אותה עם מדינות המערב. ביקשנו שם לציין את השמות של כל הארצות המנהלות סחר עם דרום-אפריקה. אמרנו: נקבל את הרשימה, נצביע בעדה. אבל, שימו לב, מפרדים את ישראל: אפשר להגיד שזוהי גזענות פראקסלנס, כשאומרים certain western countries וישראל — ארצות מערביות וישראל. את ישראל מצינים בשמה המפורש, מה שאין כן לגבי הארצות המערביות האחרות. זוהי גזענות, וזה נאציזם פראקסלנס.

כמובן, לאחר מאמצים רבים הצלחנו להביא לכך שהנוסח הזה יישאר רק בדברי ההקדמה, ואילו בהצעות ההחלטה הנושא הזה ירד מהפרק. אבל בהצבעה היו, כמובן, 608 קולות בעד, 156 קולות נגד ו-144 נמנעו. הצביעות ממש חגגה ככל הדרה.

רציתי להביא את הדוגמה הזאת כדי להוכיח עד כמה כורכים את ישראל עם דרום-אפריקה בעוד ארצות רבות אחרות סוחרות אתה בהיקף עצום. כאן יש דוח שמציין במפורש את השמות של הארצות הערביות הסוחרות עם דרום-אפריקה: סעודיה סוחרת עם דרום-אפריקה, תימן סוחרת אתה. הדוח פורסם על-ידי משרד החוץ ונמנות בו הארצות הסוחרות כנפט תמורת נשק עם דרום-אפריקה. ערב-הסעודית קונה את הזהב שלה תמורת נפט מדרום-אפריקה.

רבותי חברי הכנסת, קל להכריז על חרם בראש חצות. אולם החרם הכלכלי היה באופן מסורתי הנשק שהפעילו בדרך-כלל תנועות אנטישמיות נגד יהודים באירופה התיכונה והמזרחית כדי להרוס את היהודים מבחינה כלכלית ולהרחיקם ממעגל החיים המשקים.

במאורעות 1936 בארץ הכריזו הערבים חרם במשך שלוש שנים על היהודים, וזה פגע במשק היהודי ובהתפתחותו. ישראל נאלצת להתמודד עם החרם הערבי המכוון לא רק אל התוצרת הישראלית אלא נגד כל חברה יהודית בעולם ונגד חברות לא-יהודיות הסוחרות עם ישראל או מעסיקות יהודים בעמדות ניהול. עד היום לא ניתן ליהודים להיכנס למדינות ערב מסוימות, ובמיוחד לסעודיה, ולעבוד בשביל החברות המעסיקות אותם. מי שמבקש לעשות עסקים עם מדינות ערב חייב להוכיח שאינו מקיים קשרים עם ישראל ואינו מעסיק יהודים.

ומה אומרות על כך המדינות הדמוקרטיות? — הן ממלאות פיהן מים ולא אומרות כלום. לחרם הערבי יש אופי גזעני מובהק. מי שהיה בעצמו קורבן של חרם כלכלי במשך דורות ועד היום אסור שיהיה פזיז, צריך לעשות חושבים. לפני שנצטרך הצהרות מסוימות מרחיקות לכת, יש לגנות כמובן את היחס לשחורים — כן, אבל חרם — ודאי שלא.

אם נכריז חרם, נחליש את התוקף המוסרי של התנגדותנו לחרם הערבי. מדוע אנחנו נגד חרם ערבי, אם אנחנו יכולים בעצמנו להכריז על חרם? אין אנו חייבים ללכת בצורה עיוורת אחרי המדינות האירופיות ואחרי אמריקה. אין לימר שכל מה שנכון בעינייהן צריך להיות נכון גם בעינינו, באופן אוטומטי.

רבותי, הקשרים שלנו עם דרום-אפריקה הם פסיק קטן לעומת קשריה של ארצות-הברית אתה. אני הייתי רוצה לראות שארצות-הברית — או אנגליה — מפסיקה את הסחר שלה עם דרום-אפריקה, סחר בהיקף של 2 מיליארדי דולר. הן לא יעשו זאת. הן ימצאו את כל הדרכים להסוות את הסחר עם דרום-אפריקה. אנחנו, המדינה החלשה שזוקקה לנתיבים מסחריים וימיים לייצא את סחורותיה — היקף הסחר בינינו לבין דרום-אפריקה הוא בסך-הכול כ-100 מיליון דולר.

אבל אותם צבועים, המדינות האפריקניות, סוחרות בממדים די גדולים ונרחבים עם דרום-אפריקה. על כך לא מגנים אותן בהחלטות בין-לאומיות, רק את ישראל מגנים. אין כורכים את הציונות עם האפרטהייד — שימו לב עד היכן הגענו, ועל כך מצביעות 608 מדינות. רוב המדינות שהשתתפו בכנס הבין-לאומי הזה מצביעות בעד כריכת הציונות עם הגזענות. האם זו איננה צביעות?

חברי הכנסת, אינני שבע רצון מהמשטר הזה בדרום-אפריקה. ודאי שאני מגנה, כולנו מגנים את היחס לשחורים בדרום-אפריקה. אנחנו צריכים להיאבק בזה. אבל מכאן ועד לחרם טוטלי — צריך לחשוב פעמים, ולא, נוכל להתריע אנחנו בעצמנו נגד החרם הערבי על ישראל.

## הי"ד א' נחמיאס:

תודה לחבר הכנסת מאיר כהן אכידב, רשות הדיבור לחבר הכנסת חיים רמון, בבקשה.

## חיים רמון (המערך):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אכן יש הרבה צביעות ביחס העולם כלפי הנושא של דרום-אפריקה. הרבה מאוד מדינות טובלות ושרץ בידן — ומגנות אותנו על היחסים שלנו עם דרום-אפריקה. אבל, אני אינני חושב שאלה המדינות הצריכות לשמש מודל למדינת ישראל. לא נלמד אורחות חיים מתוקנים משום מדינה כמעט ממדינות ערב, גם לא מחלק גדול ממדינות אפריקה. אנחנו צריכים לנהל את המדיניות שלנו על-פי העקרונות של המדיניות שלנו. שאותם אנחנו חושבים לנוכחים.

צריך להבין מהו המשטר בדרום-אפריקה ומאין הוא שואב את מקורותיו, מה הם שורשיו. כאשר עלו לשלטון הבורים, ב-1948, שאבה המפלגה הזאת את האפרטהייד ממקורות המפלגה הנאצית בגרמניה. התורה הנאצית בגרמניה שימשה מודל לחיקוי למפלגה שעלתה לשלטון ב-1948 בדרום-אפריקה. זה המקור, וזאת צריך לדעת.

אנחנו, מדינת ישראל, מדינה של פליטי העם היהודי שנמלטו, אלה שהצליחו בכך, ולצער 6 מיליונים לא הצליחו. מביצוע המדיניות המשמשת מודל בדרום-אפריקה. ואני אינני מאוהב במשטר הסובייטי ואינני מאוהב במשטרים הפאשיסטיים בדרום-אפריקה ואינני מאוהב בהמון משטרים אבל אין שום משטר בעולם שכל-יכולו מבוסס על גזע, לא חשוב מה אתה, מה אתה חושב, חשוב איך אתה נראה, איזה צבע יש לך. אתה יכול להיות הגאון הגדול ביותר, אבל אם אתה שחור, אינך יכול להצביע. אתה נטול זכויות בגלל הצבע שלך. אנחנו איננו יכולים לנהוג כלפי המשטר הזה בצורה שבה אנחנו נוהגים כלפי משטרים אחרים שאינם מוצאים חן בעינינו. המשטר הזה הוא משטר שאנחנו צריכים להוקיע אותו, אבל לא רק מן השפה ולחין.

אומרים לנו, שאיננו צריכים לרוץ בעניין הזה. אני לא בטוח שלא היינו צריכים להיות לאות ולמופת בעניין הזה. אבל

היו"ר א' נחמיאס:

תודה לחבר הכנסת חיים רמון. חבר הכנסת מיכאל איתן — בבקשה.

מיכאל איתן (הליכוד):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, הייתי מבקש להתייחס לנושא לאו דווקא מזווית הראייה הישראלית, אלא מזווית ראייה כוללת יותר, שבה האינטרס הישראלי אינו הגורם המכריע בקביעת העמדה.

קל מאוד לעמוד כאן מעל הדוכן ולהטיף כנגד משטר האפרטהייד. קל מאוד לעמוד כאן ולהצטרף לביקורת כלל-עולמית נגד משטר האפרטהייד. קל עוד יותר לשלם מס שפתיים כזה או אחר. הרבה יותר קשה להיות שם, בדרום-אפריקה, ושם לנהל מסע של תעמולה, מסע פוליטי כנגד משטר האפרטהייד. זה הרבה יותר קשה כאשר מי שעושה את זה הוא עצמו לבן, חלק מהממסד הדרום-אפריקני.

לא זמן ביקר אצלנו ראש עיריית יוהנסבורג, הרולד רודולף, יהודי שנמנה עם מפלגת הלבנים בדרום-אפריקה המתנגדת לאפרטהייד; הוא אחד מראשיה. הוא הבין, בין השאר, את חזונו, את תוכניתו, את מטרת פעולתו, במלים האלה: "אנחנו, הלבנים, שגינו, השחורים נצלו כ-100 השנים האחרונות. עכשיו צריך לנסות לבנות משהו חדש. אני מאמין כי רק ביחד יש לנו עתיד בארץ הזאת. חלומי הוא שכל הדרום-אפריקנים, ללא הבדל גזע, מין, צבע, דת או מצע, ישלכו ידיים ויאמרו: אנו אומה, אנו עם אחד, אנו דרום-אפריקנים".

אני קצת מצטער על כך שיהודי, שמבחינתי הוא בן ללאום היהודי ומקום מושבו צריך להיות בארץ-ישראל, מתבטא כפי שמתבטא הרולד רודולף כיהודי. אבל אני בהחלט מתייחס ברצינות להתבטאותו כדרום-אפריקני. כראש עיר גדולה בדרום-אפריקה.

הבעיה המבצעת מן ההצעה הזאת, שגם עליה כולם יברכו ויגמרו את ההלל, היא וזערה נוספת, שאותו ראש עירייה ששומע כאן בישראל, הוא אמר לכמה מאלה שבאו לשמוע את דבריו: "תהא זו אכזבה מרה אם תנקוט ישראל צעדים אופנתיים". הוא הוסיף ואמר: "סנקציות אינן פותרות דבר ואינן מועילות לאיש". זוהי הדילמה האמיתית של ההתייחסות הליברלית כלפי הבעיה הקשה שאנו צופים בה בדרום-אפריקה.

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

אולי זה מס שפתיים, בעצם?

מיכאל איתן (הליכוד):

חבר הכנסת צירלי ביטון, אני זוכר את הקטע שבו אתה וחברך התחלתם בקריאות הביניים כאשר עלה הנושא במסגרת של הצעה לסדר-היום. כל זמן שדיברתי על הבעיה, נתחם לי בהחלט לדבר, ברגע שהתחלתי לדבר על הקשיים והפתרון, פתחתם במקלה שהפריעה לי ולא אפשרה לי לומר את אשר יש לי לומר. אני רוצה לומר לך, עכשיו, ברוך השם, אני שומע רק את ההערות שלך. אל תפריע לי. אני אומר בדיוק את מה שיש לי לומר, גם מה שלא מוצא חן בעיניך.

אם אנחנו מתייחסים ברצינות לאותו הרולד רודולף כאשר הוא מבקש את חלומי בדבר הגשמת הפתרון שבמסגרתו אנשי דרום-אפריקה, ללא הבדל צבע — שחורים, צבעונים, לבנים — ישלכו ידיים ויאמרו: אנו עם אחד, אנו אומה אחת, אנחנו מכבדים אותו שהוא עושה את זה שם, בדרום-אפריקה. עם

מה, יש "ריאל-פוליטיק". ומי אני שאתמודד עם אנשי ה"ריאל-פוליטיק". עכשיו לא אנהל אתם את הוויכוח, הרבה פעמים כאשר הם אמרו, צריך, מטעמים של "ריאל-פוליטיק", לנקוט מדיניות כזו וכזו, וכל יפיהנפש מוליכים אותנו לאן שמוליכים — בסופו של דבר המדיניות של ה"ריאל-פוליטיק" ביחסיו חוץ הורידה אותנו ביגון שאולה. בסדר, יש בעיה, אני מכיר אותה, נושא ה"ריאל-פוליטיק".

אמרנו, ועל כך הייתי רוצה לשמוע תשובות, שהמדיניות שלנו תהיה לא לעמוד בראש המחנה אלא לעשות מה שמדיניות המערב יעשו.

מיכאל איתן (הליכוד):

מקום טוב כאמצע.

חיים רמון (המערך):

מקום טוב כאמצע במדינות המערב, זה הגיוני. בסדר, גם "ריאל-פוליטיק", גם מדיניות המבוססת על תפיסה, אם כי אני, לפחות מבחינה סמלית, הייתי מוריד את רמת הנציגות שלנו בדרום-אפריקה משגירות למיפסה-כוח. היינו המדינה היחידה ששגריר חדש שלה הגיש את כתב-האמנה בחקופת חוקי החירום בדרום-אפריקה.

אז מה קרה? אנשי ה"ריאל-פוליטיק" בינינו קיוו שלעולם לא יטילו סנקציות על דרום-אפריקה. מה קרה שכל מדינות המערב, למעט מדינה אחת, שווייץ, הטילו סנקציות על דרום-אפריקה. מסנקציות ברמה גבוהה עד סנקציות ברמה נמוכה? אבל כולן, ללא יוצא מן הכלל, חוץ משווייץ, ארצות-הברית הטילה סנקציות בנושא נשק, השקעות חדשות, הלוואות, מחשבים לשימוש כיתחוני. נפט, ברזל, פלדה, פחם, מוצרי חקלאות, קשרי תעופה ועידוד תיירות. השוק המשותף — בנשק, בהשקעות חדשות, כהלוואות, בקרוגרדנים, בברזל ופלדה וכיו"צ. ישראל היא המדינה היחידה שלא הטילה שום סנקציה. אם כן, עכשיו איננו יכולים אפילו להיות ראשונים — גם לא מקום טוב כאמצע — חבר הכנסת מיכאל איתן. עכשיו אנחנו בתחתית הסולם, בכלל איננו בעסק הזה. אנחנו הוצאנו את עצמנו מקהילת העמים הנאורה, או המתימרת להיות נאורה.

אני תובע ליישם את מה שמשרד החוץ חזר ואמר מעל הדוכן הזה. שר החוץ שמיר, סגנו חבר הכנסת מילוא, גם כששמעון פרס הגיע לתפקיד שר החוץ — כולם אמרו שלא נפגר. אם כן, למה אנחנו מפגרים ולמה איננו הולכים בעקבות העולם כולו?

באים ואומרים לנו: יש יהודים בדרום-אפריקה, והיהודים אינם רוצים. אני כופר גם בכך. ראינו את הכתבה ביום שישי בטלוויזיה. ראינו שדווקא אותם יהודים שכן עולים לארץ הם אלה שמוטרים מכך שמדינת ישראל איננה נוקטת סנקציות נגד דרום-אפריקה. אני יודע מיהודים שיושבים שם ואומרים לנו ומאצים בנו: תעשו משהו, ולא, נהיה השעירים לעזאזל. נדמה לי שנושאים את שם הקשר עם היהודים בדרום-אפריקה, בעניין הזה, לשווא. כאשר מתכוונים לקשרים מסחריים, מנצלים את העניין הזה כדי להמשיך בקשרים האלה ולא להפעיל סנקציות.

בסיום דברי, בישיבה של יום רביעי, בשעה מאוחרת, הייתי מבקש, אם שר החוץ יענה או ישתתף בדיון, שיסביר האם השתנתה מדיניות ישראל ואנחנו לא מתכוונים לנקוט נגד דרום-אפריקה אותם צעדים שנוקט כל העולם המערבי, ואם יש בכך משום חזרה מהתחייבות ושינוי מדיניות של ממשלת ישראל. תודה.

מאוד על מדינת ישראל. מדינה שעמדה מול פרוכקציות כלתי-רגילות של אלימות, של טרור, של רצח, רצח של ילדים, של נשים, בכל זאת לא היו גרדומים במדינה הזאת. פרט לאייכמן, לא הוצא אדם להורג במדינת ישראל. זו, לדעתי, הזכות הראשונה — להשאיר את החיים בידי האדם, ובכל מקום שיש רצח או הרג או אלימות או טרור, אנחנו יכולים להגיד, בלבנו לפחות, שאנחנו לא רק נאה דורשים, אלא גם נאה מקיימים. וודאי שאיני צריך להגיד שרצח על-ידי שלטונות, או רצח על-ידי ארגוני טרור, נוגדים את השקפתנו ואת עמדתנו היסודית ביותר.

הדבר השני — אנחנו שוללים כל צורה של אפליה. בספר עמוס, פרק ט' — זכרתי את הפסוק בעליפה, אבל אני מודה לרב פרוש שעזר לי למצוא אותו — כתוב: "הלוא מבני כשמים אתם לי בני ישראל נאם ה', הלוא את ישראל העליתי מארץ מצרים". ואני מדבר על בני כושים, והיום זה נשמע אקטואלי כמו תמיד. זה פסוק יפה, חודר, צורק, המשקף גם את מדיניותה של ישראל. כשבילנו אין הברל אם אדם הוא שחור או לבן, הוא אדם. אגב, לפי התנ"ך האיש הראשון היה אדם עור לפני שהיה יהודי. וחכיות האדם מבחינה זו, ללא אפליה על רקע של גזע, צבע, דת, מין, מוצא, מהות חלק יסודי מהשקפת העם היהודי, עם שלאורך כל דרכו העדיף את השיקול המוסרי — אם כי לא חמיד הוא יכול היה לעשות רק שיקול מוסרי. מפני שכשם שזה מוסרי למנוע את הרג וזלזול, כך זה גם מוסרי להגן על חייו אחר. מי שאומר שלחנן על עצמנו זה משהו בתחום שאיננו מוסרי, לדעתי, חי בטעות. ואין עוד עם שכל-כך התגלגל לחייו כמו עמנו שלנו. ואנחנו רואים בזכות הקיום שלנו, בזכות ההגנה העצמית, זכות מוסרית, לא רק זכות ביטחונית או פוליטית.

בכל אופן, היות שהנושא הזה נכרך גם בנושא דרום-אפריקה, אני רוצה להגיד באופן חד-משמעי, שלפי השקפתי, אדם שמתפשט עם גזענות, עם אפליה, עם אפרטהייד, פוסק להיות יהודי על-פי השקפתו. יש יהודי כהלכה, יש גם יהודי כהשקפה של העם היהודי. ואי-אפשר לעשות פשרה בין יהדות ובין האפרטהייד. בין יהדות ובין אפליה, בין יהדות ובין קיפוח. ועל כן אני מגנה ללא הסתייגות ובכל לשון שהיא כל צורה של גזענות, ובחוכה את נושא האפרטהייד. שזה הנושא שעומד על הפרק.

הדבר השלישי הנוגע לזכויות האדם — לא רק החיים ולא רק השוויון, אלא כבוד האדם. ועל כן, אנחנו לא רק נגד אפליה. אנחנו בעד שוויון אמיתי. העם היהודי הוא בין העמים הכודדים בהיסטוריה, שמעולם לא הסכים להיות עבד לזולתו או אדון לעם אחר. לא הלכנו שבי אחרי אדנות וכוח ולא היינו מוכנים להשלים עם שבי של בית עבדים. ומה שאנו מאחלים לעצמנו, אנחנו מאחלים גם לזולתנו. ואם לפעמים נאלצנו לעשות דברים החורגים מהתחום הזה כמובן המופשט, זה מפני שאולצנו לעשות כך. אני מקווה שאף אחד מאלה היושבים כאן בבית, מימין ומשמאל, לא יתגדר אם אומר, שגם היהונות היום ביהודה ובשומרון הוא פרי התקפה עליו ותור מאשר פרי היוזמה שלנו. אנחנו לא הלכנו לכבוש את יהודה ושומרון כדי לשלוט על מיליון ערבים. ולולא הותקפנו — וראש הממשלה דאז, מר לוי אשכול, עליו השלום, שלח למלך חוסיין פעמיים מסרים, שתוכנם בקיצור היה: אל תחוקק ולא נשיב, ולא תחוקק; פעמיים. כך שלפעמים אנחנו נאלצנו לעשות דברים שלא היינו רוצים לעשותם בדרך הטבע.

בכל אופן, לגבי כבוד האדם, אנחנו בעד השוויון לאורך כל הדרך, בין אשה לבין גבר, בין בן דת אחת לבין בן דת אחרת.

וזאת, יש בהחלט מקום לקחת לתשומת לבנו גם את הערות הקובעות, כי סנקציות אינן פותרות דבר ואינן מועילות לאיש, ובהחלט אנחנו צריכים, אם אנחנו מתייחסים לכביה הזאת ככביה שדורשת פתרון שהוא פתרון אוניברסלי, לכולם, לשום את סימני האזהרה כדי שמעשים ותהליכים שאנו מסייעים לקידומם לא יובילו להחלפה של משטר דיוכי אחד במשטר דיוכי אחר, של סבל, שהוא סבל של רבים היום, בסבלם של רבים אחרים, או אותם אנשים, שיכול להיות חמור פי כמה מזה.

אנחנו צריכים להביא בחשבון, שלא כל שינוי הוא כרוך רק מפני שהוא שינוי. כל שינוי צריך להיות שינוי לטובה מבחינה אוניברסלית כללית ולא מבחינה צרה של החלפת השלטון בקבוצה אחרת.

אשר לדרכם של אלה שרוצים ליטול את השלטון. גם זו אינה נקיה מביקורת. כולנו מכירים את שיטת החרוזים הדרום-אפריקנית: נוטלים אדם שחושדים בו במעשה כזה או במעשה אחר, מלבישים עליו צמיג בוער, וסביבו מצטופף קהל לועג וצוחק. אין ספק שמחזה כזה איננו מצדיק אפילו את המטרה הקדושה ביותר.

צריכים להשמיע דברי ביקורת לא רק מפני שמעשה כזה אינו מצדיק את המטרה הקדושה, אלא מפני שמעשה כזה עלול לרמוז על מה שיקרה, חס וחלילה, אם אלה שמבצעים מעשים כאלה יהיו בשלטון בדרום-אפריקה.

על כן, אני רוצה לסכם ולומר, לא ההיבט הישראלי בהכרח צריך לקבוע את אופי מדיניותנו כלפי דרום-אפריקה. אפשר וצריך לסייע לפתרון שאנחנו, כמו רבים בכל העולם כולו, שאנחנו להגשים, פתרון שבמסגרתו יחוסל משטר האפרטהייד, פתרון שבמסגרתו יאופשר לבני כל הגזעים לקיים בדרום-אפריקה חיי חופש, רווחה וחירות.

הדרך לפתרון אסור שתהיה דרך של מהפכה. שבמסגרתה האמצעים עלולים לקלקל את המטרה. היא צריכה להיות דרך של התחשבות, של לחץ, של פעילות ציבורית פוליטית גם בדרום-אפריקה, גם מחוץ לדרום-אפריקה, אבל שחובל בסופו של דבר לחוצאות, שאני מקווה שכולנו שותפים להן.

לסיים — הערה אחת שיש לה היבט ייחודי, ישראלי-יהודי. אני חושב שמכאן צריכה להישמע קריאה ליהודי דרום-אפריקה לבוא לארץ לא רק בגלל העובדה שהמצב בדרום-אפריקה הוא כפי שהוא, אלא מפני שהם יהודים. בדרום-אפריקה יש קהילה יהודית ציונית גאה, והם צריכים להסיק את המסקנות המתחייבות מאמונתם הציונית וממעורבותם בפעילות ציונית יזימית בדרום-אפריקה.

היו"ר א' נחמיאס:

תודה לחבר הכנסת מיכאל איתן. אני מזמין את ממלא-מקום ראש הממשלה ושר התח. בבקשה. אדוני.

ממלא-מקום ראש הממשלה ושר החוץ ש' פרס:

אדוני הישב-ראש, כנסת נכבדה, היה דיון ממושך בכנסת, ואם כי היו גוונים ופרשנויות שונות, אני חושב, שבאופן יסודי גילו כל המשתתפים בוויכוח רגישות גבוהה לנושא הראשון, עניין זכויות האדם. אני רוצה להגיד רק משפטים מספר בעניין זכויות האדם.

לדעתי, הזכות הראשונה והחשובה ביותר היא זכות האדם להישאר בחיים. לפי ההשקפה היהודית, הזכות ליטול את החיים איננה בידי האדם אלא בידי בורא עולם. וכלבי אני גאה

בדרום-אפריקה — בשם הסיעות הליכוד, המערך, חזית דתית-לאומית ואומץ:

הכנסת מגנה את משטר האפרטהייד בדרום-אפריקה.

הכנסת קוראת לממשלת דרום-אפריקה לנטוש מדיניות זו ולאפשר לבני כל הגזעים לקיים חיי חופש וחירות.

הכנסת קוראת ליהדות דרום-אפריקה לקיים את מצוות העלייה לישראל.

היו"ר א' נחמיאס:

תודה. חבר הכנסת מרדכי וירשובסקי, בבקשה.

מרדכי וירשובסקי (שינוי — מפלגת המרכז):

אדוני היושב-ראש, אני מתכבד להגיש הצעת סיכום בשם הסיעות ר"צ, מפ"ם ושינוי:

1. הכנסת, בהתבסס על ערכים של מוסר כלל-אנושי ובאמצעה את הזיכרון ההיסטורי של עם שנפל בכל הדורות קורבן לרדיפות גזעניות, קוראת לממשלת דרום-אפריקה להסתלק ממדיניות האפרטהייד, להעניק זכויות והזדמנויות שוות לכל האזרחים כלי הברדל דת וגזע ולשחרר את כל אסירי המצפון בארצה.

הכנסת תובעת מממשלת ישראל לנקוט סנקציות ממשיות נגד דרום-אפריקה, לרבות הורדת דרגת נציגותה הדיפלומטית של ישראל וצמצום הקשרים מכל סוג שהוא אותה עד למינימום ההכרחי, כל עוד ממשיכה ממשלת דרום-אפריקה במדיניות האפרטהייד.

הכנסת קוראת לממשלת ישראל ליהפך לחדר החנית במלחמה בתופעות האפרטהייד והגזענות בדרום-אפריקה ובארצות אחרות.

2. הכנסת קוראת ליהדות דרום-אפריקה לעלות לישראל.

3. מדינת ישראל תפעל לקידום חוק-יסוד: זכויות האדם בישראל ולהבטחת כבודו של כל אדם, ושלא יהא אדם אנוס, כמפלט אחרון, להשליך את יתבו על מידה בעריצות וכדיכוי.

היו"ר א' נחמיאס:

תודה לחבר הכנסת וירשובסקי. חבר הכנסת צירלי ביטון, בבקשה.

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אני מתכבד להביא את הצעת החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון לסיכום הדיון על משטר האפרטהייד בדרום-אפריקה:

1. הכנסת מגנה את משטר האפרטהייד הגזעני בדרום-אפריקה, משטר השולל מרוב אוכלוסיית דרום-אפריקה, בהיותם שחורים, את זכויות היסוד של האדם, את כבודו, חירותו ושוויונו.

2. הכנסת מחליטה, שמדינת ישראל תצטרף לעמדה של רוב מדינות העולם בתביעה לכבד את החלטות האו"ם הקוראות לביטול משטר האפרטהייד הגזעני ולכינון משטר המבוסס על שוויון התושבים ללא הברדל גזע, צבע, לאום ודת.

3. הכנסת קוראת לממשלת ישראל לכבד את החלטות האו"ם בדבר הטלת סנקציות על דרום-אפריקה הגזענית ולחדול מקיום קשרים דיפלומטיים, כלכליים ועכאיים המחזקים את המשך קיומו של משטר האפרטהייד.

בין צעירים ובין מבוגרים, ובעניין זה נדמה לי שהעם היהודי כולו מאוחד.

עכשיו, לגבי דרום-אפריקה, בעולם המתנגד לאפרטהייד יש ריכוז מהי הדרך האפקטיבית ביותר לשים לו קץ. יש כאלה שאומרים סנקציות, יש כאלה שאומרים סנקציות חריפות, יש כאלה שאומרים ביורד. ואני מודה שכנושא זה אינני חושב שישראל יכולה, צריכה או מסוגלת להיות הכוח המוביל בעולם בעניין זה. יש לנו כל כך הרבה בעיות על שבמנו ועל ראשנו. ואינני מבין מדוע יש בקרבנו נטייה להבליט את ישראל בכל נושא. כאלו היא עומדת בראש המאבק הזה. אנחנו לא מדינה — — —

יוסי שריד (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

קראת את הדוח של הסנט היום, הדוח שהוגש לנשיא?

ממלא-מקום ראש הממשלה ושר החוץ ש' פרס:

את הדוח של הסנט לא ראיתי, אך ממה שהתפרסם בעיתון אני יכול להגיד בוודאות גמורה, שמה שהתפרסם בעיתון — זה לא בהכרח מה שנכתב בדוח — כאילו ישראל, למשל, בניגוד להסכם שלה עם ארצות-הברית, סיפקה טכנולוגיה או נשק אמריקני לדרום-אפריקה, אין לו שום יסוד במציאות.

יוסי שריד (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

לא זה העיקר.

ממלא-מקום ראש הממשלה ושר החוץ ש' פרס:

אינני יודע מה העיקר.

יוסי שריד (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

ממלא-מקום ראש הממשלה ושר החוץ ש' פרס:

יפה. אני יודע שמורי ורבי דוד בן-גוריון אמר: אין ידיעים אם אנציקלופדיה שקונים אותה היא אנציקלופדיה אמנה — קח נושא אחד שאתה יודע אותו, אם הוא מתואר נכון, יש לך סיכוי שכל היתר יהיה מתואר נכון; אבל אם הנושא שאתה יודע אותו מתואר לא נכון, תטיל ספק ביתר. על כן, מהפרסום בעיתון, מהמעט שקראתי, ראיתי שמה שפורסם איננו נכון. אני עדיין לא אומר שזה דוח הסנט, אני אומר שזה מה שפורסם בעיתון ועל כן אני לא מוכן להתייחס באמינות גבוהה לכל הפרסומים האחרים שישנם בעיתון.

עם זה, ישראל הצביעה באו"ם כאופן שיטתי עם כל העמים כדי לשים קץ לשלטון האפרטהייד. מאליו מוכן שאנחנו גם נכבד החלטות בין-לאומיות, כפי שעשינו בעבר. ואין לנו עניין, לא להוביל, לא להעמיק, ואפילו לצמצם עד כמה שאפשר את מערכת היחסים המטילה אולי צל על שכנועה הפנימי של מדינת ישראל כדרכי הצורך האמיתי והמוסרי להביא קץ לאידיאולוגיה הנוראה הזאת, אשר מעיבה על עולמנו כתקופה הזאת. תודה רבה.

היו"ר א' נחמיאס:

תודה לממלא-מקום ראש הממשלה ושר החוץ. בזה תם הדיון המשותף על שני הנושאים: מצב החירום בדרום-אפריקה וציון יום זכויות האדם הבין-לאומי.

אנחנו נגישים להצעות הסיעות לסיכום הדיון. רשות הדיבור לחברת הכנסת עדנה סולודר.

עדנה סולודר (המערך):

כבוד היושב-ראש, חברי הכנסת, אני מתכבדת להביא הצעת סיכום לדיון על זכויות האדם ומצב החירום

הכנסת קוראת למדינות העולם ומזעיקה את דעת הקהל בכל מדינה לפעול למען בני העם היהודי הנתונים בצרה ובשביה בכרית-המועצות, בסוריה וביתר המדינות ששם הם נרדפים.

הכנסת קוראת לפעול בזוהרות ביהסים עם מדינות כמו ברית-המועצות ודרום-אפריקה, כדי שלא לפגוע ביהודים ובקהילותיהם שם.

הכנסת קוראת לשמור על זכויות האדם של אלה שאין להם כוח להגן על עצמם, עובדים במעי אמותיהם, ודרושת שלא לשנות את החוק האוסר הפלות מטעמים כלכליים וסוציאליים.

הכנסת קוראת לשמור על שוויון בין כל תושבי המדינה ולהעניק יחס שווה לתלמידי הישיבות והחינוך התורתי ולבטל את הקיפוחים כלפיהם.

היו"ר א' נחמיאס:

תודה. חברי הכנסת, אנחנו ניגשים להצבעה.

ה צ ב ע

הצעת הסיכום שהביא חבר הכנסת מ' פרוש לא התקבלה.

היו"ר א' נחמיאס:

מי להצעת הסיכום שהביא חבר הכנסת מתתיהו פלד?

צ'רלי ביטון (החיות הדמוקרטית לשלום ולשוויון):  
אדוני היושב-ראש, אני רוצה לשאול את חבר הכנסת פלד: אם הוא יוריד סעיף אחד מהצעת הסיכום, אני מוכן להצביע בעדה.

היו"ר א' נחמיאס:

חבר הכנסת צ'רלי ביטון, עליך לדעת שבשעת ההצבעה לא מדברים.

צ'רלי ביטון (החיות הדמוקרטית לשלום ולשוויון):  
אני שואל אם הוא מוכן להוריד סעיף אחד.

היו"ר א' נחמיאס:

חשאל אותו, מרוע אתה שואל אותי? מי בעד הצעת הסיכום של חבר הכנסת מתתיהו פלד?

ה צ ב ע

הצעת הסיכום שהביא חבר הכנסת מ' פלד לא התקבלה.

הצעת הסיכום שהביא חבר הכנסת צ' ביטון לא התקבלה.

הצעת הסיכום שהביא חבר הכנסת מ' וירשובסקי לא התקבלה.

הצעת הסיכום שהביאה חברת הכנסת ע' טולדור התקבלה.

4. הכנסת קוראת לשחרר מייד את כל האסירים הפוליטיים, קורבנות משטר האפרטהייד הגזעני, ובראשם את נלסון מנדלה.

היו"ר א' נחמיאס:

תודה לחבר הכנסת צ'רלי ביטון. חבר הכנסת מתתיהו פלד, בבקשה.

מתתיהו פלד (הרשימה המתקדמת לשלום):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני מתכבד להביא הצעת סיכום מטעם הרשימה המתקדמת לשלום כחום הדיון על מצב החידוש בדרום-אפריקה ועל יום זכויות האדם הבין-לאומי. 11 בפברואר 1987:

הכנסת מציינת בחיוב את תכונתו המדינית ואת רגישותו המוסרית של יושב-ראש הכנסת מר שלמה הלל, שהיטיב לעשות כשהחליט לכרוך ביחד את שני הנושאים שנדונו היום: מצב החידוש בדרום-אפריקה וציון יום זכויות האדם הבין-לאומי. מעשה השילוב של שני הנושאים האלה הוא כל התורה על רגל אחת.

הכנסת קובעת, כי משטר האפרטהייד השורר בדרום-אפריקה הוא משטר גזעני שאין לו אח ורע בתבל כולה. משטר המחייב כל אדם וכל התאגדות בני אדם, כל מוסד וכל מדינה, שעניין זכויות האדם יקר להם, להתנגד לו במאבק מוזין, בחום כלכלי, בכידוד מדיני, עד להבסתו. במסגרת זו קוראת הכנסת לממשלה לנתק את כל קשריה המסחריים, הכלכליים והתרבותיים עם מדינה זו.

במיוחד קוראת הכנסת לממשלה לנתק את כל הקשרים הביטחוניים, הצבאיים, המדעיים, הטכנולוגיים עם דרום-אפריקה, ולהתחייב קבל הקהילייה הבין-לאומית לבטל כל הקשרים החשאיים שבין שתי המדינות כחחום הגרעיני.

הכנסת מאמינה, כי התייצבותה של ישראל בחזית המאבק נגד משטר האפרטהייד לא רק שיש בה תבונה מדינית ועוצמה מוסרית, יש בה גם פריעת-חוב של כבוד כלפי המוני יהודים שנפגעו, נרדפו, נושלו, עונו והושמדו על-ידי גזענים.

הכנסת סבורה, כי התייחסותה של ישראל למאבק העולמי נגד האפרטהייד תסייע למעשה של בדיקה ולתהליך של היטהרות מנגע הגזענות שפשע בישראל. נאמנה למגילת זכויות האדם קוראת הכנסת לממשלה ליוזם מעשה חקיקה שיעקור מן השורש כל צורה של אפליה וקיפוח בחברה הישראלית ויבסס את ישראל כמדינה דמוקרטית שכל אזרחיה נהנים משוויון זכויות מלא.

היו"ר א' נחמיאס:

תודה לחבר הכנסת מתתיהו פלד. חבר הכנסת מנחם פרוש, בבקשה.

מנחם פרוש (אגודת ישראל):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, הצעת סיכום של סיעות אגודת ישראל ופועלי אגודת ישראל בדיון על יום זכויות האדם:

## י. הצעת חוק מבקר המדינה (הוראת שעה), התשמ"ז — 1987\*

## (קריאה שנייה וקריאה שלישית)

היו"ר א' נחמיאס:

חברי הכנסת אנחנו עוברים לסעיף הבא: חוק מבקר המדינה (הוראת שעה), התשמ"ז — 1987. אני מזמין את יושב־ראש הוועדה לענייני ביקורת המדינה להביא את הצעת החוק בקריאה שנייה ושלישית. בבקשה, אדוני.

דוד ליבאי (יו"ר הוועדה לענייני ביקורת המדינה):

כבוד היושב־ראש, אני מגיש בפני הכנסת לקריאה שנייה את הצעת חוק מבקר המדינה (הוראת שעה), התשמ"ז — 1987. אתמול הצגתי בפירוט הצעת חוק זו בקריאה ראשונה. מטרתה של ההצעה היא לדחות את מועד הגשת הדוחות של מבקר המדינה, כדי לאפשר למבקר המדינה החדש, מר יעקב מלץ, לעבור על התומר שהוכן לפני שהוא שם עליו את חתימתו. לשם כך הוא זקוק לשהות מסוימת, והדחייה היא עד ליום 7 באפריל 1987.

הוועדה לענייני ביקורת המדינה, שיזמה הצעת חוק זו, אישרה אותה פה אחד וללא הסתייגויות.

שקלנו את אשר הציע חבר הכנסת וירשובסקי בקריאה ראשונה, לתקן את חוק מבקר המדינה דרך קבע באופן שכל אימת שייכנס מבקר מדינה חדש לתפקיד יידחו אוטומטית המועדים להגשת הדוחות. הגענו למסקנה שיש מקום לדון בהצעה זו בוועדת החוקה, חוק ומשפט אגב הדיון בתיקון חוק מבקר המדינה המתנהל שם עכשיו — הן תיקונים שהוצעו עליידי הממשלה והן תיקונים שהוצעו עליידי חבר הכנסת מגן וכן הלאה — ומן הראוי לכוון סוגיה זו בדיונים שם.

כיוון שהשעה דוחקת ואיננו רוצים, ככנסת, להעמיד את מבקר המדינה בחזקת מי שאינו פועל בדיוק במועדים שנקבעו לו על־פי חוק, אנחנו מבקשים מן הכנסת לאשר עוד היום הצעת חוק זו בקריאה שנייה ושלישית.

אהרן נחמיאס (המערך):

תודה ליושב־ראש הוועדה לענייני ביקורת המדינה.

מרים גלזר־תעסה (הליכוד):

שאלה קטנה.

היו"ר א' נחמיאס:

תשאלו אותי, גברתי.

מרים גלזר־תעסה (הליכוד):

אני רק מבקשת שיכניסו גם תאריכים עבריים ליד התאריכים הלועזיים.

דוד ליבאי (יו"ר הוועדה לענייני ביקורת המדינה): זה כך, הדבר קיים, תעניי בהצעה שלפניך.

היו"ר א' נחמיאס:

תודה רבה לך, אדוני. חואלי ברוב טובך לקרוא את ההצעה ותראי שמופיעים בה התאריכים העבריים: "הוראת שעה, התשמ"ז — 1987"; "לקריאה שלישית ביום י"ב בשבט התשמ"ז, 11 בפברואר 1987". מה עוד צריך להיות עברי פה? "י"א בשבט התשמ"ז, 10 בפברואר 1987". כל התאריכים הם עבריים וגם לועזיים.

מרים גלזר־תעסה (הליכוד):

ביקשתי שיקראו גם תאריכים עבריים.

דב שילנסקי (הליכוד):

כדי לחסוך מזמננו, היושב־ראש קיצר.

היו"ר א' נחמיאס:

חברי הכנסת, אנחנו ניגשים לקריאה שנייה. מי לסעיף שבתוק כעמדת הוועדה? מי נגד?

ה צ ב ע

סעיף 1 נחקבל.

היו"ר א' נחמיאס:

אנחנו עוברים להצבעה בקריאה שלישית. מי לחוק מבקר המדינה (הוראת שעה), התשמ"ז — 1987, בקריאה שלישית? מי נגד?

ה צ ב ע

חוק מבקר המדינה (הוראת שעה).

התשמ"ז — 1987, נחקבל.

היו"ר א' נחמיאס:

חברי הכנסת, הישיבה הבאה — ביום שני הבא במועדה. ישיבה זו נעולה.

הישיבה ננעלה בשעה 18:04.

## נספחות

## א. סדר-היום לשיבות רצ"ב — רצ"ד

- א. שאלות בעל-פה.
- ב. שאלות ותשובות.
- ג. הצעת חוק התקציב לשנת הכספים 1987. התשמ"ז — 1987 (קריאה ראשונה).
- ד. הצעת חוק יסודות התקציב (תיקון מס' 4). התשמ"ז — 1987 (קריאה ראשונה).
- ה. הצעת חוק יציבות המשק (הוראות שונות). התשמ"ז — 1987 (קריאה ראשונה).
- ו. הצעת חוק מס כולים (ביטולים ותיקוני הוראות). התשמ"ז — 1987 (קריאה ראשונה).
- ז. הצעת חוק מיסוי נקודות קצבה (הוראת שעה). התשמ"ז — 1987 (קריאה ראשונה).
- ח. הצעת חוק היטל על אשראי במטבע חוץ. התשמ"ז — 1987 (קריאה ראשונה).
- ט. הצעת חוק לתיקון פקודת מס הכנסה (מס' 74). התשמ"ז — 1987 (קריאה ראשונה).
- י. הצעת חוק הדרכונים (תיקון מס' 4). התשמ"ז — 1987 (קריאה שנייה וקריאה שלישית).
- יא. הצעת חוק לשכת עורכי-הדין (תיקון מס' 16). התשמ"ז — 1986 (קריאה שנייה וקריאה שלישית).
- יב. הצעת חוק איסור פרסום שמו של חשוד. התשמ"ז — 1987 (קריאה ראשונה).
- יג. הצעת חוק העונשין (תיקון מס' 27). התשמ"ז — 1987 (קריאה ראשונה).
- יד. הצעת חוק לשכת עורכי-הדין (תיקון מס' 15). התשמ"ז — 1986 (קריאה ראשונה).
- טו. מצב החירום בדרום-אפריקה — הצעות חברי הכנסת: טובי, ו' שם-טוב, י' שריד, מ' וירשובסקי, מ' איתן, מ' פלד, ג' כהן ונ' וייס.
- טז. ציון יום זכויות האדם הבין-לאומי — הצעות חברי הכנסת: ש' אלוני, י' צבן, ד' ליכאי וג' כהן.
- יז. הצעות לסדר-היום.
- יח. הצעת חוק היטל על שירותים מיובאים ונכסי חוץ (הוראת שעה) (תיקון מס' 3 והארכת תוקף). התשמ"ז — 1987 (קריאה ראשונה).
- יט. הצעת חוק היטל על נסיעה לחוץ-לארץ (תיקון מס' 3). התשמ"ז — 1987 (קריאה ראשונה).
- כ. פיתורי מורים והשיבושים בעקבותם במערכת החינוך — הצעות חברי הכנסת: מ' פלד, ד' דנינו, ד' מנן ור' איתן.
- כא. המשבר המתמשך במערכת הבריאות.
- כב. הצעת חוק היטל על נסיעה לחוץ-לארץ (תיקון מס' 3). התשמ"ז — 1986 (קריאה ראשונה).
- כג. הצעת חוק חגורות בטיחות ברכב. התשמ"ז — 1986 (קריאה ראשונה).
- כד. הצעת חוק הנוזקים האזרחיים (אחריות המדינה) (תיקון מס' 3). התשמ"ה — 1985 (קריאה ראשונה).
- כה. הצעת חוק רישום קבלנים לעבודות הנדסה בנאיות. התשמ"ז — 1986 (קריאה ראשונה).
- כו. הצעת חוק החיילים המשוחררים (החזרה לעבודה) (תיקון מס' 8). התשמ"ז — 1986 (קריאה ראשונה).
- כז. הצעת חוק לתיקון פקודת העיריות (מס' 31). התשמ"ה — 1985 (קריאה ראשונה).
- כח. הצעת חוק המכר (דירות) (תיקון מס' 2). התשמ"ה — 1985 (קריאה ראשונה).
- כט. הצעת חוק לתיקון חוק הספנות (הגבלת אחריותם של בעלי כלי שיט) (תיקון). התשמ"ה — 1985 (קריאה שנייה וקריאה שלישית).
- ל. הצעת חוק פנקס הבוחרים (הוראות שעה). התשמ"ז — 1985 (קריאה ראשונה).
- לא. הצעת חוק לתיקון פקודת ויכיונות החשמל. התשמ"ה — 1985 (קריאה ראשונה).
- לב. הצעת חוק-יסוד: הכנסת (תיקון מס' 10) (קריאה שנייה וקריאה שלישית).
- לג. מושב חבר הנאמנים של הסוכנות בניו-יורק — הצעות חברי הכנסת: ע' לנדא, ח' דרוקמן, ג' כהן וע' סולודר.
- לד. התבטאויות של הרב פרס בעיתון "כותרת ראשית" — חברת הכנסת: ש' אלוני.
- לה. עידוד שירות קבע של קצינים זוטרים בצבא — הצעת חבר הכנסת: י' שריד.
- לו. הודעת ראש הממשלה בדבר הסדרים חדשים לניהול חיי התושבים בשטחים — מאת חברי הכנסת: ד' עטשי, ש' אלוני, א' גרנות, ב' כן-אלעזר, מ' איתן וג' כהן; נאום חוסין ומשמעויותיו — הצעות חברי הכנסת: אמ' לין, ר' כהן, י' צבן, מ' מיעארי וי' נאמן.
- לז. הקמת מנזר הכרמליטים באושביץ — הצעות חברי הכנסת: ד' שילנסקי וח' גרוסמן.
- לח. חידוש הקשרים שלנו עם בריית-המועצות וגורל אחינו בה כמיוחד לאחר פסגת ריקאוויק — הצעות חברי הכנסת: א' ולדמן ומ' גלזר-תעסה; הסכנה לחייו של יוסף ביגון — הצעת חבר הכנסת: י' יוסף.

- לט. אי-פתיחת שנת הלימודים באוניברסיטאות — הצעות חברי הכנסת נ' רו, א' סרטני, מ' פלד, ר' איתן ות' טובי.
- מ. קליטת עולים — הצעת חברת הכנסת מרים גלור-תעסה.
- מא. הצורך בהקמת ועדת שרים לענייני אזורי פיתוח — הצעת חבר הכנסת י' פרץ.
- מב. עיצומים והשבתות במערכת החינוך — הצעת חבר הכנסת ר' איתן.
- מג. העלאת מחירי הדלק לתעשייה — הצעת חבר הכנסת א' גרנות.
- מד. הצעת סיעות מפ"ם, התחיה ור"צ להביע אי-אמון
- לממשלה בשל יחסה לכנסת ולהליכי חקיקה בנושא. תקציב המדינה.
- מה. הצעת חוק הרשויות המקומיות (ערר על קביעת ארנונה כללית) (תיקון מס' 2), התשמ"ז—1987 (קריאה ראשונה).
- מו. הצעת חוק הביטוח הלאומי (תיקון מס' 64), התשמ"ז—1987.
- מז. הצעת חוק מבקר המדינה (הוראת שעה), התשמ"ז—1987 (קריאה ראשונה).
- מח. הצעות חוק של חברי הכנסת.

## ב. הצעות לסדר-היום לישיבות רצ"ב — רצ"ד

245. הצורך בחקיקת חוק הקובע מאסר עולם לצמיתות — הצעת חבר הכנסת ב' בן-אליעזר.
246. שמירה ביישובי עימות — הצעת חבר הכנסת ב' שליטא.
247. הפסקת זרם המים לעיר אוס-אל-פתח — הצעת חבר הכנסת ת' טובי.
- 248—249. עמדתה המוסמכת של ישראל בדבר כינונה של הוועידה הבין-לאומית לשלום — הצעות חברי הכנסת י' שריד ומ' זחד.
- 250—251. החזרתם של חושבי אקריה ובירעם לכפריהם — הצעות חברי הכנסת ת' טובי וע' דראושה.
- 252—254. הפסקת השידור הישיר של משחק הכדורסל מארצות-הברית במהלכו — הצעות חברי הכנסת ד' צוקר, ג' שפט ופ' גולדשטיין.
255. הצהרת ישראל בעצרת האו"ם על הפסקת אש בלבנון ועל נסיגה דרגתית מדרום-לבנון — הצעת חבר הכנסת א' גרנות.

## ג. הצעת חוק העונשין (תיקון), התשמ"ה—1984

### (הצעת חבר הכנסת מ' כהן אבירב)

1. תיקון סעיף 300 בסעיף 300 לחוק העונשין, התשל"ז—1977, אחרי סעיף קטן (7) יבוא:
- <sup>1</sup> ס"ח התשל"ז, עמ' 226; התשל"ט, עמ' 38; התשמ"ד, עמ' 156.

### דברי הסבר

- עונש מוות אינו נהוג במדינת ישראל ואין זקוקים לו, אולם לא כאשר מדובר במחבלים המבצעים מעשי פשע נתעב ונידונים לתקופות מאסר ומיחלים שחבריהם ישבו בני ערובה
- ודלחות בתי-הסוהר תיפתחנה והם ישוחררו. יש לשים קץ למצב בלתי נסבל זה.

## ד. חוק מבקר המדינה (הוראת שעה) התשמ"ז—1987

1. הוראת שעה על-אף האמור בסעיפים 15 ו-19 לחוק מבקר המדינה, התשי"ח—1958 [נוסח משולב], יימצאו הדין-וחשבון
- לשנת הכספים 1985 והדין-וחשבון על מאזן זכויותיה וההחייבויות של המדינה ליום 31 במרס 1986, עד יום ח' בניסן התשמ"ז (7 באפריל 1987).
- <sup>1</sup> ס"ח התשי"ח, עמ' 92; התשל"ה, עמ' 58.

## ה. מסקנות ועדת החינוך והתרבות בנושא: תוצאות הסקר

### כי 15% מתלמידי כיתה ג' מתקשים בחשבון

השלטון המקומי, הסוכנות, וזרועות הרווחה והשיקום, המסגרות הבלתי-פורמליות וההתנדבותיות, לאגם את כל הכספים המזורמים לחינוך הילד ולתאם את יעדיהם. ריכוז התקציבים יאפשר הקצאות משאבים לתקציבי פעולה התואמים את צורך המקום ואת רמת הישגי התלמידים.

3. הוועדה ממליצה בפני משרד החינוך ומשרד האוצר לתקצב את מכלול הפעילות הלימודית הניתנת לתלמיד על בסיס של שלוש שנים לפחות, ולא על בסיס של תקציב חד-שנתי. הוועדה סבורה, שתהליך החינוך הינו רב-שנתי. על-מנת לפתח תוכניות להטבת הישגים לימודיים, יש לבנות את המשאבים לשלוש שנים לפחות — מנת הזמן המאפשרת גם הערכה ומדידה של תוצאות חינוכיות לימודיות.

4. הוועדה סבורה שיש להגביר את אחריותו של המורה להישיג התלמיד. יש לגרום ליצירת אווירה בקרב המורים וההנהלה שתאפשר עבודה בצוות, שתוציא את המורה מבדידותו בכיתה. יש להכשיר את המנהל כאופן שיוכל להנהיג עבודה משותפת של צוותות מורים ושל לקיחת אחריות להישיג התלמידים.

5. המשרד יקים מערכות משוב והערכה שיחפדו ברמה ארצית, יבדקו את רמת ההישגים בכל דרגת כיתה ויעמידו את המורה ובית-הספר בבחינה מתמדת של תוצאות עבודתם.

6. הוועדה קובעת שאפשר, על-ידי שימוש בניסיון שהצטבר, להעלות את רמת ההישגים של התלמידים בישראל ולחסל את כיסי הבערות הקיימים. הוועדה פונה אל משרד החינוך ומשרד האוצר להגביר את הקצאת המשאבים הנחוצים לשם התמודדות עם נגע הנחשלות ברמה הבסיסית. הוועדה קובעת, כי אי-התמודדות עם פיגור בהישגים בכיתות היסוד גורמת למדינה תופעות חמורות בקרב הגורע ואף בזכו משאבים, בשל הצורך לקיים מסגרות שיקום שונות.

הוועדה מניחה מסקנות אלה על שולחן מליאת הכנסת ומבקשת משר החינוך והתרבות לדווח לה בתוך שלושה חודשים על ביצוען.

הכנסת העבירה לדיון בוועדה את ההצעה לסדר-היום בנושא האמור ביום כ"א באדר ב' התשמ"ו, 1 באפריל 1986. הוועדה דנה בנושא פעמיים, שמעה דברים מפי נציגי משרד החינוך והתרבות, מורים למתמטיקה, מרכז השלטון המקומי, הסתדרות המורים ובתי-הספר להכשרת עובדי הוראה.

הוועדה גם ביקרה בקריית-מלאכי ובשדרות, עיירות שבהן נערך עתה פרויקט התערבות חינוכית, שמטרתו: העלאת הישגים.

הוועדה למדה לדעת, כי בסקר כיתות ג' שנערך בשנת התשמ"ד נמצאו כ-15% — 20% של ילדים שהתקשו בהבנת רמה בסיסית בחשבון. אחוז זה אינו משקף את העובדה, שבמקומות מסוימים בארץ קיים ריכוז של תלמידים המתקשים הן בהבנת הנקרא והן בהבנת החשבון, כאשר אותה הבעיה וסומנו המקומות הללו, החל משרד החינוך בתהליך מואץ של התערבות, כדי לשקם תחילה את הבנת הנקרא.

הוועדה שמעה, כי בעשר השנים שחלפו מאז נתגלה לראשונה פיגור בסיסי בהבנת הנקרא ובחשבון חל גידול משמעותי בהישגי התלמידים, בעיקר בהבנת הנקרא, דהיינו: תלמידי כיתות ה' של היום מבינים כמו תלמידי כיתות ו' של שנת 1973. המשרד עדיין לא פיתח מודל ארצי לקידום הישגי התלמידים בכיתות יסוד בחשבון.

הוועדה שמעה בעניין על פרויקט ההתערבות של משרד החינוך בעיירות קריית-מלאכי ושדרות, פרויקט שמטרתו לחולל שינוי האקלים בבתי-הספר, להטיל את האחריות ללמידה על המורה והמנהל ולעזור לתלמיד להגיע להישגים בסיסיים בלשון ובחשבון. הוועדה התרשמה מסיוורה בעיירות, כי השינוי באקלים בתי-הספר ובקהילה כולה אכן כבר התחולל.

להלן מסקנות הוועדה:

1. הוועדה ממליצה בפני משרד החינוך והתרבות ומשרד האוצר ליישם את העיקרון של הקצאת משאבים בהתאם לצורכי התלמיד — כאשר המטרה העומדת בפני מערכת ההקצאות היא רכישת הישגים בסיסיים הנדרשים מהתלמיד בכל שלב של לימודים.

2. הוועדה ממליצה בפני משרד החינוך והתרבות, מרכז

## ו. מסקנות ועדת החינוך והתרבות בנושא: "אוונטי פופולו",

### ישראלי מכוער — מצרי יפה, הצעת ישראל ל"אוסקר"

בפסיקת בית-המשפט העליון בעתירה נגד החלטת הצנזורה לפסול את המחזה "אפרים חוזר לצבא" — 6 בפברואר 1987: "המשטר הדמוקרטי נבחן על-פי חופש הביטוי של היוצר ולא על-פי ערכה האמנותי של היצירה"

בלי להיכנס למעלותיה או למגרעותיה של היצירה קובעת הוועדה, שעקרון חופש הביטוי חייב להישמר, ומאחלת ליוצרי הסרט הצלחת כמתחרות פרס ה"אוסקר".

הוועדה מניחה מסקנות אלה על שולחן מליאת הכנסת, ומעבירה אותן לידיעת שר החינוך והתרבות ולידיעת שר התעשייה והמסחר.

מליאת הכנסת העבירה לדיון בוועדת החינוך והתרבות ביום א' בכסלו התשמ"ז, 3 בדצמבר 1986, את ההצעה לסדר-היום בנושא האמור.

הוועדה צפתה בסרט וקיימה דיון על מידת זכותה וחובתה של ועדת החינוך והתרבות, או כל ועדה פוליטית אחרת, לדון ולשפוט יצירה אמנותית.

חברי הוועדה ציינו, שבסרט "אוונטי פופולו" אין כל יסוד להנחה המשתמעת מניסוח כותרת ההצעה לסדר-היום, שבעטייה מונחות מסקנות אלה על שולחן הכנסת.

הוועדה מציינת ומקבלת את דבריו של השופט אהרן ברק

# ז. הודעת שר העבודה והרווחה בעקבות מסקנות ועדת העבודה והרווחה בנושא:

## התגברות האבטלה במשק\*

57 מפעלים (גידול של 104% במספר הפניות)

1,539 מובטלים (גידול של 52%)

בוצעו 4,282 חודשי הכשרה (גידול של 57%).

רוכ המפעלים שאושרו מצויים ביישובי פיתוח ובמקדי אבטלה (כמו חיפה). והם כוללים את מרבית ענפי התעשייה ובכללם: מתכת, אלקטרוניקה, יהלומים ומלונאות.

4. במשרדנו קיימת תוכנית כססית של הכנת מסגרות להכשרת עתודות כוח-אדם למשק על-פי צורכי התעשייה. המבוצעת כאמצעות האגף להכשרה ולפיתוח כוח-אדם. זו תוכנית רחבה. מקיפה, ועם זאת גמישה דיה, ומאפשרת התאמת המסגרות השונות בהתאם לצורכי המשק הדינמיים.

אנו נערכים תקופתית לקראת מצבים צפויים כתחום התעסוקה בהתאם לרגשים השונים במדיניות. הממשלתית, ובהתאם לתחזיות של הגורמים המוסמכים (בנק ישראל, כלכלני האוצר ועוד). אולם, מאחר שיעדי הממשלה אינם קבועים כתוכנית-אב, אלא הם פרי מדיניות של תקציב לאומי המתחדש מדי שנה, ומאחר שלמימוש או לאי-מימוש יעדים מרכזיים (כמו צמיחה כלכלית) קיימת השפעה על השוק הרגיש של התעסוקה, הדבר מקשה על הכנת תוכנית-אב של דרישות המשק לכמה שנים בתחום התעסוקה והכשרת העובדים.

בכרכה,

משה קצב

שר העבודה והרווחה

העתק: חברת הכנסת אורה נמיר, יושבת-ראש ועדת העבודה והרווחה.

הנדון: מסקנות ועדת העבודה והרווחה מס' 50

בנושא: התגברות האבטלה במשק

1. משרדנו פועל בשיתוף פעולה עם ועדת העבודה והרווחה לסיום הליכי החקיקה בנושא חוק שכר המינימום.

2. מקצת השינויים המבוקשים בהגדרת "עבודה מתאימה" בחוק ביטוח אבטלה הינם הכרחיים ונחוצים למגמה להביא יותר מובטלים אל מעגל התעסוקה ואין קשר בינם לבין חוק שכר מינימום.

התיקונים שנועדו להכניס יותר מובטלים למעגל התעסוקה אינם פוגעים במובטלים. במיוחד אמורים הדברים ביחס לתיקוני החוק הבאים להתמיר בנושא גיל ומרחק, ומתעכבים בוועדת העבודה והרווחה.

3. מרבית תקציבי הקרן למניעת אבטלה יועדו להגברת פעולות ההכשרה וההסבה המקצועית של מובטלים, ובהם חיילים משוחררים, על-מנת להגביר סיכויי קליטתם בעבודות המוצעות במשק.

נתוני הגידול במסגרות ההכשרה המקצועית בכלל וההכשרה הפנים-מפעלית בפרט מצביעים על תגבור הפעילות בתחומים אלה.

ההכשרה הפנים-מפעלית גדלה בשנת 1985/86 לעומת 1984/85 כדלקמן:

\* הוחלט על שולחן הכנסת ביום כ' בכסליו התשמ"ז — 22 בדצמבר 1986.

# ח. הודעת שר העבודה והרווחה בעקבות מסקנות ועדת העבודה והרווחה

## בנושא: השימוש בקבלנים פרטיים\*

בקריאה ראשונה על-ידי הכנסת ב-11 בינואר 1987, ונועדה לטפל בשני נושאים שהוועדה התריעה על-אודותם: הגנה על זכויותיהם של עובדים המועסקים על-ידי קבלני עבודה; והסדרת פעולתן של לשכות עבודה פרטיות.

בכרכה,

משה קצב

שר העבודה והרווחה

העתק: חברת הכנסת אורה נמיר, יושבת-ראש ועדת העבודה והרווחה.

הנדון: מסקנות ועדת העבודה והרווחה מס' 52

בנושא: השימוש בקבלנים פרטיים

הצעת חוק שירות התעסוקה (תיקון מס' 7) התשמ"ז — 1986, מס' 1810, מיום 22 בדצמבר 1986 אושרה

\* הוחלט על שולחן הכנסת ביום כ' בכסליו התשמ"ז, 22 בדצמבר 1986.

לכבוד  
מר שלמה הלל  
יושב-ראש הכנסת

ירושלים

שלום רב,